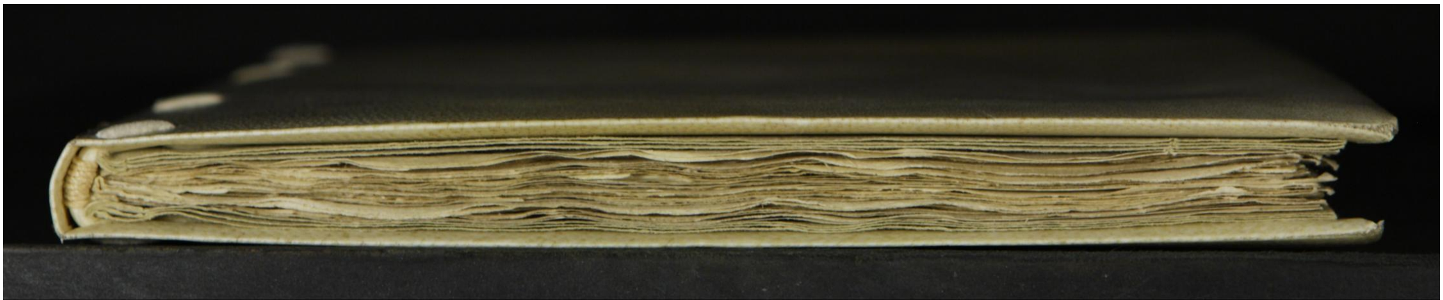

2
6
439

HISTORICA RELATIO
DE ORTV ET PROGRESSV
HAERESVM IN GERMANIA, PRÆSERTIM VERO AVGVSTÆ VINDELICORVM.

Ex antiquis Annalibus MSS. cuiusdam contemporanei fideliter descripta, & nunc publici juris facta.

Anno 1654.

A fructibus eorum cognoscetis eos.
Matth. 7.

Cum facultate Superiorum.
INGOLSTADII, Typis GEORGII HÆNLIN.

ANNO M. DC. LIV.

HISTORICA RELATIO DE ORTV ET PROGRESSV HÆRESVM IN GERMANIA, PRÆSERTIM VERO AVGVSTÆ VINDELICORVM.

ANNO Domini 1518. Maximilianus Imperator diætam Augustæ ad festum S. Vdalrici omnibus Principibus & membris Romani Imperij indixit. In quo conuentu conuenerunt tres Reuerendissimi Domini Cardinales, Caietanus, Gurcensis, & Moguntinus ibidem inuestitus: Pluresque Regum Oratores, Principes Electores, & omnes ferè Germaniæ Principes, Duces, Marchiones, Comites, Barones, ac Nobiles, Communitates, cum magnâ parte Episcoporum, qualis in Imperio supra triginta annos visus non est. I. 1518.

Ad illam diætam etiam vocatus fuit Doctor Martinus Luther Ordinis Heremitarum S. Augustini ex Monasterio Wittenbergensi, vbi Fridericus Dux Saxoniæ cum suâ curiâ residentiam habebat: qui oriundus fuit de Eisleben sub dominio Comitum de Mansfelden. Is Doctor Martinus cœpit scribere atque prædicare contra potestatem Papæ, & claues Ecclesiæ. Quare citatus venire recusauit ad curiam, seu aliunde, nisi in Germaniam, & non aliter, nisi sub saluo conductu, de loco ad locum sibi placito & tuto. Et hoc non nisi sigillis Cæsaris & Electorum Principum litteris roboratis, quod & factum fuit. Cùm autem Augustam venisset, disputationem cum Doctore Ioanne Eggio subire recusauit, nisi in partibus Saxoniæ. Quare ad Lipsiam sequentis anni dies disputationis indicta fuit. Cardinalis etiam Caietanus Thomas tituli S. Sixti Legatus, ex quo disputationem recusauit, petijt contra Lutherum juridicum processum, tamquam contra hæreticum & Schismaticum, II.

& à Sede Apostolica condemnatum: quod sibi denegatum fuit, propter saluum scriptum conductum Cæsaris & Principum Electorum. Hunc Fridericus Dux Saxoniæ, Princeps Elector, commensalem habuit, & ex tunc semper fouit ac protexit.

III. 1519. D. Ioannes Egk Theologus, Rector Vniuersitatis Ingolstadiensis, Lipsiæ cum Luthero publicè disputauit coram Notarijs & testibus, præsentibus Ducis Georgij Saxoniæ Consiliarijs, atque totâ Vniuersitate, de potestate clauium, ac aliorum plurimorum errorum. Fuitque ab Egkio Wiclephista & Hussita nominatus. Disputatione finitâ, disputata ac narrata omnia sigillo Principis Georgij munita fuerunt, & ad Gymnasium Parisiense missa pro sententiâ ferendâ. Parisienses autem post maturam examinationem, dederunt sententiam contra Lutherum tamquam hæreticum, & quòd Egkius optimè de fide Christianâ sensisset.

Littera Facultatis Theologicæ studij Lipsensis de superiori disputatione.

VNiuersis & singulis S. M. Ecclesiæ filijs, quorumcumque statuum, dignitatum, & præeminentiarum titulis effulgcant, præsentes nostras patentes litteras lecturis, seu audituris.

Nos Matthæus Heininger Haynensis, artium & S. Theologiæ Professor Collegij maioris studij Lipsiensis, Merseburgensis Diœcesis Collegiatus Vice-Decanus, ceteriq; Magistri & Professores Facultatis Theologicæ dicti studij Lipsiensis; salutem in Domino, ac firmam plenamq; notitiam omnium ac singulorum infrà scriptorum. Cùm naturalis æquitatis hortatu, & diuinæ legis præceptione, quiq; hominum fidos sese veritati testes exhibere suadeantur & iubeantur, multoq; propensiores in hoc munere diuinorum eloquiorum disquisitores, & omni curà quæsitæ & cognitæ veritatis declamatores esse debeant, vt hanc sincero testimonio, nullis corrupti odijs, nullis adducti fauoribus, nullo deniq; reprehensibili conatu præfracti edisserant. Hanc ob rem, à notis, visis, auditis & cognitis attestamur, in arduæ disputationis serie egregium, clarissimum, & doctissimum virum Ioannem Egkium, artium, Decretorum, & Theologiæ Doctorem, Canonicum Eystettensem, ac Procancellarium Ingolstadiensem,

stadiensem, &c. contra egregios & eximios viros & Dominos Andream Bodenstein *Carollostadium, & R. P. Martinum Luther Augustinianum, Sacræ Theologiæ VVittenbergensis studij Professores, in nostrâ Lipsensi Academiâ susceptæ, pro veritatis orthodoxæ fidei secundùm præstitutas vtrimque ex constituto conclusiones tuitione statuto tempore intrepidum se obtulisse, intraque Lipsica mœnia 22. Iunij affuisse, & eiusdem mensis 27. die in arenam læto animo, & hilari vultu descendisse, in capacissimâ Ducalis arcis aula, ad hoc egregiè instructâ, strenuum pugilem in omnem partem armatum gessisse, mirâ memoriæ retinentiâ insignem, multa aduersæ partis obiecta, eodem quo edebantur ordine recensuisse, nodosq; retexuisse: Suas verò sententias eximiâ Scripturarum peritiâ fretum confirmasse, non leuibus Sophistarum tendiculis nixum, aut vanis verborum fumis instructum egisse. Disputandi denique legem per Illustrissimi Principis nostri & Domini, D. Georgij Saxoniæ Præsidis prouinciæ Thuringiæ, &c. Consiliarios, Vniuersitatis nostræ maiores præscriptum secutum, virili modestiâ in omni actu apparuisse, ad omnia Dominorum vota morigerum. Hæc, vt præmisimus, testamur.*

In cuius rei fidem, & euidens testimonium, præsentes nostras patentes litteras Sigillo Facultatis nostræ Theologicæ jussimus & fecimus appensione communiri. Datum Lipsiæ, 25. die mensis Iulij. Anno 1519.

IV. Tunc Lutherus ad peiora dilapsus fuit, Imagines Sanctorum deleuit, altaria destruxit, Venerationem B. MARIÆ Virginis & Sanctorum spreuit, lumina lampadarum ac cereorum derisit, jeiunium abrogauit, Missam sacrificium esse noluit, Confessionem non esse necesse docuit, Sacra Concilia contempsit, Epistolam secundam Petri Apostoli, atque Epistolam Iacobi Apostoli, atque Apocalypsim refutauit. Ordines & Virginitatem despexit. Demum & ipse ab ordine apostatauit, & Catharinam de Born, nobilem feminam, monialem tamen, in vxorem duxit anno Domini 1524. Multa cœnobia suâ doctrinâ euacuauit & apostatare fecit. Et vt paucis verbis concludam, omnes fæces omnium aliarum hæresum in vnum recollegit, renouauit, docuit, atque instituit. Quem Fridericus Dux Saxoniæ, sicut eius verus discipulus, fouit & prote-

protexit, & in arce suâ tamquam amicum charissimum fouit, atque secum retinuit, & demum, vt perfectus discipulus, in doctrinâ Lutheranâ vitam finiuit.

V. Lutheri discipuli & coadiutores fuêre Carolstadius Archidiaconus, etiam vxoratus; Philippus Melanchthon, Oecolampadius apostata, Zwinglin, & alij quàm plurimi. Ipse autem D. Martinus Luther tamquam Schismaticus & hæreticus à Leone Papâ in propriâ personâ cum omni solemnitate execratus & excommunicatus fuit. Et sequenti anno à Carolo Cæsare post coronationem banno Imperiali innodatus, in diætâ Wormatiensi, & communi consensu Principum, & aliorum membrorum Romani Imperij vnà cum Cæsare, etiam Doctrina Lutheri prohibita fuit & incassata. Malè autem obseruata fuit hæc inhibitio, præsertim à ciuitatibus Imperialibus, vbi Lutherana factio semper progressum habuit, contra multifariam admonitionem Cæsaris. Luther etiam contempsit excommunicationem Papæ, & bannum Cæsaris; ita ex post sui adhærentes fecêre.

Anno Christi M. D. XXIV.

I. AVgustæ in profesto Tiburtij & Valeriani, 13. die Aprilis, nocte in Cathedrali Ecclesiâ cum sanguine deletæ fuerunt Crucifixi, Montis Oliueti, B. MARIÆ Virginis, & aliorum Sanctorum, in Epitaphijs mortuorum, in cœmeterio, atque ambitu, Imagines, per calceatorem & eius seruum, qui domum habet prope Ecclesiam S. Crucis. Is tribus diebus latuit, deinde vt reatum cognouit, inhabitatio vrbis ei ad spatium vnius anni fuit inhibita. In breui autem iterum fuit admissus. Calceator iste vocabatur Georgius Neslin.

II. Augustæ in die S. Sixti, in colle Perlach ante Capitolium horâ 8. ante meridiem congregati fuerunt illorum propriâ præsumptione quasi 1300. viri, rogantes Senatum, vt Fratrem Minorem Prædicantem Lutheranum in Prædicaturâ stare permanereq; permitterent. Quibus Senatus respondit, quòd pium respectum erga eos habere velint, & Doctorem Vrbanum Regium

loco

loco illius constituere, quousq; alius idoneus prædicator ordinaretur. Tale responsum satis tranquillè populus communitatis accepit: putabat itaque Senatus iam illam seditionem penitus extinxisse, cœperuntque in consilio de alijs negotijs tractare. Nihilominus infra istum tractatum miserunt ad D. Vrbanum Regium Senatores Conradũ Hervvart & Vdalricum Rechlinger. Senatores verò in conclaui sedentes, cùm aliquantisper formidine circumdati fuissent, Magister ciuium Hieronymus Imhoff eos consolatus est his verbis: Domini mei & consultores, nolite metuere, quia optimam, bonam, & obedientem communitatem habemus, quæ nihil contra Senatum molitur. Vix verba illa consolatoria compleuerat, iterum clamor seditiosus ab extra à populo exortus est. Cumque Magister ciuium ad eos egressus causam clamoris interrogasset, confusè clamauerunt: Nos volumus habere F. Minorem omni modo in prædicatorem; petieruntque Christophorum Hervvardt Senatorem, qui eis in Senatu intentionem illorum proponeret. Cumq; aliter sedari non possent, F. Minor illis in prædicatorem admissus fuit. Cùm autem Senatus illis satisfecisset, putabat eos iam quietos esse. Paruo interuallo iterum ab extra Capitolij, & in foro seditio & clamor exortus fuit, erantque Senatores in tali formidine, quòd non auderent fenestras aperire, vt per rimas respicerent, quid ageretur. Tertiâ igitur vice Senatum adierunt, rogantes, pariterque volentes, ne in posterum vllus puniretur, qui huiusmodi concioni interfuisset, quia bono animo id fecissent. Quibus Doctor Conradus Peüttinger respondit: Quod bonâ intentione ac animo fecissent, ita sicut fecissent, ita à Senatu acciperetur: quare cum pace ad propria redirent. Hæc autem responsio est data eis horâ 12. Nam Senatus pænè vsque ad primam horam in consilio sedit.

III. In Vigilia S. Laurentij clam antea in nocte mandauit omnibus stipendiarijs & officialibus Senatus, vt circa horam sextam diei omnes adessent armati suis galeis atque loricis, tamquam vellent ad bellum procedere, & ante Capitolium expectarent, vsque ad maiorem deliberationem Senatûs. Qui officiales jussa fideliter

executi

executi ſunt. Deinde ſtuba ciuium,& ſtuba Scabionatorum per eos locatæ fuêre. Et in illâ die officiales & ſtipendiarij bis juramentum præſtiterunt Senatui, quòd velint ei aſſiſtere atque protegere. Georgius Vetter, & Hieronymus Imhoff de manè domum Senatoriam cataphracti & totaliter armati, ac ſi bellum inire vellent, adierunt. Et poſt prandium horâ ſecundâ ſimiliter omnes Conſules fecerunt ſenes & juniores.

IV. Fuerunt tunc omnes bombardæ & machinæ & alia armatura totaliter collocata in domo, vulgariter Katzen-Stadel. Timebat autem Senatus, ne populus iterum in ſeditionem concitaretur, & domum illam præoccuparent, & inde damnum magnum illis & communi ciuitati eveniret. Quare pro diuiſione bombardarum laborem ſubierunt, ſimul & timorem, ne interim ſub diuiſione iterum ſeditio oriretur. Miſerunt autem ad omnia Monaſteria & Hoſpitale, vt omnes equi illorum adducerentur pro vehendis machinis, & neſciebatur quò locorum. Matthæus Langenmantel ad Katzenſtadel fuit deputatus à Senatu, vt nullum intrare permitteret, neque bombardas abducere, vſq; eò ſecundariè nuntius ſpecialis ex Senatu mitteretur. Quo facto Bombardæ adductæ fuêre ad nouam ſtructuram, vulgariter Paſtey. His omnibus peractis Senatus horâ pænè ſextâ cum pace ad lares proprios abſceſſit. Canonici verò in Tumo, interim ſe fugâ ex vrbe ſubtraxerunt, quamuis antea à Senatu auiſati fuiſſent, ne ex futuris contingentibus vllum timorem incurrerent.

V. In octauâ B. MARIÆ Virginis, 15. die Septembris, Senatus Auguſtenſis in medio diametri juxta Capitolium, & Eccleſiam S. Petri, duos textores, principales ſeditionis, capite plecti fecerunt, Ioannem Kager, & Ioannem Speiſer, ambos Sexagenarios. Exceſſus illorum proclamatus fuit, quòd fuerunt blaſphemi, & quòd in die Hilariæ egerint contra Senatum & Rempublicam. In vinculis ante ipſos Miſſa pro eorum communione celebrata fuit, vt clàm prouiderentur, vt de illorum punitione nemini conſtaret, ne exinde aliqua ſeditio oriretur. Ioannes Speiſer Sacramentum noluit accipere, niſi ei ſub vtraque ſpecie detur, quod

quod Senatus recusauit; quare sine prouisione punitus fuit: alter verò cum deuotione Eucharistiam sumpsit. Super ipsos campana Sturmglogg etiam non fuit pulsata.

VI. Augustæ Bastia seu fortalitium juxta portam Werterbrucker-Thor constructa est. Et habitationes in cœmeterio ante Ecclesiæ B. MARIÆ Virginis portam pro mechanicis atque pro rebus venalibus ibidem reseruandis & exponendis, sine scitu & voluntate Canonicorum, quod ægrè tulêre.

Anno Christi. M. D. XXV.

I. AVGVSTÆ Senatus ordinauit, ne pauperes mendicantes ostiatim postulantes, domos accederent more antiquo: sed constituerunt tres ciues super huiusmodi negotium, quibus deputauêre quatuor seruos, qui omni Dominicâ die per Ecclesias Parochiales incederent, postulantes eleemosynam ad Generalem bursam pauperum. Fundum etiam fecêre in Ecclesiâ S. Petri ad reponendam pecuniam pro pauperibus placito tempore, & omni Sabbato indigentibus distribuêre, cuilibet dantes secundùm descriptionẽ in vnâ schedulâ juxta necessitatem pro tempore etiam secundùm fauorem, quatuor etenim serui interdum sinistrè agebant. Monasterium S. Vdalrici dabat quotidie ex deuotione & non ex jure, omnibus aduenientibus frustum panis in eleemosynam. & omni feriâ secundâ magnus concursus pauperum erat. Misit autem Senatus ad nos rogando, vt etiam aliquid ad bursam pauperum daremus. At nos spopondimus ad placitum nostrum ex parte, vel ex toto per nos iterum reuocando, 32. panes, vulgariter Haußlaib, quocumq; tempore.

Anno Christi M. D. XXVI.

I. AVdiui ab Abbate de Weingartten, qui etiam vnus est ex Senatu procerum Ligæ, Petrum Aichelin, qui Prouós Ligæ est, ipsum vsq; in finem anni illius, 1200. Presbyteros & Monachos, Lutheranos atque rusticos decollasse, & strangulasse, Et in omnibus finibus Ligæ Sueuicæ 10000. decol-

latos atque suspensos fore, prout in diætâ Augustensi coram proceribus Ligæ lectum fuit. Ac deinde ipse Petrus Aichelin ab eisdem Dominis nouam potestatē atque schedulam recepit, in quâ transgressorum nomina continebantur.

II. In die S. Afræ miserunt juniores Palatini ex Laugingen suum equitatum ad Elvvangen, qui ibidem ceperunt Plebanum, atque Doctorem prædicatorem ibidem, eosque in Dilingen Episcopo captiuos præsentarunt propter Lutheranam factionem, duobus etiam Presbyteris digitos amputauerunt eâdem causâ, atque propter perjurium. Postquam autem Plebanus & Prædicator fuerunt degradati, Plebanus pertinaciter perseuerauit in sua malitia, Doctor verò prædicator deuotè se habuit reuocans omnes errores suos, contestans se scriptis Erasmi Roterodami esse seductum. Et si Plebanus non ita proterue se habuisset, ipse Doctor dimissus fuisset. Deinde 7. die Nouembris venit Petrus Aichelin, & eos decollauit. Plebanus noluit Sacramentum suscipere, itaque induratus decollatus fuit, ac in campo sepultus. Doctor verò deuotè se habuit, sumendo Sacramentum, ac alias se Christianè habendo, in cœmeterio sepultus fuit.

III. Ludouicus Palatinus Elector eodem tempore 17. Lutheranos Presbyteros & Monachos fecit strangulari, qui contra S. Trinitatem prædicauerant.

IV. Feriâ secundâ post Oculi, Prior Carmelitarum Augustæ, Doctor Theologiæ, postquam Ordinem deposuit, nuptias celebrauit cum paupercula juuencula, filia fricatoris, in Ecclesiâ suâ nuptias celebrauit. Factus est ex pòst prædicator Augustæ. Deinde omnes Fratres sui ordinem deposuerunt: aliqui illorum etiam vxores acceperunt.

V. Feria 6. post festum Corporis Christi, Vrbanus Regius, quondam prædicator Cathedralis Ecclesiæ Augustæ, laureatus poëta & Doctor, filiusque sacerdotis, etiam nuptias cum vnâ juuenculâ in Ecclesia S. Annæ celebrauit. Lateraliter cum eo incedebant Vdalricus Rechlinger magister ciuium, & Doctor Frosch quondam Carmelita: illum sequebantur Lucas Welser, & Apostata Ordinis

Minorum

Minorum prædicator quondam. Deinde Christophorus Herwart, & Plebanus S. Vdalrici, &c. Habuit etiam tibicines ciuitatis præcedentes illum: habuit enim multos honestos ciues atque Doctores in suis nuptijs. Postquam Ecclesiam S. Annæ intrauerunt, decantatum fuit *Te Deum laudamus* cum organis. Hymno finito, Doctor Frosch breuem sermonem habuit stans in altari, in quo statum matrimonialem summè laudauit præ omnibus alijs statibus. Deinde jussit eos propiùs ad altare accedere. Quo facto dixit ad Vrbanum Regium: Reuerende Domine ac Christiane frater, petitis Annam præsentem sponsam in coniugem? date signum. Deinde dixit ad sponsam: Petis reuerendum Dominum, ac Christianum fratrem Vrbanum in sponsum, ac legitimum virum? da signum. Quæ respondit: Ita. Deinde subarrhauit sponsam. Ex post ambo sumpserunt Sacramentum sub vtraque specie, & de Ecclesiâ iterum abierunt in domum Wegelin/ vnde exierant. Post prandium choream habuit: cui interfuerunt filiæ Rechlingers/ Herwarts/ Welsers/ atque Doctoris Peüttingers. Ille Vrbanus prædicator fuit eo tempore apud Minores, & pro tempore etiam ad S. Annam Augustæ.

VI. Augustæ nati fuêre duo pueri, vulgariter Wexel-Kinder/ ad quos antequam nascerentur Vrbanus Regius vocatus fuit, vt sub diuo in simplici aquâ baptizarentur, & ecce monstra nutu Dei in lucem prodiêre.

VII. M. Michaël quondam Coadiutor in Straubingen Lutheranus à Duce Wilhelmo in Monaco captus, cùm degradari institutum fuisset, vix fletibus ac precibus liberatus, periurus factus, Augustam diuertens, in Ecclesia Minorum prædicator effectus, contra V. Diuinissimum Sacramentum prædicauit, atque annihilauit. Iste periurus Apostata Sacerdos, in die S. Lucæ nuptias cum Virgine juuencula filia Oesterreichers papyrarij Augustensis, in Ecclesiâ Minorum nuptias celebrauit. Is multos homines sua falsâ doctrinâ atque nugis seduxit, præter ceteros omnes.

VIII. Canonicus Regularis S. Crucis Augustæ, nuptias cum filia calceatoris celebrauit die Ioannis Baptistæ. Deinde 7. die No-

vembris M. Wolffgangus Sacerdos in eadem Ecclesia etiam nuptias celebrauit.

IX. Plebanus S. Crucis Augustæ, cum vna ancilla, quam imprægnauerat, etiam nuptias celebrauit. Qui cùm à Præposito de parochia amotus fuisset, populus eiusdem parochiæ ostiatim 50. florenos congregans, eidem Apostatæ dedit, vt eis secundùm nouum ritum à se in parochia introductum prædicaret.

X. Maior pars monialium in Monasterijs Steren & Harbrug etiam cum viris publicè nuptias celebrauêre. Monialis quoque S. Nicolai extra muros vrbis, nomine Afra Seldin/ cum filio sacerdotis matrimonium contraxit Augustæ, & in Ecclesia Minorum inthronizata fuit solemni pompâ. Vrsula quoque Vistetin / & N. Remin etiam ex eodem Monasterio apostatauêre, Beginæque permansêre.

XI. Illo anno nos, & etiam alia Monasteria, more consueto in die Corporis Christi, & in octaua, extra proprias Ecclesias nullam processionem habuimus, eò quòd tam V. Sacramentum, quàm ministri eius contemptui habebantur: Seditio omni momento in januis erat: quæ si exorta fuisset, sine maxima effusione sanguinis nusquam sedata fuisset.

XII. Senatus Augustensis in hoc maximam prouidentiam habuit, nullis expensis parcens. Nam ferè per integrum annum habuerunt ad minus 400. lancearios mercede conductos, qui die noctuque vigilabant, ne aliquid oriretur in vrbe, custodias obseruantes. In nocte omnes portas vrbis omni hora, junctis etiam ex ciuibus aliquibus, accesserunt, seras tangentes, ne aliquorum malignitate vrbs Vindelicorum in manus seditiosorum deueniret, aut aliud quid mali sentiret. Habuit nihilominus Senatus magnum numerum equitum stipendiariorum, qui in nocte per plateas vrbis equitabant, scrutantes, ne insidiæ aut conuenticula à seditiosis præpararentur, quia multi Lutheranis & seditiosis rusticis fauebant. Habebat nihilominus Senatus maximum numerum equitum atque peditum apud Ligam Sueuicã contra rusticos: intus erat ijs pauor, ab extra timor. In his tamen omnibus nullum ciuium atque inhabitantium

bitantium

bitantium vno obolo grauavêre. Quamuis illo anno maximam summam exposuerunt pecuniarum, sicuti antea nusquam compertum fuit.

XIII. Leonardus Schregel noster parochialis celebrauit nuptias in nostrâ Ecclesiâ cum filia mercatoris Müller/ apostata moniali de Mayngen.

XIV. Argentinenses omnem diuinum cultum deposuêre, altariaque nudauerunt, partim destruxerunt, Imagines extra Ecclesias proijcientes, omnia Sacramenta conculcantes, præter Eucharistiam. Quare tabulam ligneam in Ecclesia habuêre, super quam consecrari fecerunt V. Sacramentum; solummodo duos celebrantes in totâ vrbe permisêre, habueruntque. Ceteri sacerdotes, qui eorum errori participare noluerunt, exilium subire coacti sunt. Argentinenses verò cùm animaduerterent, Clerum pro maiori parte cum sua substantia abijsse, malignosè consilium inierunt, eos reuocantes, cum saluo conductu scriptis, in corpore & rebus. Qui scriptis illorum fidem adhibentes, tres naues cum rebus domesticis onerantes, vrbem Argentinam ingressi vt propria beneficia possiderent. Qui postquam vrbem intrauêre, omnibus rebus jam adductis spoliati, in exilium à fidefragis ciuibus missi sunt. Postea Argentinenses, sicuti à gloriosâ Virgine Maria, & Sanctis Dei apostatauerant, ita deinceps à Saluatore nostro Iesv Christo, non credentes ipsum esse in Sacramento altaris.

XV. Norlingense oppidum Imperiale Lutheranicis factis, ac deletione officij diuini cultûs, Argentinensibus ciuibus est æquale.

XVI. In oppido Norlingen fuit senex deuotus Sacerdos, continuus in celebrando, cui præ senectute oculi caligauerant, & perspicuè videre non poterat. Vnâ die cùm celebrare vellet more consueto, quidam Lutheranus ciuis chartam lusoriam circulariter tamquam hostiam formârat, ministroque altaris vni scholari dedit (post pecuniâ corrupto) vt more consueto super patenam Sacerdotis deponeret. Sacerdos autem credens azymum panem, hostiam consecrauit, eleuauitque. Sed cùm eamdem hostiam tempore debito in Missâ frangere vellet, non valuit, deprehenditque chartam

esse, &c. Missâ peractâ interrogauit ministrum suum altaris, quomodo hæc res euenisset, aut à quo jussus hoc nefas perpetrasset. Scholaris diu tacuit, demum confessus est cuius jussu hoc fecerit, nomen exprimens, à quo chartam acceperit, simul & donatiuum. Vir ille posteà ex alia caussa captus fuit, atque decollatus. Et cùm eius excessus more consueto proclamaretur, pro quo plectendus esset, de illo excessu penitus nulla mentio habita fuit timore vulgi.

XVII. In Dinckelspül oppido Imperiali similis religio Christiana est in omnibus, sicuti in Nordlingen, quia solummodo 3. parua milliaria ab inuicem distant.

XVIII. Norimbergensis Senatus Monachos Benedictini Ordinis de Monasterio expulit, quondam in vrbe illorum in honore S. Ægidij à Ducibus Sueviæ fundato, bona cœnobij fisco vrbis addentes. Dederunt vnicuique Monacho annuatim vita comite 50. florenos. Qui autem juuenes fuerunt, dederunt cuilibet 200. florenos vnâ vice tantùm, vt cum his aureis opus addisceret, quo se nutrire posset. Expulerunt etiam maiorem partem Mendicantium, Carmelitarum atque Carthusianorum: de Ordine Prædicatorum omnes. Quibus etiam vnâ vice partem aliquam pecuniæ dederunt, vsurpatis ad fiscum eorum rebus. Minores Fratres qui id facere renuerunt, multa aduersa passi sunt. Monasteria monialium aperta sunt, eisque nubendi facultas à Senatu data fuit, quarum maior pars nupsit.

XIX. Vlma oppidum Lutheranis practicis in duplum Augustenses excessit. In comparationeque illorum veluti Angeli nominandi sunt.

XX. Gamundienses per medium annum maximam seditionem passi sunt à suis subditis, quibus etiam claues portarum fuerunt alienatæ, id procurante coadjutore diuinorum socio, de Gundelfingen oriundo, qui Lutheranâ doctrinam ibidem seminauit. Sed demum cùm proceres Ligæ Petro Aichelin commisissent, vt illum Sacerdotem vxoratum exaltaret in arbore vnâ, ipse auisatus clam recessit. Post fugam ipsius vrbs quietauit, assistentiâ Ligæ, industriaque

ſtriaque Senatûs in antiquam doctrinam atque ritum Eccleſiaſticum iterum ſe transformauit.

Aliqui viri & Mulieres, in Prouinciâ Abbazell & S. Galli, numero quaſi 400. fecerunt ſe iterum baptizari. Quo facto mox ille qui eos baptizauit, atque 4. mulieres, ratione ac ſenſu priuati fuerunt, nudi in campum proceſsêre. (NB. *hîc duo verſus craſsâ litterâ inducti legi non potuerunt*) Abbas S. Galli aliquos ex his baptizatis cepit, & Senatui eiuſdem oppidi præſentauit.

XXI. In Prouincia Abbazell 200. viri & mulieres, Lutherani, omnes res ſuas in montes portauerê, etiam nudi incedentes, ad inuicemque luxuriantes frater cum ſorore atque conſanguineâ, & è conuerſo. Ecce fructus Evangelij iſtorum, ſed non Chriſti.

XXII. Prope S. Gallum in Heluetiá, fuerunt duo fratres germani, Lutherani verò maximi, quorum vnus ad alterum dixit: Frater mi, ſpiritus mihi dicit, vt occidam te. Cui alter reſpondit: Ex quo voluntas Dei eſt, perfice illud, quia ego ipſi reſiſtere nolo: moxque genua in terram flexit. Frater eius gladium exemit, & in inſtanti fratrem decollauit. Poſt decollationem fratris Magiſtrum ciuium adijt, eique dixit: Domine, ex juſſu patris mei, fratrem meum decollaui. Voluntas quoque Dei eſt, vt & vos me decolletis. Quod factum Magiſter ciuium expauit, ipſumque in carcerem recludi fecit, conuocans aſſeſſores ſuos. Quo facto, data fuit & ſuper ipſum ſententia, capitéque punitus fuit.

XXIII. Communitas Alſatiæ in oppido Enſisheim, omnem Lutheranam doctrinam proprio motu à ſe abjecit, videns falſitatem huius doctrinæ. Inſuper in vnâ arbore ſuſpendi fecerunt 4. Sacerdotes, ſæculares aliquos decollari, aliquibus oculos erui, aut linguas abſcindere fecerunt. Et fidem veram antiquam Chriſtianam iterum cum gaudio amplexi ſunt.

XXIV. Tali modo egit etiam D. Chriſtophorus Fuchs in oppido Zell cum Lutheranis Sacerdotibus ſine degradatione. Æquè modò & alij Cæſarianj Conſiliarij in alijs oppidis in Alſatia, & juxta lacum fecêre.

XXV. Marchio Badenſis qui ante annum Monachos è ſuis Mona-

ſterijs

sterijs in principatu suo expulerat, hoc anno circa festum S. Vdalricj iterum reuocauit timore Cæsareo, atque persuasione Ludouici Comitis Palatini: Lutheranus enim erat.

XXVI. In Marchionatu Casimiri Brandenburgensis in seditione rusticorum pænè omnia Monasteria spoliata fuerunt. Quare Casimirus hos monachos vt lancearios vestiuit, & pedites ex eis contra rusticos bellando fecit. Post finem belli etiam bona Monasteriorum sibi vsurpauit, Monachis in laicali habitu annonam præbuit, aliqui etiam in clericali habitu incedebant, quibus pro annali sustentatione aliquam pecuniam dedit. Demum eodem timore & persuasione prout Badensis Marchio, incœpit & ipse Abbates & Monachos in sua Monasteria locari atque restitui. Omnia verò clinodia omnium Monasteriorum, quæ tempore belli ad Anspach erant translata, vt ibidem eis tamquam in securiori loco custodirentur, ne à rusticis diriperentur, illa omnia vsque in præsens ipse Casimirus sibi reseruauit, & restituere noluit.

XXVII. Posteris vix erit credibile, quantas vexationes, molestias, irrisiones, opprobria, improperia die noctúque à Lutheranis passi fuimus: quando in publicum processimus simul vel diuisim, seu vnus solus; insuper ipsi juuenes pusilli, vt risum inuitarent, ac senioribus complacerent, *Hurre*, *Hurre* super religiosos clamabant. Insuper scandalosas cantilenas ab eis dictatas, pijs auribus offensiuas, die noctuque decantabant. Et ne in nocte à molestatione ac infestatione abstinerent, nobis dormientibus, seu in Matutinis incumbentibus Diuinis, lapides per fenestras, vbiq; in nostras habitationes proiecerunt.

XXVIII. Habuimus autem prouisorem nostræ Parochialis Ecclesiæ Ioannem Schmid de Zusmerhausen, qui totus Lutheranus erat: omni die quo prædicabat per 2. annos semper famam nostram lacerabat, populúmque contra nos, & in seditionem concitabat. Demum ex mandato Cæsaris, Ligæ Sueuicæ, Palatinorum, ac Ducum Bauariæ, atque Episcopi licentiatus est. Populus autem Parochiæ, viri quasi 200. numero conuenerunt, atque 4. magistros Zechæ elegerunt loco omnium illorum, qui Abbatem accederent,

cederent, rogarentque quòd Ioannes Schmid Plebanus iterum de nouo constitueretur. Quod cùm Abbas id renueret, postulauerunt magnam campanam, atque domum prædicaturæ, vulgariter Greſt/asserentes ad eos pertinere. Quibus contradictum fuit per D. Abbatem & alios Conuentuales, & ex veritate & fundamento locuti & protestati sunt, asserentes se de his in judicio responsuros coram Cæsareâ Majestate, aut Ligâ Sueuicâ. Si autem aliquid haberent & ipsi, quòd Campana & domus prædicationis ad eos pertinerent, palàm ostenderent. Intendebant enim suis expensis illum Plebanum conducere in prædicatorem, si domum prædicationis obtinerent. Accesseruntque Senatum, assistentiam postulantes. Senatus verò honestissimè egerunt, in nullo nos grauare volentes, talique modo res tunc temporis quieuit. Construxit autem domum prædicationis proprijs expensis à fundamento Abbas D. Ioannes Hohenstainer vltimo anno sui regiminis. Et quòd domus illa sit nostri juris, habemus in litteris à Magistris Zechæ, quod ad nos spectat, & quocumque die nobis placuerit, deponere debent horologium, quod in eadem domo stat, demonstrans solummodo horas signitas.

XXIX. Similiter & magna Campana ad nos spectat. Habuimus enim antiquam Campanam, quæ habuit 46. cententaria, quam D. Melchior Abbas, cùm antea semidestructa erat, confregit, & denuò eam anno Domini 1467. de nouo conflari fecit per Iodocum de Wurms. Et ab antiquo, & à principio sui baptismatis nominata est *Susanna*. Sed ex quo quidam praxator Parochialis dictus *Hueber*, consensu, consilio & voluntate vxoris suæ, dedit aliquam summam pecuniarum ad eamdem Campanam ob animæ remedium tam vxoris quàm suæ, Monasterio enim totaliter inclinatus fuit. Et huius rei caussâ Campana illa Hueberin vocata fuit. Et tempore illo de nouo fusa subMelchioreAbbate pondus augmentatur, in libratione 55. centenaria habuit, & 36. libras. Nomina Magistrorum Zechæ eâ de caussâ in eâdem campanâ insculpta fuerunt, eò quòd aliquas domus ostiatim accesserunt, eleemosynam petendo ad nouam campanam pro decore

Ecclesiæ, totiusque populi Parochialis de nouo futuram. Quæ eleemosynæ tali intentione petitæ & largitæ vnà cum magnificâ donatione honesti viri dicti Huebers, ex cuius donatione campana illa nomen accepit, solùm 9. centenarijs augmentata fuit. Demum iterum anno 1523, de nouo conflata pondus augmentatum 60. centenaria & 75. libras habet. Hoc solummodò eâ causâ descripsi posteris meis dilectissimis, fratribus meis subsecuturis, vt discant quo sudore, labore atque resistentiâ in his & alijs rebus insudauimus, vt priuilegia & res Monasterij in esse conseruarentur, qualiter & posteri etiam sustentationem sine diminutione inuenirent. Is prouisor noster Ioannes Schmid ex post duxit monialem ex Dilingen Augustæ in vxorem.

XXX. Magistri etiam Zechæ Pangratius Bocklin, Ludouicus Iung & N. Beyrer textor deposuêre 9. lampades ardentes ante V. Sacramentum. Et insuper alias 9. lampades fundatas in Ecclesiâ & Grett pro requie omnium animarum.

XXXI. Hainricus Comes Palatinus Præpositus in Elvvangen in eâdem vrbe cepit 32. Lutheranos, præcepitque lictori, vt in vno fune eos colligaret, Principaliores in capite constituendo, in medio vrbis decollaret. Cùm colligati essent tali spatio quòd nullus alium tangere posset: mox primi funem soluit ac decollauit: Deinde secundi, atque tertij. Quo viso Canonici, oppidani & mulieres, Misericordiam implorauêre, ceterisque vita concessa est, datis fidei jussoribus & litteris, quòd numquam exin de hac doctrinâ verbum loqui vellent.

XXXII. In die Parasceue, in villâ Plinthen non procul à Höchstetten mulieres ex deuotione posuêre ad sepulchrum Domini hydrias sagimine cum lychno incenso. Venerunt autem 13. juuenes rustici sagimen ex ollis & hydrijs auferentes, stercus proprium loco sagiminis immiserant, & iterum ad sepulchrum locauerant. Quos omnes juniores Palatini ceperunt, & in Danubio submergi præceperunt. Sed propter iuuentutem illorum Hugo Comes de Montfort pro eis intercessit, ac maximis precibus vix liberauit. Priùs à lictore grauiter cæsi, ac demum à proprijs parentibus acriter flagellati, dimissi sunt.

Sigis-

Sigismundus Rex Poloniæ 40 Viros Lutheranos decollauit, qui in regnum eius aduenerant, vt ibidem doctrinam Lutheranam seminarent. XXXIII.

Wittenbergæ vir vnus dixit ad alterum virum secum conuiuantem, vt in nomine B. MARIÆ Virginis secum biberet. At ille jratus negauit dicens: Potiùs vellem tecum bibere in nomine 1000. dæmonum, quàm in nomine istius Virginis. Ad quod ille ait: Si non vis mecum bibere in nomine B. MARIÆ Virginis, bibe in nomine 1000. dæmonum. Quo hausto, mox caput in angulos habitationis cœpit allidere, atque furere. Deinde extra vrbem egressus, in paruo flumine se submersit. XXXIV.

Augustæ in die Corporis Christi à Canonicis Cathedralis Ecclesiæ cum Sacramento Eucharistiæ habita fuit processio more consueto. In quâ processione etiam Proceres Ligæ Sueuicæ interfuerunt. Inter alias autem fœminas vna accenso cereo subsecuta est. Ad quam in colle Perlach vnus textor accessit, & candelam in manu deuotæ fœminæ extinxit. At mulier extinctam candelam in terram submisit, & virum illum inuasit, ac suis pedibus substrauit, atque in terram caput eius ita allisit, quòd ipsum totum in sanguine suo conspersum & laceratum, cum confusione atque ignominiâ surgere & abire permisit. XXXV.

Ad Festum S. Erasmi omnes Canonici B. MARIÆ conuenire solent: aduenit etiam D. Sigismundus Comes de Hohenloch Decanus Argentinensis maioris Ecclesiæ, eò quòd etiam Canonicus Augustensis Capituli fuit. Quem Decanus consensu & jussu Capituli prohibuit ab ingressu Capituli atque conclaui illorum, eâ de causâ, quòd Lutheranus fuit; nullusque illum allocutus fuit, nisi Conradus Adelman. XXXVI.

Cùm pestifera doctrina Lutherana in Heluetiâ per Oecolampadium & Vdalricum Zwinglium Apostatam atque illorum adhærentes inficeretur, proceres, magnates atque regentes 12. ciuitatum, partium atque Prouinciarum eiusdem gentis oratores suos ad Lucernam miserunt, vt de republicâ Christianâ consultarent, vt eliminatis erroribus in verâ fide juxta antiquum lau- XXXVII.

dabilem ritum pacificè perseuerare possent. Consilio autem præmaturè habito, concluso atque inito, decreuerunt doctorum virorum disputationem audire in conspectu falsorum prædicatorum, vt doctrinis doctorum virorum, plebs communis eorum subditi, eò leuiùs iterum ad tramitem veritatis reducerentur.

XXX VIII. Non multo pòst media pars vrbis Basileæ in minori ciuitate, in qua Lutherana factio viguit, in cinerem redacta est, & multi homines quoque. Et in domo Lutheranæ fœminæ initium habuit, quæ enixa puerum peperit, & nolebat vt Christiano ritu baptizaretur. Quare ictu fulminis puer cum matre extincti; ignis vicinas domos inuasit, ac demum turrim, vbi pulueres bombardarum, inuasit, & incendium ita auxit. Exin Basileam pestis inuasit, vbi à Senatu Fratribus Minoribus omnibus expulsis, ex Monasterio domum infirmorum fecerunt, qui peste infecti erant.

XXIX. Norimbergensis Senatus itidem omnibus diuinis officijs incantando horis Canonicis & Missis atque dicendo finem imposuêre. Monachos ex vrbe expulerunt præter duodecim Fratres Minores, quos in suo Monasterio stare permiserunt, ita tamen, quòd nec Missas celebrent, neque Horas cantando aut legendo persoluant. Moniales etiam de Monasterijs exire coëgerunt, quæ antea sub arctissimâ clausurâ fuerunt. Quarum aliquæ ex eis matrimonio viris se junxerunt. Quinque ex eis Norimbergæ lupanar intrauêre, vbi â Senatu permissæ sunt stare Veneri seruiendo, quas antea dedignati sunt ipsi ciues, vt Deo castè atque deuotè seruirent. Ex Monasterio S. Claræ sex viri ex primoribus vrbis, sex naturales filias vi & pugnis extraxerunt contra voluntatem filiarum cum maximo eiulatu & clamore. Taliter etiam fecerunt in alijs Monasterijs. His monialibus, quæ apud S. Claram permanserunt, Senatus non admisit vsq; in præsens vltra anni spatium, vt eis Sacramenta administrentur, seu earum confessiones audiantur. In Monasterio quoque Minorum non permittunt vt Campana pulsetur, eò quòd omnem cultum ibidem prohibuerint. Solummodo prauas & hæreticas doctrinas ac prædicatores fouent, amant, atque admittunt. Evanuêre in cogitationibus suis.

Vlmen-

XL. Vlmenses ordinauerunt ante tres annos quemdam hortum extra vrbem non consecratum in cœmeterium mortuorum pro his qui in Lutheranâ hæresi sine Sacramentis Ecclesiasticis decedunt. Sepulchra autem illorum Lutheranorum, quæ ante vnum vel tres annos facta fuêre, ita sunt, ac si fossæ (sine gramine) ante vnum diem factæ fuissent, nullum signum viriditatis præ se ferentes, cùm aliàs in illo horto gramina in magna abundantia crescant, prout duo honesti ciues Vlmenses retulêre. Deinde verò per successum temporis in dies in hæresim Lutheranam magis ac magis incidêre. Fratres etiam Minores præter 12. Fratres ab vrbe expulerunt; & his qui permansêre, inhibuerunt, ne vlteriùs in vrbe ad mendicatum irent: permiserant tamen illis, vt legendo, cantando, prædicando diuina officia modo antiquo peragerent.

XLI. Sigismundus Rex Poloniæ in vrbe *Danzig* in vinculis conjecit duos Magistros ciuium & 236. ciues, qui cum illis etiam in novo Senatu fuêre. Ex his 45. morte puniti propter Lutheranam hæresim seditionemque in Clerum atque Religiosos.

XLII. Feria 4. ante Festum Corporis Christi coacti sunt sub pœnâ capitis, & amissione omnium rerum temporalium, magnas candelas inquirere, & in vnum congregare, atque in die Corporis Christi more antiquo in processione portare. Altaria denudata iterum cum suis pannis tecta & ornata fuêre. Et more antiquo officia Missarum legendo atque cantando in *Danzig* peraguntur. Nullus etiam Lutheranus prædicator permissus fuit in vrbe. Rex Poloniæ nouem prædicatores ex Lutheranâ hæresi captiuauit, & ferreis catenis ligatos in munitissimam arcem Therm inclusit.

XLIII. Omnes etiam presbyteros & monachos vxoratos cepit, & immisericorditer castigauit.

XLIV. Rex iterum Benedictini Ordinis monachos atque mendicantes ad Monasteria sua locauit. Qui Deo seruiunt, vt anteà fecerant. Sub pœna etiam capitis & amissione omnium rerum temporalium, Clericis atque Religiosis ciues ablata restituere jussi sunt, censusq; persolui tam perceptos per tres annos, quàm præsentes sine diminutione; Inhibuit etiam ne secundùm translationem Lutheri psal-

latur vel cantetur. Laici qui domos ſacerdotum ad poſſidendum inuaſerunt, iterum eis abſque damno Sacerdotum, Calices etiam omnes, & Monſtrantias atque alia ornamenta Eccleſiæ, quæ abſtulerant, reſtituere coacti ſunt. Et inſuper ſine omni miſericordiâ puniti ſunt.

XLV. Rex Poloniæ equites ordinauit, qui ab extra ciuitatis in illâ prouinciâ Lutheranos prædicatores capiant, vinctoſq; 16. in vnâ die in vrbem adduxerunt; ſine miſericordiâ incarcerati, poſteà puniti ſunt cum alijs, quos poſtea ceperunt. Similiter Epiſcopus eiuſdem loci etiam 30. equites extra vrbem miſit ad inueſtigandum Sacerdotes vxoratos. Et in vnâ die 12. ſunt adducti & incarcerati abſque miſericordiâ, qui etiam dignâ pœnâ puniti ſunt. Vltra 50. etiam in exilium relegati, vnà cum multis ciuibus auctoritate regiâ & Epiſcopali.

XLVI. Conradus de Riedthaim nobilis conuocauit ſuos ruſticos vltra 1000. ad combuſtam arcem *Angelberg*, & ad inuicem dixerunt: Ex quo noſtrûm tam multi ſunt, Dominus noſter non audet nos cum digito fricare, vel attrectare. Erat autem in ſaltu magnus equitatus, ipſis ruſticis ignorantibus, vnà cum Petro Aichelin, qui ſecum habebat lictorem de Burgou. Hi omnes ex nemore egredientes, *Angelberg* in modum coronæ circumdederunt, quòd nullus ruſticus euadere potuit. Exin Petrus Aichelin cuneum ruſticorum acceſſit, & multos ex eis, qui in ſeditione atque incineratione arcis capitanei fuêre, & in inſtanti 6. decollari fecit. Aliquibus etiam linguas præſcidit, aliquibus oculos eruit, & multis alijs pœnis afflixit. Aliqui precum intuitu dimiſſi ſunt.

XLVII. In die S. Euſtachij Auguſtæ Sutor nomine *Lang* domum habens in plateâ, vulgariter *Ferchermarckt*, à diabolo in albâ lineâ veſte, rubrum piretum habente in capite horâ quartâ verſus auroram ſuſcitatus eſt his verbis, vicinis audientibus & videntibus: Veni: nam nunc tempus adeſt. Sutor hæc audiens, ſudore frigido perfuſus januas aperiri prohibuit. Deinde horâ quintâ ſecundariè à diabolo vocatus, vilioribus veſtimentis quas domi habuerat, indutus,

indutus, diabolum in specie hominis adijt, ex platea domus suæ simul gradientes, ex post nusquā comparuit. Quæsitus fuit à duobus fratribus suis, & alijs amicis, atque sutoribus, sed non fuit inuentus. Reliquit post se in promptâ pecuniâ 200. florenos, opulentam domum, quia semper 3. seruos in suo seruitio habuit; Coniugem prægnantem, & aliquos pueros.

XLVIII. Augustæ hæresiarchæ M. Michaeli in Martini die apparuit, ipsum apprehendere & abducere nitens. Quâ etiam re posteà ad 2. menses lethaliter decubuit. Id postea bis terque actitatum est, vbi longiorem infirmitatem contraxit. Sed illâ infirmitate in anima & mente non sanatus, seu ad pœnitentiam reuocatus, sed induratus, peior effectus, cùm paulisper vires accepisset, cùm antea suâ prædicatione omnia opera bona, Sanctos DEI, atque immaculatam genitricem DEI Virginem MARIAM, & omnia Sacramenta abiecisset, prohibuissetque ad maiorem suam obstinationem & duritiam, V. Sacramentum Eucharistiæ annihilauit, atque abiecit, dicens: Non esse verum Corpus Christi post consecrationem, sed purum panem; stultum fore credendum, quòd DEVS permittat includi in domunculam stultorum; homines vsque in præsens esse deceptos cum Missis, & Sacramento Eucharistiæ. Potiùs quis interficere debeat tres aut quatuor homines quā vnam Missam audire, vel credere Sacramentum Eucharistiæ in altari esse, ac sumere. Idem quoque hæretici prædicatores apud S. Crucē, & S. Georgium prædicauêre. Quâ ex re non multi vtriusq; sexus eis fidem præbuêre, deinceps V. Sacramento Eucharistiæ nullam reuerentiam exhibuêrunt, & in maiorem irreuerentiam, quando perspexêre quòd in plateâ ad infirmum portaretur, subsannantes posteriora in derisum verterunt.

XLIX. Christophorus Hervvardt Augustæ hospitalis S. Iacobi administrator, vulgarirer Pfleger/ fundatas Missas & anniuersaria in eádem Ecclesiâ abrogauit, & aliquot hæreticos articulos Capitulo Cathedrali transmisit, ad quos etiam ipsi responsum est, & ij articuli doctissimè refutati sunt.

L. Turicenses ex Monasterio Einsideln Monachos omnes expulerunt

pulerunt Ordinis S. Benedicti, & redditus eiusdem cœnobij sibi ascripserunt, atque Abbati nobili viro de Gerolßegk/600. florenos loco precariæ vitâ comite constituêre.

Anno Christi M. D. XXVII.

I. RVstici Babenbergenses 300. in mense Ianuario conspirationem iterum rebellandi fecerunt, qui omnes occisi sunt ab equitatu Ligæ. 400 etenim equites conduxerunt per totum annum vt circumirent terminos eius.

II. Rusticus vnus lanceam portans non procul à nigrâ siluâ, qui obuiauit cuidam equiti, qui secum vnum viatorem habuit. Is rusticus 9. Epistolas portauit ad concitandum iterum rusticos more antiquo ad seditionem & fraternitatem instinctu 12. Presbyterorum. Eques autem rusticum salutans, quæsiuit, quò tenderet? Qui ei propteruè respondit, & mox equum eius lanceâ perfodit. Eques hoc viso, conuiatoris sui auxilium inuocauit, qui paruam lanceam veluti sagittam jaciens rusticum peremit. Rustico autem perempto epistolas præfatas apud eum repererunt, quas ad Regentes in *Ensisheim* reportauêre. Quibus perlectis omni morâ posthabitâ, equitatum mittentes, 12. Presbyteros adhuc in simul sedentes inuenerunt, quos omnes in instanti occiderunt. Ex quorum etiam relatione didicerunt alios 120. rusticos esse congregatos Capitaneos antiquæ fraternitatis, qui huiusmodi negotium tractabant, quomodo rusticos iterum ad seditionem concitarent. Qui etiam in simul comprehensi occisi sunt.

III. In mense Februario Casimirus Marchio Brandeburgensis Cancellarium suum in carcerem inclusit, vinculisque mancipauit, eò quòd ipse illum in Lutheranam sectam induxerat. Et exin sectam illam è principatu suo eliminans, antiquum ritum Ecclesiæ cum Missis & officijs diuinis, Confessione, atque alijs Sacramentis administrandis iterum instituit, & obseruari graui sub pœnâ mandauit. Monachos Monasteria adire, & habitum iterum assumi jussit. Monachi etenim sui principatûs habitum deposuerant, & in laicali chlamyde ipsi à Principe alebantur.

Ipse

Ipse autem Princeps omnes redditus ad fiscum proprium recipiebat, quos tamen iterum restituit, ita duntaxat, vt Abbates ac Monasteriorum rectores omni anno ei redderent rationem, de perceptis, & illa quæ residua essent, seruarentur in vno deputato loco pro republicâ Principis terræ illius atque subditorum.

IV. Abbas S. Galli in Heluetiâ, omni anno ex redditibus subleuat 20000. florenos. Huius rustici, 62 articulos, quibus se grauatos asserebant, deposuerunt. Cùm autem Cœnobium ipsum esset sub protectione quatuor partium Suicensium, qui omni anno loco illorum *Amannum* vnum decernunt, qui loco illorum omnia agit pro commodo Monasterij. Hæ partes Abbati & Monasterio assistentiam fecerunt, & Abbatem à tumultu rusticorum liberauerunt. Ciuitas autem S. Galli, quæ totaliter Lutherana erat effecta, qui omnia altaria & Ecclesias denudauerant, Imagines Sanctorum eliminando, diuinum cultum deponendo, Monasterium ipsum tangere non audebant. Monasterium S. Galli vltra 200. florenos non exponit quatuor partibus pro huiusmodi protectione. Omnes Canonici ex Constantiâ propter Lutheranam infectionem circa Festum S. Benedicti migrauerunt ad Vberlingen, se suaque ibi locantes; vbi perbenignè suscepti sunt.

V. Paulus Episcopus Curiensis è suâ Sede à Curiensibus, & alijs suis rusticis pulsus est, eò quòd ipsi Lutherani & Zvvingliani essent effecti. Similiter & Canonicis suis fecerunt. Quorum omnium redditus ipsi rustici recipiunt, ac inter se diuidunt. Episcopus autem in oppido Oettingen ducatus Bauariæ se recepit, vbi præposituram habuit, de quâ deinceps victum ac amictum habuit.

VI. Wormatienses omnes Lutheranos prædicatores, cogente eos Illustrissimo Principe Ludouico Palatino ex vrbe expulerunt. Idem fecerunt Wimpfingenses.

VII. Augustæ aliqui ciues ita auidi fuerunt ad comestionem carnis in Quadragesimâ, cùm eas in macellis venales non inuenirent, fecerunt more consueto per boues carbones mortuos quasi ad

D vendenda

vendendum adducere, & sic sub illâ metaphorâ retinentes boues, clam emebant, eos mactantes comedebant.

VIII. Augustæ in Festo Exaltationis S. Crucis, quidam Ecclesiam S. Crucis intrauit equo insidens, vbique ibidem circumiens in derisum ad vilipendium Ecclesiæ atque festiuitatis.

IX. Eodem die in eâdem Ecclesiâ vir & mulier adultæ ætatis publicè coierunt. Et cùm talis enormis actus magistro ciuium esset conquestus, respondit, quòd Ecclesiam claudere deberent.

X. Calceator quidam Lutheranus in Oberhausen morbum contraxit, quo & defunctus est. Is in proposito suo persistens, noluit confiteri, seu Sacramenta Ecclesiæ suscipere. Quem sui post mortem ad cœmeterium Villæ sepelire voluerunt. Quos Plebanus primò, deinde Vicarius prohibuit, eò quòd indignus esset sepulturâ Christianorum, qui cum eis in administratione Sacramentorum Ecclesiæ noluisset participationem habere. Et hic demum in horto domus suæ sepultus fuit.

XI. Augustæ à Senatu fuit constitutum in profesto Ascensionis Domini, vt extranei macellarij in vrbe etiam mactarent & carnes venderent, eò quòd maxima penuria carnium habebatur. Et meo judicio justè hæc pœna à Deo missa fuit, vt quo delicto transgressi fuerunt, comedentes carnem per Quadragesimam ac alijs prohibitis diebus; alijs licitis diebus tali esu carentes punirentur. Propriam domum juxta Ecclesiam B. MARIÆ Virginis extranei macellarij habuêre à Senatu constructam. Sed vbi multi sperabantur aduenturi, spe frustrati, solus vnus aduenit, qui & citò ab instituto cessauit.

XII. Ioannes Könlin Augustensis, honesti viri & Scabini textorum filius, Monasterij SS. Vdalrici & Afræ Prior, & professus, 13. die Iulij in die Hainrici per viam compromissionis in 45. huius Monasterij electus est. Deinde in die Inuentionis S. Vdalrici confirmatus, ac Dominicâ die subsequenti videlicet 21. die Iulij consecratus. Augustensis Senatus donauit Prælato nostro in die S. Iacobi Apostoli 32. cantharos vini Ringawer / & 2. Ziberlach mit Forchlen. Huiusmodi donum soliti sunt Augustenses Principi in suo aduentu donare,

Augu-

Augustæ in tribus hortis domorum conuenerunt viri ac mulieres, vltra 1100. diuites, mediocres & pauperes, qui omnes rebaptizati sunt. Mulieres cùm rebaptizabantur, induebant se bracis: aliàs totaliter nudæ erant. In domibus etenim vbi Baptisterium erat, ibidem semper multitudo braciarum dependebat. Hi autem omnes tenebant infrà scriptos articulos, quos Doctor Balthasar in Morauiâ in vrbe Niclauspurg/ quæ sub dominio est Dominorum de Liechtenstain/ publicè prædicauit: XIIII.

1. Euangelium non esse prædicandum, etiam in Ecclesijs nisi in aures, & in domibus priuatis.
2. Christum conceptum esse in peccato originali.
3. B. V. MARIAM non esse matrem DEI, sed Christi tantùm.
4. Christum non esse DEVM, sed tantùm prophetam, cui eloquia DEI sunt credita.
5. Christum non satisfecisse pro peccatis totius mundi.
6. Nullam potestatem & magistratum debere esse circa Christianos.
7. Extremus dies judicij post duos annos venturus est.
8. Quòd Angeli cum Christo incarnati sunt, & carnem cum Christo susceperunt.
9. Qui DEO confidere & credere non possunt, baptizari non debent.
10. Quicumque aliquid proprium habet, ex cœnâ Domini nullam participationem habere debet.
11. Dæmones & mali homines finaliter saluabuntur.
12. Sacra Scriptura fidelibus non est concessa, sed peccatoribus.
13. Omnes homines qui docti sunt, prædicantes Euangelium, peruersores sacrarum Scripturarum sunt.
14. In Cœnâ Domini nihil aliud est, nisi panis & vinum, non corpus Domini.

Cùm autem præfata hæresis Augustæ in tantum excreuisset, Senatus manum apposuit, & in vincula coniecit Baptizatorem, nomine Iacobum, apostatā monachum, qui suis discipulis paupertatem XIV.

tatem dogmatizauit, ſed in carcere poſitus à Senatu in ſuâ domo viſitatus, in victu & amictu, clinodijs atque alijs munuſculis prædiues inuentus eſt. Captus etiam fuit Eytelhans Langenmantel ciuis Auguſtenſis, qui fuit Archiſynagogus, qui podagrá laborans, ſuper equum poſitus, à quatuor ſeruis Senatûs in ſua domo captus, & ad vincula deductus incarceratus eſt. Lucas Haffner ſcabinus fabrorum lignorum, vulgariter Zimmerleuth/ N. Widholz ſcabinus vulgariter Hucker/ Ioannes Kiſler tabernarius; Gallus Fiſcher textor, & Vdalricus Scheyffer. Multi viri & mulieres ab vrbe fugientes ne caperentur, ſaluati ſunt.

XV. Wilhelmus Dux Bauariæ in Monaco prohibuit ſub grauiſſimâ pœna, ne quis ſubditorum ſuorum Auguſtæ vel alibi Lutheranorum prædicatorum ſermonem adiret, publico edicto, omnibuſque ſuis præfectis demandauit, vt cuſtodiam peruigilem per itinera haberent, ne aliquis tale edictum violaret. Tranſgreſſores verò omnes juſſit vt ſibi ad Monacum tranſmitterentur. Non autem pauci ei tranſmiſſi ſunt, quos omnes in turrim vulgariter Falcken-Thuren incarcerauit, de quâ nullus impunitus exiuit. Aliquos igne concremauit, aliquos capite detruncauit, aliquos in certis membris mutilauit, atque alijs quàm plurimis pœnis caſtigauit, certos etiam pœnâ pecuniariâ mulctauit. Sed cùm verba detractorum percepiſſet, quòd curiam ſuam ex pecuniá Lutheranorum caſtigatione aleret, & hos puniret non zelo, ſed ex auaritiâ; legem tulit, vt deinceps omnes præuaricatores tales pœnâ mortis punirentur. Quâ de cauſá Landſpergæ 9. viri ſecundùm dictamen juſtitiæ, igne & pœnâ capitis puniti ſunt. In *Monaco* autem 29. viri capite plexi, ac 3. viri cum coniugibus ſuis, qui reſipiſcere in vera fide noluerunt, igne exuſti ſunt, vbi mulieres peiores ac obſtinatiores inuentæ ſunt, quàm viri.

Errores horum rebaptizatorum tales fuerunt.

1. Sacramentum altaris non credunt, autumant Chriſtum cælos aſcendiſſe, & non niſi in fine mundi ad ſæculum reuerſurum.
2. Baptiſmum paruulorum derident & vituperant, & dicunt, quòd

quòd paruuli omnes non adulti, tam Christianorum, quàm Turcarum, sine baptismo omnes indifferenter saluabuntur.

3. Falsum asserunt, Sanctos in cælo esse, sed in aliquo loco sedentes in requie, pro inuicem orantes; & quòd extremo iudicio peracto, tunc demùm primitùs cælum conscendunt. Multos quoque alios errores tenuêre, prout suprà: quos caussâ breuitatis recitando hîc omitto.

Traditiones Ligæ & confœderationes hæ fuêre, videlicet: XVI.

Vt nullus accederet ad dedicationes.

Vt nullus intraret aliquam Ecclesiam.

Vt nullus intraret aliquam tabernam.

Vt nullus domum adiret, vbi conuiuia haberentur.

Et quòd nullus vel nulla de fraternitate illorum alibi sermonem prædicantem audiret nisi à Geometro Augustensi, vulgò Bisierer; quem *Saluatorem* nominabant, qui eis prædicabat, & rebaptismum administrabat. Qui vnà cum vxore obdurato animo exustus est. Positi autem in igne, primùm IESVS clamauerunt: deinde vsque in finem vt sues grunnierunt.

Babenbergæ captæ fuêre plures personæ cum suo *Salvatore* XVII. qui rebaptismum administrauit, & eis prædicauit, Ioanne Weissenfelder. Die 16. Ianuarij duo viri, qui ad veram fidem iterum reuersi sunt, fuêre decollati in foro. Vna antiqua mulier in aqua submersa. Duæ verò ancillæ, quæ resipiscere noluerunt, igne exustæ sunt. Die 30. eiusdem mensis iterum vnus fuit decollatus, & 4. viri igne exusti in hæresi obstinati. Ioannes Weissenfelder etiam igne concrematus est. Huic cum forcipe ignitâ primitus lingua extracta est, deinde igni traditus. Filia quoque Ioannis Hutter adhuc iuuencula, qui Augustæ incineratus est, quoque cum alijs 5. personis morte puniti sunt. Multi autem ibidem fugâ elapsi sunt. Horum secta fuit: Quòd nullus aliquem superiorem haberet, vel pati deberet, nisi solius DEI. Sacramentum altaris non crediderunt, neque Sanctos in cælo esse, neque purgatorium fore, vel aliqua bona opera prodesse. In illâ fraternitate ac societate concluserunt, quòd si contingeret, vt Turcarum

exercitus terram dominorum suorum intraret, quòd dominis suis nullum auxilium impendere vellent, & dominos suos à Turcis relictos, & quoscumque alios, qui non essent de sectâ illorum, occidere vellent: etiam (si possent) Cæsarem Carolum ac fratrem eius Ferdinandum. Concluserunt quoque quòd suis scriptis ad id perpetrandum fratres suos in Mülhausen in Thuringia sollicitare vellent.

XVIII. Eyttelhans Langenmantel ciuis Augustensis Lutheranus ex Senatûs decreto in profesto S. Galli à carcere extra vrbem eductus, in æuum numquam ingressurus.

XIX. Lucas Haffner Scabinus ab omni honore & officio à Senatu depositus & exclusus, omnibus diebus vitæ suæ portas vrbis non audet egredi.

XX. Scabinus Widholz præfato die de carcere extra vrbem in perpetuum exilium missus est.

XXI Præfato die capti fuêre 12. Viri, & 5. mulieres, & pellifex vnus Argentinensis, qui huius hæresis archisynagogus extitit. Ex his Senatus 15. die Septembris, 10. viros extra vrbem in perpetuum exilium educi fecit: inter quos fuerunt Ioannes Kisling tabernarius, Gallus Fischer textor, Vdalricus Scheiffer, & vna mulier, quæ fuit vxor præfati Iacobi incarcerati apostatæ de Ordine Carmelitarum. Multi etiam viri ac mulieres ab vrbe fugientes ne caperentur, saluati sunt. Eodem die Senatus ad domum Senatoriam conuocauit omnes viros ac mulieres, qui in hortis fuêre, & secundariè baptizati fuerunt, jussit eos juramentum præstare, quòd nec ipsa corpora sua, vel bona mobilia illorum alienarent, seu aliunde transferrent, quousque iterum vocentur, & pro transgressione satisfactâ, iterum à juramento absoluantur.

XXII. In die S. Remigij, 5. viri, & 5. mulieres extra vrbem in exilium missi sunt. Captus est etiam Ioannes Huttenus hæresiarcha, qui antea seditionem rusticorum in Franconia concitauerat, qui Herbipolim obsederunt. Deinde successu temporis clam Babenbergam adiens, vbi suam hæreticam doctrinam, articulos secundi baptismi dogmatizauit. Qui & ibidem vix fugæ præsidium invenit:

venit: sed filia eius ibidem capta, propter illam hæresim, quam & ipsa docebat, in aquâ, per latam sententiam suffocata est. Deinde Huttenus Salzburgam adijt, & ibidem quoscumque homines ad suam falsam doctrinam asciuit, potu è vasculo à se porrecto potato in tantum insanire fecit, vt doctrinam suam acceptarent, & sanctam prædicarent, taliterqne præstigijs dæmonum delusi sunt, quòd fatebantur se mira videre, atque cognoscere, prout multi homines viri ac mulieres pœnis affecti confessi sunt. Ad vltimum Augustam ingressus, quemadmodum Salzburgæ fecerat, ita & Augustæ fecit. Quare incarceratus, cùm Senatus Augustensis Hutteni factionem apud Herbipolim explorasset, Huttenus hæc audiens, de seipso desperans, callidè excogitauit, quomodo effugere posset, dum sibi lumen ad cœnandum concederetur. Quare pelliceas & stramina in vnum colligens incendit, vt inde in assere vbi catena compedum infixa erat, foramen igne latiùs excauaret, vt catenâ inde extractâ liber efficeretur; & cùm magister carceris aduenirer, vt lumen ab eo reciperet, ipse à vinculis liber, ipsum magistrum carceris loco sui in custodam proiectum includeret. Sed fefellit Huttenum sua machinatio: dum laqueum parat, ipsemet in illum cecidit. Nam dum cum illo igne se à vinculis absoluere credidit, vapor illius ignis in illum intrauit in tantum, quòd pænè ei mortem intulit, ac in terram cadens, veluti semimortuus jacuit. Magister autem carceris, cùm naribus sentiret odorem ignis, ad carcerem cucurrit, & Huttenum quasi mortuum inuenit: ex qua infirmitate postea 8. die defunctus est in suâ pertinacia. Senatus autem pro tribunali sedens ipsum Huttenum defunctum, veluti viuum, tamquam hæreticum ad exustionem ignis adjudicauit. Cùm autem in carro sedens veluti viuus ad comburendum per lictorem educeretur, ac campana vulgò Sturmglogg super ipsum pulsaretur, factus est concursus populi. Multi autem ipsum videntes, iniustam eius mortem, tamquam justi & sancti hominis deplorabant. Post incinerationem illius in *Vindam* (Wertach) projecti fuêre. Homines autem sectæ illius, locum illum, in quo combu-

combustus fuerat, adierunt, & inde cineres ac terram colligentes, pro reliquijs veluti vnius magni sancti viri reseruantes, in vrbem Augustam cum singultibus 7. die Decembris reportauerunt.

XXIII. In die S. Catharinæ cùm coadiutor D. Ambrosius Kuen cathedralis Ecclesiæ ibidem de veneratione Sanctorum prædicasset, hæretici prædicantes M. Michaël Kallern, Ioannes Schneid S. Crucis de Schongau, & S. Georgij Ioannes Seyfrid de Gundelfingen peruersi prædicatores ipsum obseruabant, finitóq; sermone illum adierunt, quod mulieres videntes accurrerunt, & illos hinc inde per capillos trahentes, ac cum sellis percutientes, vix manibus feminarum in tumultu effugerunt.

Anno Christi M.D. XXVIII

I. Dominicâ die, 12. Ianuarij, anno Domini 1528. sub officio Missæ capti fuerunt II. rustici & vna mulier, qui omnes ex Bauariâ fuêre, qui se rebaptizare fecerunt. Hi alterâ die de vrbe educti sunt, & prohibiti, ne vltrà Augustam intrarent.

II. Die 13. Ianuarij, Augustæ capti fuerunt 30. viri.

III. Die 18. Ianuarij, 10. viri de Augustâ ex vinculis propter alterationem Baptismi in perpetuum exilium missi sunt. Et duo viri virgis cæsi quoque sint educti.

IV. Dominicâ die, scilicet 19 Ianuarij, in domo tabernarij N. Widenman, 20. rustici ex Bauariâ capti sunt, qui ibidem à seruo & ancillâ rebaptizati fuerunt. Qui alterâ die extra Augustam educti, prohibiti sunt, ne deinceps vlteriùs intrarent.

V. Wilhelmus Dux Bauariæ sub pœnâ grauissimâ prohibuit, ne quis subditorum suorum Augustæ Lutheranorum prædicatorum sermonem audiret, publicoque edicto omnibus suis præfectis demandauit, vt peruigilem custodiam itinerum obseruarent, ne quis tale edictum suum violaret. Transgressores verò omnes jussit sibi ad Monachum præsentari. Non autem pauci ei transmissi sunt, quos omnes in turri Falckenthuren includi fecit: de

qua

qua nullus impunitus exiuit. Aliquos igne combussit, aliquos decollauit, certos etiam aliquibus membris mutilauit, nonnullos etiam alijs pœnis castigauit, certos etiam pœna pecuniaria mulctauit.

VI. In die S. Sebastiani Franciscus Preinling textor, cuius pater quondam in arbore prope S. Ratham sedit: Et gener sutoris; nomine Krablers, atque Anna Schleifferin Hucferin virgis per vrbem cœsi sunt. In die S. Vincentij duo viri ictu virgarum de vrbe educti sunt.

VII. In die S. Emerentianæ 3. Viri, & 5. mulieres de vrbe Augusta educti sunt. Die 24. Ianuarij seruus Viti Rueff, qui noluit Sacramentum præstare, quòd postquam de vrbe Augusta educeretur, vt vlteriùs nusquam in vita ingrederetur, per maxillas ferro exustus est.

VIII. In die S. Scholasticæ, omnes qui secundariè baptizati erant, à Senatu iterum vocati sunt, & pœna pecuniaria puniti. Sed parum hæc mulctatio profecit, quia multi illorum ad pristinum errorem reuertentes, peiores effecti sunt.

IX. In mense Februario Erfurdiæ Lutherani in magno numero conuenerunt, & totum Clerum ac Monasteria spoliauerunt, auferentes omnia clinodia, monstrantias, calices, thuribula, & alia quæque simul, & deposuêre domos atque jurisdictiones Archiepiscopi Moguntinensis, & inibi vltra decem mille centena damnum intulêre florenorum.

X. Deinde Erdfurdiæ instinctu cuiusdam sutoris capitanei rebaptizatorum, vltra 1500. rebaptizati iterum clam conuenerunt, vt eos qui non erant de secta illorum spoliarent & occiderent. Quæ res Senatui innotuit, & jussu illius in maiori copia conuenerunt, quàm rebaptizati erant, conflictumque ad inuicem habuerunt, multisque ex rebaptizatis occisis, 367 captiuatis, in vincula coniecerunt, qui varijs pœnis multi ex eis puniti. Sutor, ac alij 7. capitanei quadrifariè viui diuisi sunt. Sutori quoque in omnibus locis, vbi conciliabulũ celebrauerat, cor eius ostensũ fuit.

XI. Eodem mense Patauiæ 32. personæ, qui rebaptizati erant,

capti ſunt. Et ex illis 8. in vno igne conſumpti ſunt. Certique ex illis, qui errorem reuocauerunt, decollati ſunt, ac alijs pœnis extincti, ſecundùm diſcretionem ſexûs.

XII. Decimâ die Martij, Doctor Balthaſar hæreticus rebaptizatorum dogmatizator, vnà cum vxore ſuâ vna die Viennæ morte extincti ſunt. Ipſe in curru poſitus per omnes plateas vrbis deductus eſt, & in qualibet plateâ forcipe ignitâ laceratus fuit, ac deinde incineratus. Vxor verò eius in aqua ſuffocata eſt. Hac itaque morte miſer iſte Doctor Balthaſar de Fridperg, poſt multa nefanda ſcelera punitus eſt. Diu in arce Greitzenſtain tria milliaria à Viennâ captiuus fuit.

XIII. In pago Aibling 6. Milliaria à Monaco diſtans, mulier rebaptizata per datam ac latam ſententiam in aquâ ſubmerſa fuit, & vltra quartale vnius horæ aquis immerſa permanſit. Demùm ac ſi eſſet mortua, per lictorem extracta, & carro impoſita, ad locum ſepulturæ deducta fuit, ibique in terrâ expoſita in capite ad lapidem colliſa, læſa ac vulnerata, ſanguinem è vulnere emiſit, dixitque: Heu ô B. V. MARIA, quàm duriter me depoſuiſti in terram! ac deinde ſurrexit. Cumque lictor vellet eam iterum neci tradere ſecundùm latam ſententiam, à populo prohibitus fuit. Et ipſa læta cum populo pagum iterum intrauit, qui ad ſpectaculum ſuæ necis aduolauerat. Ipſa autem mulier autumabat, ſeſe ab ineunte ætate quotidie ſemper Glorioſiſſimã V. MARIAM veneratã eſſe, niſi in præſentiarum per 20. hebdomadas à tempore illo, quo rebaptizata fuit. Affirmauit autem, in eductione ad pœnam mortis ſibi B. V. MARIAM apparuiſſe, eique dixiſſe: Conſtanter age filia, & noli timere, quia ego te liberabo de morte hac turpiſſimâ: & quamdiu ſub vndis ſteti ſubmerſa, ipſa V. MARIA mecum ſtetit, & ſupra aquam caput meum leuauit, pallioque ſuo me inuoluit, ita vt viſus oculorũ hominum, me non præoccupauerit. Affirmauit autem, doctrinã, ſectam & fraternitatẽ fore falſam ac dæmoniacã.

XIV. A feſto Purificationis B. M. V. vſque ad diem Palmarum in Monaco ex rebaptizatis 6. viri ſunt combuſti, duæ mulieres in aquis ſubmerſæ, & alij 22. viri alio mortis genere puniti.

Con-

Constantia vrbs periura effecta sese ab Imperio & Liga Sueuica alienauit 8. die Februarij, & cum Bernensibus ac Turregensibus ad spatium 10. annorum fœdus percusserunt, & in vrbe Constantia Legatorum ambarum vrbium litteræ confœderationis publicè lectæ sunt, & exinde juramentum ad inuicem præstiterunt, & id solùm ea de caussa, vt Constantienses spoliationem Ecclesiarũ, ac Cleri eiusdem vrbis factam quantum ad restitutionem resistere valerent. Quare ipsi Lutherani illis duabus ciuitatibus Carliostadijs adiuncti sunt. Ceteræ autem 8. partes Helueticæ Ligæ, quæ in verâ fide Catholicâ permanserunt, cum eis fœdus, ligam vel confœderationem noluerunt, Constantienses tamquam hæreticos respuentes. XV.

Post recessum Cleri à Constantiâ ad Vberlingen, ipsa vrbs ad tantam inopiam redacta fuit, ac si ex peste maximâ ibi homines defecissent. Nam vltra 500. domos vacuæ inibi absque habitatoribus effectæ sunt, eò quòd mechanici victum acquirere minimè valerent Clero absente. Turegenses concesserunt Constantiensibus 5. aduocatias, quas priùs Maximiliano Imp. abstulerant, ligâ illâ durante. XVI.

Heluetiorum 8. partes Ligæ petierunt à Turegensibus restitutionem Monasterij Heremitarum B. M. V. Ord. S. Benedicti, & Comitem de Geroldsegk apostatam Abbatem apud Turegum commorantem, è Monasterio excluserunt, ac Monachum vnum ex S. Galli cœnobio in Abbatem ibidem constituerunt. XVII.

Aurach vrbs Heluetica sub pœnâ capitis mandatum edidit, vt omnes libri Lutheranorum in vnum locum deportarentur. Quo facto cumulus factus est, quasi domus parua, inde Senatus jussit, vt per detractorem pellium bestiarum mortuarum ex peste incenderentur, eò quòd huiusmodi libri non essent digni, vt per lictorem incenderentur. Quod & factum est. XVIII.

Auctor hic vbique vtitur nomine lictoris, *loco* Carnificis.

In die Parasceues, cùm more consueto in Ecclesiâ S. Vdalrici ad sepulchrum Domini V. Sacramentum Eucharistiæ locatum fuisset ad caput Imaginis Christi, quidam vir accessit dicens: XIX.

Pfuy dich Christe, *es ne intus in domunculâ stultorum?* & ei posteriora porrigens, cum derisione abscessit.

XX. Apud Carmelitas Augustæ V. Sacramentum Eucharistiæ in altari inclusum, post diem Paschæ furto sublatum est. Quod cùm Senatui denuntiatum esset, constituerunt illi, qui furem traderet, 100. fl. Sed hoc pro ludibrio habitum fuit, & nihil amplius actum est. Fama fuit, furem huius sceleris apostatam eiusdem Monasterij extitisse, qui & ibidem sine alicuius castigatione permansit.

XXI. Adolphus Ducher lapicida domum habuit prope Licum Augustæ, qui in maiori hebdomada versus Viennam recessit, & curam domus suæ commendauit & reliquit vxori suæ prægnanti, nomine Kücklingerin. Mulier hæc per 3. dies ante festum Paschæ ordinauit domum suam ad secundum baptismum præstandum, pro congregatione virorum ac mulierum huius fraternitatis, & ad prædicandum, ac alia quæque peragendum secundùm hæresim & sectam illorum, vtque eò meliùs fieri possent omnia sine strepitu, non sicut Rahab meretrix signum in domo sua posuit ad liberandum animas suorum; sed ad captiuandum, signum in januis affixit, vt hi qui huius rei conscij essent, conuenticulum huius sodalitatis liberè accedere, & inuenire possent. Intra domum quoque valuas & fenestras pannis lineis & tapetijs obduxit, ne quis ab extrà eos conspicere posset. Conuenerunt itaque in die Paschæ summo manè ante auroram post Resurrectionem Dominicam ferè 200. homines, viri ac mulieres, senes atque juuenes, serui & ancillæ, ciues atque extranei, secum afferentes cibum & potum, vnusquisque secundùm facultatem suam: pecuniam quoque inter fratres diuidendã, ne egens aliquis inter eos inueniretur. Ioannes Sebold sutor Augustensis, qui eis prædicabat, & articulos hæreseos legebat, circa horam quintam ad eos dixit: Ecce, qui adhuc infirmi sunt in fide, abire possunt, quoniam futurum est, quòd persecutio in nos mittatur. Certi etiam, qui honestiores inter illos fuêre, per nuntios auisati sunt, vt se ab illa fraternitate disiungerent, antequam caperentur. Quare solummodo 95. personæ in

illa

illa fraternitate permanserunt. Circa horam septimam autem domus illa circumdata est à præfecto vrbis cum suis seruis àSenatu ei deputatis, qui personas has omnes ceperunt, & singillatim in carcerem duxêre. Semper seruus vnus præfecti, duxit in simul duas mulieres, ac deinde alter seruus vnus subsequens duxit virum vnũ, quousque omnes incarcerati sunt.

XXII. Feria 2. Paschæ, horâ 9. Senatus extra vrbem in perpetuum exilium educi fecit 29. personas, inter quas fuêre 8. mulieres, & 2. iuuenes. Post horam 12. eductæ fuêre 6. mulieres, inter quas vna mulier fuit, quæ 7. filias habuit. Non est credibile quàm gaudentes hi omnes viri atque mulieres in exilium ierunt. Disiungebantur viri ab vxoribus, liberis & amicis, & è conuerso vxores à maritis ac pueris, & huiusmodi omnia pro nihilo ducebant, exultantes abibant, omnibusque spectaculum præbuêre. Aderant etiam aliqui ciues, qui his, qui pauperiores inter illos erant, eleemosynam ministrabant, compassionem cum eis habendo: multi quoque eos deridebant, asserentes eos dignos fore supplicio mortis secundùm quod leges dictant.

XXIII. Sabbato 5. mulieres honestæ, quæ indurato animo in hæresi illâ perseuerauerant, extra vrbem in exilium missæ sunt.

XXIV. Georgius Regel ciuis Augustensis fugâ seipsum saluauit, & vxor eius Anna Manliche rustico habitu circumamicta, amphoram portans, ac si lac in vrbe vendidisset, ac Augustâ tali modo quoque effugit.

XXV. Feria 3. post *Quasi modò* mulieri vni lingua abscissa est: & 5. mulieres ferro candenti per maxillas exustæ sunt, quæ venustæ fuerunt; vni quoque viro lingua abscissa est, & duo viri atque iuvenis vnus, qui litteras hinc inde rebaptizatis detulerat, virgis per vrbem cæsi sunt. Vxor autem Adolphi Ducher, eò quòd prægnans fuit, in corpore non fuit punita, sed in exilium missa. Quæ demùm anno 1531. in Februario ab Aichelin in aqua suffocata est, eò quòd præfatam hæresim derelinquere noluit.

XXVI. Eâdem die Senatus sedit in concilio pænè vsque ad tertiam

horam. Et iterum de nouo capi fecit 24.personas, & mulierem illam, cui lingua abscissa fuit, quæ de vrbe exire noluit.

XXVII. Feria 4. vxor Lucæ Haffners Scabini de vrbe educta est, & vnus juuenis.

XXVIII. Sabbato Ioannes Sebold sutor, qui in die Paschæ his, qui de fraternitate fuerunt, prædicauerat, indurato animo in sua hæresi decollatus est.

XXIX. Feria 2. post *Misericordia* in nocte, 11 ciues capti sunt.

XXX. In profesto Apostolorum Philippi & Iacobi, vxor Iacobi Carmelitæ apostatæ, quæ per se ire seu currere noluit, carro imposita fuit, quem 4. viri, vulgò Rodler/ trahentes, lictor subsequens per vrbem vsque ad portam virgis percussit. Duo quoque viri exinde, calceator vnus, & Tabernarius etiam virgis cæsi sunt. Iacobus Carmelita est captus, & in carcere Augustensium permansit vsque ad annum 1530. Et Sabbato post Luciæ è carcere eductus, hæresim reuocauit publicè in colle Perlach, sicque dimissus est liberè.

XXXI. Vxor Laurentij Kraffters vidua, quæ cum 7. liberis vnà cum genero suo Lucâ Müller rebaptizari se fecerat, & obseruatrix omnium rebaptizatorum erat, fugâ semetipsam saluauit, & per aliquantum temporis spatium Norimbergæ fuit, tali conditione à Senatu ibidem cum suis adstricta, vt limitem domus suæ non transcenderet, nec aliquod verbum de suâ sectâ proferret. Demum etiam ibidem à Senatu, publico edicto ab vrbe prohibita est. Ad vltimum Augustam clam reuersa, & à Senatu Augustensi occultè punita, in propria domo remansit quasi inclusa per longum tempus.

XXXII. Eittelhans Langenmantel ciuis Augustensis, qui in die S. Georgij in Leuttershouen vnà cum seruo juuene 19. annorum, & ancillâ, quam seruus ille in vxorem duxerat, & in breui cum illâ nuptias habere volebat, captus est, & duo juuenes rustici de Goggingen cum illo, per nobilem virum Diepoldum Stain Capitaneum Sueuicæ Ligæ, qui cum 20. equitibus omnes ad Weissenhorn deducti sunt, & 12. die Maij decollati sunt, & ancilla in aquâ suffocata. Omnes tamen cum reuocatione deuotè in anti-

quâ

quâ fide Catholicâ vitam concluserunt. Ipse verò Eittelhans Langenmantel diu reluctauit, & ab erroribus suis resipiscere noluit, quoniam totaliter infectus fuit cum omnibus erroribus & falsis doctrinis ac damnatis Lutheri, Oecolampadij, Carolstadij, Zvvinglini, & Nouatiani. Amici eius pro liberatione illius 5000. fl. dare voluerunt, sed proceres Ligæ id renuerunt. Iussit itaque Diepoldus de Stain, vt D. Ioannes Gesler Plebanus in Weissenhorn Eittelhans Langenmantel accederet, & eum de salute animæ suæ commoneret, qui secum assumens M. Andream Plebanum in Oberhausen, M. Ioannem Lickinger Plebanum in Wallenhaussen, M. Valentinum Vicarium Parochiæ in Bellenberg, D. Ioannem Schmid Prædicatorem in Weissenhorn. Hi præfati 5. Sacerdotes, primâ die 3. laicos & ancillam à suis erroribus ad veram fidem reduxerunt. Deinde ipsum Langenmantel accesserunt, cum quo & per continuos 4. dies egerunt, sed cum eo nihil profecerunt, qui neq; aliquod verbum salutis ab eis audire voluit, asserens se in verâ fide esse solidatum ac fundatum, errores suos tuendo. Quintâ autem & vltimâ die, cùm in crastinum decollari deberet, D. Plebanus in Weissenhorn astantibus alijs Sacerdotibus dixit: Langenmantel, res non aliter se habet, nisi quòd sine retractatione crastinâ die vos mori oportet, juro itaque vobis cum salute animæ meæ, quòd si perseueramini in erroribus vestris, crastinâ die efficiamini filius æternæ damnationis. Ad quod Eittelhans Langenmantel infert inquiens: Flectite genua, & vnusquisque oret Dominicam orationem, vt DEVS mihi inspiret ea, quæ deducant me ad veritatem & viam justitiæ. Oratione finitâ, cùm ipsum rationibus & auctoritatibus sacræ Scripturæ ex Bibliâ conuicissent, Langenmantel eis dixit: Ego volo vos interrogare duas propositiones, quarum prima est: Si vultis mihi animas vestras in pignus præstare, quòd in fide Catholicâ non errauerim; & quòd saluer, si vestris monitis paruero, cum antiquâ fide (nouâ meam relinquens) acquiescam placidè. Secunda propositio hæc est. Si iam essetis in loco meo, an velitis fidem meam acceptare, vel vestram antiquam. Cui Plebanus in Weissenhorn respondit: quòd libenter velit ei

animam suam in pignus præstare, si eum non rectè instruat, & ea, quæ cælestem patriam conferunt, doceat, vellet loco sui æternam damnationem acceptare, atque pro eo pati. Ad secundam propositionem quoque respondit: quòd si in loco suo esset, vellet veraciter antiquam fidem iterum acceptare, & vsque in finem tenere. His auditis, Eittelhans Langenmantel, omnes errores suos reuocauit, pœnitentiamque egit, quantum sibi tempus admisit; quòd secundariè rebaptizatus est, ac ipsemet baptismum administrauit, prædicauit, ac contra V. Sacramentum Eucharistiæ scripsit, ipsum annihilando, cum contrito corde confessus est, ac deuotè V. Sacramentum Eucharistiæ sumpsit, & vsque in finem in magnâ deuotione permansit, ac cum maximâ patientiâ mortem pro suis peccatis acceptauit, gratias agendo, quòd ad campum sacrarum Scripturarum, ad caules ouium Christi, & antiquam veram ac rectam Catholicam fidem, atque vnionem S. M. Ecclesiæ reductus esset, vbi pascua æternæ vitæ inuenisset. Cùm autem ad decollandum educeretur, & per pedes incedere non valeret, eò quòd podagrâ laboraret, carro impositus est. In via obuiauit ei nuntius ab Augustâ à mercatore *Bimel*, ac alijs ciuibus ad eum missus, vt in quâ fide decedere atque mori vellet, ab eo inuestigaret. Eyttelhans Langenmantel baiulo Augustensi viso, ad Plebanum de Weissenhorn, qui ei verba consolatoria prædicabat, ait: Paulisper à verbis vestris consolatorijs cessate, quousque hunc nuntium expediã, & conuersus ad baiulum, dixit: Quid hîc agis, aut cuius rei gratiâ huc missus es? Qui respondit: huc missus sum, vt vos interrogem, an in antiquâ, vel in nouâ fide mori velitis. Qui respondit: Dic illis, à quibus ad me missus es, quòd velim mori in antiqua fide, secundùm introductionem S. M. Ecclesiæ, quia ego erraui, & S. Scripturam non intellexi. Roga etiam mihi eos, vt omnes scripturas à me editas, diligenter inuestigent, & easdem omnes igni comburant, meique memores sint, & eis nomine meo valedicito; vale & tu quoque. Deinde iterum se ad Plebanum conuertit, verba eius auscultans. Cumque ad locum decollationis adductus esset, in sellam collocatus est, cùm stare non posset. Con-

versus

versus ad lictorem, ait: Oro te, ne mecum properè agas, volo enim jugulum tibi viriliter suo tempore ad feriendum præstare, permitte mihi, vt Symbolum Apostolorum ex integro perórem, & in quocumque verbo errauerim, vos Domine Plebane mihi dicito. Et incœpto Symbolo, integerrimè sine respiratione, vsque in finem orauit. Secundariè autem iterum ad lictorem conuersus, dixit: Permitte mihi, ait, adhuc, vt ante exitum animæ meæ symbolum perorem. Quo incœpto, ensem vibrans caput eius amputauit, ac in terram cadens, corpus eius in sellâ sedendo permansit, ac demùm cum sellâ cecidit. Tam deuotè autem, & patienter vitam conclusit, quòd plures ad lachrymas prouocauit.

XXXIII. Matthæus Harder cum EittelhansLangenmantel inLeuttershouen etiam captiuus adductus est vsque ad S. Ratham. Cùm autem se excusaret, affirmaretque, quòd de illâ Societate non foret, eamdemq; sectam & doctrinam execraretur; ad nullam autē aliam causam ipsum Langenmantel accessisse, nisi vt domum emptam in Leuttershouen litteris ratificaret; Diepoldus de Stain his auditis, jussit Matthæum Harder & juramentum præstare simul & fidem, quòd velit Leuttershouen adire, ac tribus diebus in eádem domo inclusus manere, & vsque ad sui deliberationem inde nec pedem mouere. Quo facto dimissus est, & sui juramenti immemor, ad Augustam redijt, vbi quemadmodum sicut priùs sectam Lutheranam sub arbore juxta S. Sebastianum atque alijs conuenticulis prædicauit.

XXXIV. In die S. Seruatij, filius Scabini Widtholz ex vrbe Augustâ vnà cum seruo suo in exilium [illegible]ssus est, qui Bauariam accedentes in oppido Aichaim capti sunt, vbi in vinculis vsque ad sequentem annum permanserunt. Demum per reuocationem errorum ad ensem adjudicati sunt, & per 6. horas antequam decollari deberent, intercedentibus precibus apud Ducem Wilhelmum vitâ donati sunt, & pœnâ pecuniariâ castigati atque dimissi.

XXXV. Sabbato post Corporis Christi vni Textori lingua abscissa fuit, Alter verò eiusdem artis ferro candenti per maxillas vstus est.

XXXVI. Eodem die apud Kauffbeuren 5. Viri in foro decollati sunt,

& 30. Viri ac mulieres ibidem candenti ferro per maxillas exusti sunt, seu virgis extra vrbem cæsi. Quos omnes Gallus Fischer Augustensis rebaptizauit.

XXXVII. Landspergæ 3. viri igne exusti sunt, & quartus decollatus, qui reuocauit; qui secundariè baptizati fuerunt.

XXXVIII. Eodem tempore Senatus Augustensis indulsit ferè pro maiori parte his, qui in hortis fuêre, atque illis qui rebaptizati sunt, ab exilio iterum regressum in Augustam tali sub conditione, vt delicta deinceps non admitterent, aut conuenticula celebrarent, sub pœnâ priuationis vitæ.

XXXIX. Exinde à nonnullis hæretica prauitas rebaptizatorum iterum incœpta est. Quare Senatus Augustensis Georgium Zech tabernarium in domo doliatorum, cum certis viris ac mulieribus incarcerari fecit. Aliqui etiam viri ac mulieres sibi consulentes fugâ salvati sunt.

XL. In tempore illo Reuerendissimus Princeps de Walkirch Alemannus Episcopus Hildesheimensis & Coadiutor Constantiensis, supremus Cancellarius Caroli Imp. jussu eiusdem Senatum Augustensem accessit, etiam omnes inhabitatores allocutus est, quibus etiam nomine Imp. mandauit, jussit, exhortatus est, & rogauit, vt sese ad veram & Catholicam fidem conuertant, jussisque eius obtemperent. Quòd si, Lutheranis prædicatoribus ab vrbe in exilium missis, resipiscerent, ac sanis suis consilijs acquiescerent, vellet Senatum vnà cum ceteris inhabitatoribus vrbis, ab offensa Cæsaris iterum in pristinam gratiam ac fauorem illius reducere, ac si numquam regijs mandatis in Luth[illegible]á labe toties inobedientes extitissent, enumeraris priùs quàm plurimis excessibus Augustensium, quibus Carolus Cæsar offensus esset. Qui responderunt: quòd post deliberationem vellent se taliter habere & exhibere, & non solùm congruum, sed etiam beneplacens responsum S. R. D. præstare vellent, quòd contentaretur. Cancellarius autem legatione suâ Augustæ perfunctus, responsione non acceptâ, versus Pragam ad Ferdinandum regem abijt.

XLI. Exinde præfatus Cancellarius nomine Caroli Cæsaris Domino-

minorum Fuggerorum prædicatorem Ecclesiæ S. Mauritij, Doctorem Othmarum Luscinium accessit eum supplicans, quemadmodum etiam Serenissimus Rex Ferdinandus litteras eidem scribendo fecerat, vt ad consolationem Christi fidelium in præfata prædicaturâ persisteret, promittens eidem ex fisco Imp. 100. fl. vltra salarium Fuggerorum sese annuatim præstiturum, vt sua sana doctrina ac honesta vita Christi fideles in antiqua fide alerentur ac roborarentur, alijque lapsi conuerterentur ad caulam ouium Christi. in quo Carolo Rom. Imp. & Ferdinando Regi Bohemiæ atque Hungariæ, ac ipsis Fuggeris, & omnibus veris Catholicis rem gratissimam exhibeat, & ipsi Domino DEO Redemptori nostro IESV CHRISTO summam complacentiam ostendat. Quibus votis, inuitus, quamuis contra institutum, vt subditus, propter animarum salutem sese submisit, & annuit.

XLII. In die Natiuitatis gloriosæ V. MARIÆ D. Othmarus Luscinius inserendo in sermone prædicauit contra rebaptizatos, asserens eos hæreticos, & baptismum illorum, veluti canum & catarum fore. Qua de caussâ Senatus motus, ad D. Othmarum duos præcipuos pro secretis in concilio, scilicet MartinumHeiden scribam, & Valerium Lochner virum honestum vnum è tribus viris, videlicet Raths-Knecht misit, eique regiam stratam, vulgò Reichsstraß interdixit simul & exclusit, ne hinc inde pertransiret. Quam inhibitionem ipse ægrè ferens, huiusque rei caussam scire volens, cui responsum fuit, quòd sua prædicatione populum ad seditionē incitasset, & Lutheranos ac rebaptizatos hæreticos nominasset. Primum negauit, asserens se non seditiosè, sed Catholicè prædicasse, eò quòd Catholicis de antiquâ fide prædicasset, qui neque nutu aut vllo verbo aliquam notam rebellionis vmquam ostendissent, vel incurrissent, seu haberent contra Senatum: sed Senatui veluti quieti subditi & pacifici obediendo semper obtemperassent, prout etiam in præsentiarum quoque facerent. Nam ipsemet primus esset, qui in seditione succumberet, si oriri contingeret, quod Deus auertat. Huius rei testes esse velit omnes de antiquâ fide, qui eius sermoni interfuêre, ac ceteros quoque illos ex nouâ

fide, qui alicuius honeſtatis forent. Secundum heu condolendo affirmauit, verum eſſe, rebaptizatos & Lutheranos hæreticos nominaſſe, cùm veritas ita habeat: vtinam alio nomine cenſerentur digni, ſed ex quo Sacra Scriptura & edictum Caroli Cæſaris tales, ac eorum fautores, vel protectores hæreticos nominent, ei contrauenire minimè licere videatur, cùm non ille ſed legiſlator in capite de mendacio redargui debeat. Si autem in ſuâ excuſatione Senatus non eſſet contentus, exinde vellet ſtare in iudicio coram Ordinario, tamquam vero ſuo Domino, ſeu coram Cæſ: Maieſtate, tamquam legitimo Domino illorum, cuius dominio vrbs Auguſtana ſubiecta foret. Acceſſerunt quoque Ambaſiatores Caroli Imp. & Ferdinandi Regis Senatum, Gabriel Comes de Ortemburg, & Georgius Truchſeſs de Waldpurg Baro, rogantes vt D. Othmaro talem inhibitionem relaxaret, & nullam moleſtiam atque impedimentum in ſua prædicatione ſuſtineret, eò quòd proprio motu de Auguſtâ & à prædicaturâ licentiam abeundi ad Friburgum à Dominis ſuis impetraſſet: ſed rogatu Cæſaris, ac Ferdinandi Regis, quorum voluntati contrauenire minimè licuiſſet, oneri prædicandi ſeſe iterum ſubmiſiſſe. Senatus itaque interdictum à domo ſua exeundi ac hinc inde per vrbem pertranſeundi, iterum relaxauit, ſed è diuerſo, eidem facultatem prædicandi exemit, eaque cauſsâ mox receſſit.

XLIII. Sabbato ante Matthæi Apoſtoli, Senatus Auguſtenſis ad concilium ire juſſit ſed peruerſores, non prædicatores Euangelij, quibus iniunctum fuit, vt vnanimes in prædicationibus eſſent, & non vnus pro, & alter contra, affirmarent. Quod ego non credo affuturum, cùm ſpiritus illorum mendax ſit, & omne regnum in ſeipſum diuiſum deſoletur.

XLIV. Dominicâ die ante Matthæi, Senatus Auguſtenſis proclamari fecit ſub mandato, vt tria feſta B. MARIÆ V. & omnium Apoſtolorum iterum ferientur more antiquo.

XLV. Deinde feriâ 5. poſt Conceptionem B. MARIÆ V. Senatus Auguſtenſis quoque mandauit, vt feſtum Epiphaniæ etiam ferietur more antiquo.

Imperia-

Imperialis vrbs Lindau, quemadmodum Constantienses cum Heluetijs Ligam & confœderationem inierunt. XLVI.

Imperialis vrbs Vberlingen, eò quòd in vera fide Catholicâ, & Caroli Imp. immobilis permansit, insignia Sigilli illorum Cæsar plurimùm decorauit, honorauit & exaltauit. Ab Antiquo habuêre in Epitaphio Aquilam: nunc autem habent in Aquila scutum, in quo stat Leo aureus coronatus coronâ aureâ, qui erectis pedibus nudum ensem tenet, in sublime vibrans. Supra scutum stat galea, more nobilium, quoque aureum, & supra galeam, iterum stat corona aurea, cum complicatis panniculis discoloribus. Et supra galeam & coronam stat Leo aureus cum nudo ense in sublime erecto. Nulla alia ciuitas Imperialis galeam habet, nisi Argentina. LXVII.

Ferdinandus Rex donauit quoque Senatui in Vberlingen certas magnas bombardas, & instrumenta bellica, quas ipsi in nauibus per Rhenum Constantiam pertranseuntes cum tympanis & tubis armatâ manu maximo cum triumpho in suam vrbem perduxerunt. XLVIII.

Ratisponensis Senatus, qui ibidem in suâ vrbe totum Clerum in seditione Lutheranorum subjugauerunt ad steuram, & alia vectigalia reddenda, quemadmodum & laici ciues illorum soliti & astricti sunt, Episcopo & omni Clero pristinam libertatem summâ cum beneuolentiâ iterum illo anno circa festum S. Bartholomæi restituit, mediantibus Friderico Palatino Comite, cuius Frater Ioannes Comes Palatinus ibidem Episcopus extitit, & Ducibus Bauariæ Wilhelmo atque Ludouico. Episcopus autem Ratisponensis & omnis Clerus ibidem Senatui promisit pro restauratione vrbis simul & in auxilium atque subsidium omni anno in perpetuum 200. fl. persoluendum. XLIX.

Memmingenses omnia altaria in vrbe suâ destruxerunt, eò quòd omninò nihil tenent de V. Sacramento Eucharistiæ. Quâ ex re Proceres Sueuicæ ligæ moti, eos de Ligâ Sueuica veluti hæreticos excluserunt, ac magistrum ciuium illorum Vlmæ existentes de Societate eorum reiecêre. L.

LI. Erdfurtenſes in eadem vrbe funditùs deſtruxerunt Archiepiſcopo Moguntino domum judicialem, & totum Clerum atque Eccleſias ſpoliauerunt, ac vltra decies centena millia florenorum damnum intulêre. Quæ omnia Archiepiſcopus Moguntinenſis in diæta Auguſtenſi Proceribus Ligæ propoſuit, deſuper petens illorum auxilium, juxta confœderationem atque tenorem Ligæ, quantum ad ſatisfactionem, reſtitutionem, & recuperationem ablatorum. Proceres autem Ligæ Erdfurdenſibus mandauêre, vt deſtructa omnia Archiepiſcopo iterum reædificarent, & ablata Clero, Monaſterijs, Collegijs ac Eccleſijs omnia reſtituerent atque ſatisfacerent, vel cum eis componerent; aliàs armatâ manu eos compellere vellent.

LII. Fridericus Comes Palatinus dixit: In Norimbergâ, Argentinâ, Vlmâ ac ceteris illis paribus ciuitatibus Imperialibus, inibi ſemper viri prouidi, & ſapientiſſimi ſummâ induſtriâ callentes inuenti ſunt, omniſque rerum ac diuitiarum copia. Miror quòd quælibet illarum ſolummodo per vnum virum apoſtatam tot & tanti in errorem ac labem Lutheranam inducantur. Auguſtenſes verò habent ſex peruerſores Lutheranos prædicatores, qui eos à verâ fide in errores inducunt.

Anno Christi M.D.XXIX.

I. HEluetiorum Legati in capite jeiunij, qui non ſunt Lutherani, in Oeniponto Ferdinandum Regem Bohemiæ atque Hungariæ adierunt, ipſum rogantes vt cum eis Ligam ineat, contra ſuos confœderatos Heluetios Lutherana labe infectos. At Rex Ferdinandus cum eis diætam in Veldkirch indixit, illucq; ſuos Conſiliarios Comitem de Sulz, Georgium Truchſes Baronem, Marcum Sittich de Ems, Ioannem Iacobum de Landau, & Doctorem Iacobum, atque alios nobiles viros tranſmiſit ad fœdus cum ipſis percutiendum. Quod & opere perpetratum eſt.

II. Heluetij Lutherani Monaſterium S. Galli totaliter ſpoliauerunt,

runt, tabulas quoque altarium destruxerunt, & vltra 60000. fl. damnum intulerunt. Fratres dispersi in alijs tribus locis atque Monasterijs vt alerentur. Abbas præ dolore obijt: qui etiam in infirmitate laborans ab Heluetijs obsessus & obseruatus fuit.

III. Die 21. mensis Ianuarij, rusticis territorij Curiensis vndique ad ciuitatem Curiensem illicitis, dum Conuentus Ligarum Dauasi ageretur, Abbas Curiensis S. Lucij Ord. Præmonstratensium, vir quadragenarius audax, eloquens, honestus simul & doctus, Lutheranis valdè infestus, catenis vinctus, miserabiliter ad judicium trahitur extraordinarium. Accusatur *furti*, quòd bona Monasterij abstulerit, quæ ipse à latronibus eripuit custodienda, & non longè à ciuitate deposuerunt, cum solemni protestatione. Item *proditionis*, quòd Episcopatum vendere voluerit Domino Mussi, vbi tantùm appellatus est vt attentaret amabilem tractatum, & apud illos, quorum interest, consensum impetraret. Item *rebellionis*, quòd edictum diuinorum officiorum intermittendorum transgressus fuerit. Accusator primus sententiam dedit, quoniam reus sit mortis. Accusatus, ipsum tormentis inquirendum, non permittitur respondere, nisi per interpretem, & hunc malè Romanum. Septimâ noctis vsque ad vndecimam diris & insolitis torquetur cruciatibus, in pauimento prætorij, audientibus longè vicinis, & ex proximis fenestris videntibus faciem horrendam pendentis à chordâ; & identidem repetentis: Quid me torquetis? nihil mali feci. Postridie ad publicam latronum custodiam deducitur, ad carcerem turris, & acriùs torquetur. Frigidâ perfusus aquâ, & humi positus aliquot horis, donec gelu membra constringerentur. Sic die tertiâ manè circa horam quartam vsque ad septimam, multum institerunt, vt conscios proferat, sed non constat nominasse quemquam, quia innocens criminum obiectorum existeret. Tandem circa horam vndecimam eiusdem diei, tamquam latro foras ciuitatem ductus, capite truncatur, verè Martyr, vsque ad vltimum vitæ spiritum sibi constans & patiens fuit. Mater eiusdem Abbatis ex morte filij, apud Veldkirch pænè consumpta est. Die 27. præfati mensis trium Ligarum nuntios ad Veldkirch mise-

runt

runt repetentes bona Monasterij, quæ augurantes bonum Abbatem apud diuersos amicos reposuisse: Sed spe frustrati, famelici ære alieno vacui recesserunt.

IV. Deinde etiam ceperunt excellentem Capitaneum Dietegonum ex Zutz, Carolo Imperatori percharum, vinctum ad Curiam traxerunt, quem etiam decollari jusserunt. Certum autem fuit Tugurinos animasse judices ad hoc facinus, qui iam per vallem Rheni longè dominantur cum sectâ suâ Lutheranâ.

V. Dominicâ *Iudica*, Augustæ hæresiarcha M. Michaël Kellern prædicator apud Minores ad cœnam suam inuitauit ciuem Augustensem Sigismundum Welser, & apostatam vnum de ordine Minorum nomine Marcum, atque carpentarium vnum. Cœnâ autem factâ, hora 8. noctis, Ecclesiam Minorum ad extra conclusam præfati 4. Viri intrauerunt, & altare, vbi Crucifixum lapideum valde pulchrum, valore 300. fl. loco tabulæ stabat, accesserunt, à ciuibus nomine *Ridler* illuc collocatum ante certa lustra annorum. Hunc Crucifixum cum multis Imaginibus artificiosè elaboratum, & præ magnitudine in altum porrectum, vno animo accedentes, membratim quamlibet Imaginem frangentes, diuiserunt. Ex vnâ Imagine 10. partes, aut plures fecêre, ac si veluti latrones totâ plexi fuissent.

VI. Exinde feriâ secundâ confusè clamores, sermones, ac loquelæ hominum vtriusque sexûs, ætatis atque statûs in Ecclesiâ Minorum fuêre, videntes Crucifixum tam enormiter confractum, quorum tamen maior pars displicentiam contraxerat. Aliqui ob reuerentiam Dei, ceteri verò affirmabant, quòd illi 4. viri, ideò non bene egissent, eò, quòd sine commissione superiorum, atque illorum, quorum expensis Crucifixum & altare constructum fuerat, confregerant, ac sic in messem alienam manus misissent, quod ad eos minimè spectare dignosceretur. Alij factûlaudabant, eò quòd cederet ad laudem Dei, cùm lege diuinâ in veteri testamento prohibita sit omnis sculptura deorum. Contigit autem fortuito casu, quòd subsequenti die Lucas Welser Senator, pater ipsius Sigismundi Welser, qui in confractione Crucifixi auxilium præsti-

præstitit, Ecclesiam Minorum intraret, qui etiam pro parte, Lutheranâ doctrinâ infectus erat, videns Crucifixum confractum, summam displicentiam inde concepit, transgressoresque tam friuolos huius exquisitæ malitiæ meritò puniendos censuit. Insuper gratias agens DEO, quòd filij sui à tam nefandâ transgressione alieni essent, & huic sceleri nec verbo aut facto participassent. Et ecce vix verbis prolatis, vnus seruorum suorum illum accessit affirmans, id filium suum proprijs manibus, vnà cum ceteris perpetrasse, & huius rei factum ad Senatum delatum fore. Quod pater audiens consternatus mente simul & confusus domum suam adijt, & vagam relationem, veridicam inuenit.

VII.

Eâdem die Senatus in Ecclesiam Minorum misit Præfectum Augustensem, & Iuridicum scribam, vulgò Gerichtschreiber / ad lustrandum fracturam Crucifixi, & ad explorandum huius rei auctores. Deinde feriâ 3. M. Michaël in prædicatione publicè confessus est, se cum auxilio trium virorum Crucifixum lapideum, lignum prohibitum confregisse eâ de causâ, ne cum tempore à seipso caderet, casu illius 10. aut 20. vel 30. homines perimerentur, & exinde Augustenses obloquendo infamiam incurrerent à narrantibus: Ecce quàm stolidi & insensati sunt Augustenses, quòd sponte propriâ simul & industriâ, prohibitum lignum non deposuerunt. Cùm autem nos 4. viri prohibitum lignum deponere nitebamur, sua grauedine præualuit simul & ponderositate, quòd illud minimè retinere poteramus, sicque prohibitum lignum ceteras imagines & sculpturas quoque confregit. Fracturæ lapideæ ligni prohibiti ecce iacent in ambitu Monasterij: si qui autem sunt, qui desiderant vnam vel 10. libras ligni prohibiti, veniat ad me cum sacco, cui ego omnem sufficientiam administrabo. Vah! quot homines per hanc Ecclesiam transierunt, qui vel pileum deposuerunt, vel se inclinauerunt, vel genuflectentes, aliquam orationem fecerunt, & exinde hoc scelere Deum blasphemauerunt, & magis atque plus immensum hoc actu, quàm peccatum mortale perpetrauêre. Ille homo maledictus est à DEO, qui altare construit, seu lignum prohibitum fieri procurat, scilicet Crucifi-

xum, aut laruas, vel imagines Sanctorum, quæ omnia lege diuina prohibita ſunt, & actores, factores, atque auctores omnes à DEO maledicti ſunt. Deinde ſummè blaſphemauit B. V. MARIAM, aſſerens illam communem feminam fuiſſe, quemadmodum aliæ mulieres. Poſt vituperationem Genitricis DEI, peruenit ad contumelias Sanctorum, qui iam cum Chriſto regnant, quorum conſortio ipſe hæreſiarcha dignus non eſt, ſed veluti beſtia à mari deſcendens cum ſuo dracone abſorbebitur per influentiam Iordanis in os eius. Venerationes etenim Sanctorum ita deriſit, atque diſſuaſit, quòd nefas eſt dicere etiam apud barbaros.

VIII. Feria 5. ex poſt Sigiſmundus Welſer ad Senatum vocatus eſt, tamquam auctor huius ſceleris, qui M. Michaëlem & alios duos viros ad deſtructionem Crucifixi concitauit, & quidquid mali eis inde eueniret, ſe pro eis ſatisfacturum promiſit. Punitus eſt autem à Senatu pro 300. fl. & inſuper per 4. hebdomadas in turrim Gögginger Thor collocatus eſt. In quam in die *Palmarum* intrauit, & ibidem vſque ad Dominicam *Iubilate* incluſus permanſit. Sigiſmundus Welſer cuſtodiæ carceris mancipatus, aſſerebat ſe non auctorem huius rei extitiſſe, ſed M. Michaëlem, qui illum & alios ad id inſtigaſſet. Nam ab eo inuitatum ad cœnam, non alia intentione ipſum acceſſiſſe, quàm ad conuiuandum & confabulandum cum illo. Sed poſtquam lautè bibiſſet, fatebatur M. Michaëlem dixiſſe, Venite mecum in Eccleſiam, ſecum ferens claues, cum quibus januam aperuit, & ad altare acceſſit Crucifixi, vbi priùs locata fuêre omnia inſtrumenta ad deſtructionem Crucifixi neceſſaria. Et confeſtim M. Michaël ſuper altare aſcendit, primuſque ictum cum malleo Crucifixo illiſit, fracturamque fecit, & exinde eos in auxilium aſciuit, ac ſic ipſe impræmeditatus & à vino grauatus, adiutorium præſtitit, quouſque Crucifixum in tot partes confractum, ſolo proſtratum reliquiſſent. Sed ex quo ipſe tanta auſteritate & rigore puniretur, vellet etiam operam dare, & omnem ſuam ſubſtantiam exponere, quouſq; M. Michaël puniretur, quemadmodum & ipſe punitus eſt, tamquam cauſa efficiens, cùm ipſe id non ſua ſponte, ſed inſtigatione M. Michaëlis, &

opere

opere perpetrasset. Sed M. Michaëli nihil iniunctum est satisfactoriú, neq; suis coadiutoribus, fortè ne seditio oriretur in populo.

IX. Feriâ 6. ante Palmarum Præfectus Augustensis cum vno tubicine & aliquibus seruis obequitans per omnes vias & plateas huius vrbis proclamari fecit infrascriptum mandatum, quod etiam 19. Martij ad omnes valuas Ecclesiarum, & ad Capitolium atque ad portas vrbis affigi jussit. Quod & factum est.

X. Honestus Senatus Augustensis, & illuc Sacri Rom. Imperij Præfectus seriosè mandant, præcipiunt & jubent, omnibus habitatoribus huius vrbis, atque eis subiectis, quòd imagines, epitaphia, picturas, & ceteras memorias in Ecclesijs vel cœmeterijs aut quocumq; locorum factas, erectas, atque stantes, sine scitu & jussione superiorum, maculare, seu dehonestare, confringere, vel collisionem aut damnum inferre: sed omni modo ipsi ac eorum subditi abstinere deberent à transgressione huiusmodi mandati. Si quis autem huius mandati per inobedientiam transgressor reperiretur, propriâ contumaciâ puniri deberet in substantiâ, corpore atque vitâ, aut aliâ pœnâ condignâ. Quare quilibet prouidè conspicere deberet, ne aliquam pœnam transgrediendo incurrat.

XI. Præfatus ciuis Lucas Welser fuit honestæ vitæ (nisi quòd seductoriè maculam Lutheranam contraxit) diues quoque ex dote soceri Sigismundi Gossebrott Magistri ciuium huius vrbis, cuius vnicam filiam in matrimonium assumpsit, vir non altæ sapientiæ, discretus tamen & deuotus à primæuâ ætate institutus fuit. Is quoque habuit alium filium, qui Alsatiæ in oppido *Ensisheim* captiuus detinebatur, morti destinatum, ac inibi longâ carceris inedia castigatum. Quem multo labore, ac multorum suffragijs, certisque millibus florenorum, difficulter à decollatione capitis liberauit. Carolus Imp. etenim sub mandato capitis, & omnium suarum substantiarum amissione, inhibuerat, ne aliquis ad stipendia, seu militiam Regis Gallorum accederet; quod ipse non solùm contempsit, sed etiam alios suâ pecuniâ, quam de domo patris asportauit, incitauit simul & induxit. Quare vt transgressor comprehensus, vix vitâ donatus est cum maxima ignominiâ,

XII. In profeſto Corporis Chriſti ſub Completorio, vnus eques equitans in deriſionem & contemptum V. Sacramenti Euchariſtiæ per Eccleſiam noſtram S. Vdalrici, per januam verſus Monaſterium intrans, altare Plebani pertranſiens, & per januam Oreet cum cachinno iterum exiens.

XIII. In ornamentis noſtræ Eccleſiæ, pro decore altarium, & ſolemnitate Miſſarum nihil remanſit intactum, pallia enim altarium, phalangas, & candelabra atque alia quæque minima, quæ nominari fas non eſt, furto ſubtrahebantur, ac ſtercoribus hominum altaria ante celebrationem Miſſarum maculabantur. Vir & mulier coëuntes in Capellâ S. Bartholomæi reperti ſunt in die, in præfatâ Eccleſiâ noſtrâ. Quare eadem Capella cancellata, tabulaturâ concluſa eſt.

XIV. In die S. Ioannis Baptiſtæ Hæreſiarcha M. Michael in ſua prædicatione V. Sacramento Euchariſtiæ maledixit, & omnibus credentibus in Euchariſtiam. Et in huius rei ſignum, Caſulam ſacerdotale veſtimentum ſecum in ambonem portauit, proclamando: Caſulam hanc nunc in terram ſepelire volo, & cum caſulâ illâ ſimul & Miſſam, in ſignum, quòd deinceps blaſphemia Miſſarum non iterum peragetur, ſed è medio tolletur, aufferetur, annihiletur & conculcetur. Nam quocumque locorum talis blaſphemia peragitur, & fieri permittitur, in tali loco non poteſt eſſe ſalus, aut vlla proſperitas, quouſque eliminetur. Hæc eadem præfata idiota prædicator S. Georgij exinde ratificauit, & ſua prædicatione ſuper Caſulam & Miſſam lapidem ſuperpoſuit, populum ſuis deliramentis decipientes, veluti cultores Baal, prout in Daniele legitur, à deuotione in hæreſim traxerunt.

XV. Auguſtæ in Eccleſiâ SS. Vdalrici & Afræ in irreuerentiam diuiniſſimi Sacramenti Euchariſtiæ in altare Plebani incluſum lapides proiecêre, & juxta altaria ſtercorizantes. Similiter & per diem ibidem in Capellâ S. Bartholomæi, publicè viri ac mulieres actum venereum luxuriando exercentes, veluti inſenſati canes. Quare Abbas & Conuentus ibidem his malis obuiare volentes, diuiniſſimum Sacramentum Euchariſtiæ, & oleum ſanctum ad chorum

ſuum

ſuum tranſtulerunt, Capellam verò S. Bartholomæi cancellato pariete claudi fecerunt.

XVI. Deinde magiſtri Eccleſiæ, vulgariter Zechmaiſter/ Ioannes Rudolph, Marcus Müller, & Lenz Gnugeſſer textor, ex inuidia, & liuore maximi Lutherani, propriâ præſumptione, ſupra fundamentum alienum, in loco ſacrato, in juriſdictione Monaſterij S. Vdalrici in cœmeterio domum conſtruxerunt pro Lutherano prædicatore. Et in die Simonis & Iudæ circa meridiem propria temeritate ad januam clauſam ipſi tres viri præfati acceſſerunt, & claues eis à Joanne Schmid Lutherano, noſtro Plebano præſentatas, furtiuè accipientes, januam aperuerunt, ac apoſtatam Lutheranum prædicatorem nomine Wolfgangum indutum in ambonem conſtituerunt, eique officium prædicationis commiſerunt, & clavem ad ambonem tradiderunt. Prima autem Dominica Aduentûs Domini, horâ Primarum prædicauit, & vnà cum cantu Lutheranorum continuauit vſque ad mediam partem Tertiarum, vbi confuſæ voces ad inuicem ſonuerunt ex cantu Horarum atque officio Miſſæ, & clamore virorum ac mulierum ſectæ Lutheranorum.

XVII. Scripſerunt autem Illuſtriſſimi Principes, Wilhelmus Dux Bauariæ, & Otho Henricus Palatinus Rheni, ad Senatum Auguſtenſem rogantes, vt Conuentum S. Vdalrici recommendatum haberent, ſuiſque priuilegijs vti permitterent, & Lutheranos prohiberent, ne eos moleſtarent: nihil inibi contra voluntatem Abbatis & Conuentûs innouando, vel attentando. Senatus autem ad deliberandum, quid reſponderet, dilationem petijt. Priùs enim magiſtri ciuium ſe excuſauerant, quòd magiſtri Zechæ id attentauerint ſine ſcitu ac juſſione illorum. Ipſi autem magiſtri Zechæ vt facta ſua roborarent, parochianos Lutheranos ad concionem conuocauerunt, conſilium habendo, quomodo mala ac iniuſtè facta illorum ſtabilirent, & Conuentum deprimerent. Concluſerunt autem in eorum conſilio, quòd coram Senatu velint deponere, domum prædicationis, cœmeterium, domumque Plebani de eorum juriſdictione eſſe, quare in his locis deſtruere, innouare atque ædificare ſecundùm beneplacitum plenam facultatem habere conte-

ſtati ſunt, & ab inceptis deſiſtere nolint. Abbas verò & Conuentus priùs coram Senatu proteſtati ſunt, quòd in iſtis controuerſijs & grauaminibus in ſuis proprijs poſſeſſionibus ſtare vellent in judicio, ac reſpondere coram Cæſareâ Maieſtate, coram Ferdinando rege, coram judicibus Cameræ, vel coram Ducibus Bauariæ, ſeu Palatinis Rheni, atque coram Ligâ Sueuicâ, & Ordinario. Sed nihil his impetrauimus, quin potiùs peiores in propoſito eos reddidimus. Senatus itaque altera die poſt Luciæ, præfatos parochianos conuocauit, querimonias Abbatis & Conuentûs eis propoſuêre, ſimul & litteras Principum ad Senatum ſcriptas eis legi fecerunt. Quibus omnibus auditis, magis exaſperati, duriores effecti ſunt, aſſerentes omnia præfata ad eos ſpectare, & non ad Monaſterium. Exinde Senatus in Vigilia Vigiliæ Natiuitatis Chriſti hora 9. ante meridiem miſit ad nos Senatores, Doctorem Conradum Peüttinger, Wilhelmum Rechlinger, & Scabinos Textorum ac Burſariorum, *Seizen atque Eiſelin.* D. Peuttinger durè contra nos locutus eſt, ac ſi nos inhoneſtè egiſſemus contra Senatum, conquerendo Principibus, vt exinde diſcordiam inter Principes & Auguſtenſes ſeminare niteremur: cùm Parochiani aſſererent domum prædicationis, & cœmeterium de illorum juriſdictione fore, quam etiam domum inceptã in conſtruendo conſummare vellent, multa friuolè ſine ratione allegando. Inſuper increpauit nos, quòd contra charitatem ageremus, & honorem Dei, quòd prohibere niteremur, ne populo ſitienti verbum prædicationis proponeretur: & ſi obijcere vellemus, prædicatorem illum fore Lutheranum: id contradiceret. Nam Senatus nullum prædicatorem admitteret, qui Verbum Dei falsè denuntiaret. Super his terminum reſpondendi petiuimus, & eos abire fecimus.

XVIII. Lectores Chori Auguſtenſis Eccleſiæ B. M. Virginis habuerunt curtes certas rurales in prædio Langeneyſſen, vbi præferebat ſe Matthæus Ehem plenam juriſdictionẽ atque aduocatiam habere, ciuis Auguſtenſis, generque Vdalrici *Sulzers.* Is homo Matthæus Ehem, ſpecie, viſu, ac inceſſu magis Italus, quàm Germanus, vafro ingenio, malitiosè excogitauit, quomodo præfatas curtes ſine pre-

tio

tio è manibus Lectorum in suam potestatem, possessionem, ac jurisdictionem redigeret: alienas itaque causas assumens, falsâ narratione, & sinistrâ machinatione apud Sedem Apostolicam egit, quòd Bullam Apostolicam (non impetrauit) extorsit, quòd præfatæ curtes cedere deberent in jurisdictionem suam, eò quòd ipsi Lectores essent publici concubinarij, lusores alearum, & balistarij à canonibus forent damnati, inhabilesque ad quæque beneficia. Matthæus Ehem in pelle ouinâ Curtisanam induens, qui veraciter nihil aliunde de Sede Apostolicâ quicquid sanè sapiebat. Nam fæcibus Lutheranorum totus infectus erat, & ferè omne venenum huius pestiferæ ac damnatæ doctrinæ haustu ebiberat, qui exinde veluti mero exæstuans, vbi publicè non cum rubore, sed quasi honoris titulo euomuit, se (pseudo) Euangelistam vulgò exhibere omni nisu volens. Is cum Bullâ suâ curtes arrestauit. Socer verò eius Vdalricus Sulzer volens se insontem reddere, ac veluti mediatorem se ostendere & exhibere, quasi generum suum ad id induxisset, ne Lectores suis curtibus spoliarentur, sine processu juris. V. Capitulũ Cathedralis Ecclesiæ personaliter accessit, jussu & nomine generi sui Matthæi Ehem, quòd ad dirimendas huiusmodi controuersias gener suus juridicè procedere vellet: & nomine totius Capituli in judicem acceptare velit Nobilem ac præstantissimum Dominum Philippum de Hohenrechberg Decanum eiusd. Capituli. Quod Capitulum & Lectores gratanter acceptauêre. Quare Decanus juxta juris processum, ambabus partibus diem præfixum & certum denominauit, quo comparere deberent in judicio. Adueniente autem die præfixo, vtræque partes comparuêre. Lectores simplici corde, & verâ fide adimplere volentes Decani sententiam, quicquid dictaret sententialiter, se pro rato habere vellent. E conuerso Matthæus Ehem coram Decano apparens, peruerso corde ac mente dicebat: Quòd ipsum D. Decanum in Iudicem in hac re acceptare nollet, eò quòd sibi suspectus esset: & quod plus est, Se numquam istius intentionis fuisse affirmabat, quòd socer suus, id sine scitu, voluntate, & consensu suo fecisset. In concione autem illâ Vdalricus Sulzer faciem suam mutauit in colorem suorum

rum crinium. Amboque, socer & gener, cum rubore & confusione à conspectu Decani & Lectorum abierunt, sua mendacia pallian-tes. Exinde Capitulum apud proceres Ligæ Sueuicæ impetrauit, quòd falsè impetrata Bulla incassata est. At ipse Matthæus Ehem quietis impatiens, ad Iudices Westphaliæ appellauit.

XIX. Dominicâ secundâ Aduentûs Domini, Senatus August. publicâ proclamatione prohibuit sub castigatione corporis ac bonorum, facultatum, omniumque possessionum, ne quis contra Sacramentum Eucharistiæ, & contra B. V. MARIAM atque Sanctos DEI aliquod verbum loquatur secundùm decretum vltimæ diætæ Spirensis. Item inhibuit Ludum taxillorum ac chartarum, & ne quis cogeret alium ad bibendum, vel potũ porrigendo alium incitaret, et quòd post 9. horam noctis aliquis hinc inde in ciuitate vagaretur. Et quòd hospes nulli hominum post præfatam horam administraret. Sed malè obseruatum fuit.

XX. Incolæ vrbis S. Galli, Monasterium ibidem S. Galli totaliter spoliauerunt, omnia bona mobilia, quæ inuenerunt, auferendo, sedilia & altaria vnà cum tabulis omnia destruendo, calices atque monstrantias, & omnia alia ornamenta tollendo, præfato Monasterio vltra centum millia florenorum, damnum intulerunt. Abbas & Conuentus aufugit ad Vberlingen. Insuper ipsi vrbani, corpus reliquiarum S. Wiboradæ Virginis & Martyris arripientes, quæ ibidem integra requiescebat, in ignem proiecerunt, ac corpus illius S. V. incinerauerunt, ac posteà cineres in aërẽ sparserunt. Deinde quæsierunt corpus S. Othmari, vt æquo modo ipsum dehonestarent. Sed minimè reperire Sanctum potuêre, quamuis omnes cryptas in visceribus fodiendo perlustrassent. Monachi enim eiusdem Cœnobij ex industriâ priùs ad tutiora loca vnà cum litteris & priuilegijs Monasterij transmiserant.

XXI Basilææ magnum lignum Crucifixi fuit, vbi oppidani eiusdem vrbis ascenderunt, & Imaginem Saluatoris nostri de ligno crucis deposuerunt. Et exinde lictorẽ vocauerunt, qui jussu illorũ Imaginem Saluatoris ad caudam equi innectat, & sic confusibiliter, quemadmodum latronem, extra vrbem eduxit in Quadragesima.

simâ. Eodem quoque tempore ipsi Basilæenses in vrbe omnes imagines & altaria, tabulas ac cetera omnia quæ ad decorem Ecclesiarum facta fuerunt, in ignem proiecerunt, & in puluerem redegerunt.

XXII. Omnis Clerus, vnà cum Canonicis cathedralis Ecclesiæ, atque Studentes ac docti viri à Basilæâ recesserunt, Friburgumque adierunt, vbi à Senatu & communi populo ciuitatis honorificè suscepti sunt. Canonicique ibidem sedem ipsorum locauerunt, & in Parochiali Ecclesiâ, primâ vice in die Natiuitatis B. M. V. persoluere fecerunt, quemadmodum Basilææ in propriâ Ecclesia peregerunt.

XXIII. In ciuitate Lindau Incolæ imaginem Crucifixi in lacum proiecerunt. Et exinde omnes timor inuasit, ac si viderent hominem natantem in lacu.

XXIV. Oppidani Lutherani in Rottvveil conspirationem inierunt, quòd viros Catholicos inibi eis contrarios numero ferè 500. occidere vellent, statuerunt. Dies autem & hora conspirationis illorum Senatui ibidem clandestinè, occultâ traditione ipsius conuentionis, manifestata fuit. Senatus autem talem seditionem ac interfectionem conciuium præcauere volens ab extra omnes rusticos ex villis suis ad ciuitatem conuocauerunt eâdem die & tempore omnibus nescientibus, quo Lutherani veros Catholicos occidere volebant. Adventu itaque rusticorum, qui occultè introducti fuerant, ex insidijs in palàm procedentes, mala Lutheranorum præsumptio incassata fuit. Capitanei etenim & Principales omnes capti, certique ex eis decollati sunt, alij in exilium missi, alij aliter puniti, multitudini parcendo, ne omnes neci ac morti traderentur.

XXV. In eodem mense Decembri in Gamundia ciues Lutherani ibidem viri ferè 300. contra Senatum Gamundiensem, qui sectæ Lutheranæ contrariebatur, conspirationem fecerunt, quòd armatâ manu vellent eum inuadere, captiuare & occidere. Quæ conspiratio clam ad Senatum deducta fuit. Senatus itaque certitudinaliter re expertâ celerem nuntiû ad Stutgarten destinauit, auxilium

petendo contra rebelles ſubditos ſuos, proprios conciues. Regentes Ducatus Wirtenbergenſis litteris viſis & perlectis, confeſtim in auxiliũ 600. pedites, & 50. equites miſerunt, qui occultè eodẽ die & tempore introducti ſunt, quo Lutherani eorũ conuentione Senatũ Gamundienſem inuadere voluêre. Cùm autẽ Lutherani in vrbe conueniſſent, vt conſpirata perficerent, Wirtembergenſes deſtinati cum alijs ciuibus Gamundienſibus conglobati, ex inſidijs in lucem prodeuntes, omnes Capitaneos & principales ceperunt, ceteros autem juſſerunt domos ſuas adire, priùs Senatui de nouo juramento præſtito ſubjectionis & obedientiæ, & quando iterum vocarentur à Senatu, comparerent, ad luendam pœnam pro tam temerariâ tranſgreſſione, & interim nihil alienare deberent ex ſuis proprijs rebus, & nec ipſa propria corpora. Et eádem die 10. viri decollati ſunt per Petrum Aichelin juſſu Procerum Ligæ Sueuicæ.

XXVI. Hiemali tempore vnus Textor Auguſtenſis vnà cum vxore ſuâ, ambo non legitimè nati, domum habentes propè Eccleſiam S. Crucis, de Auguſtâ egreſſi, rebaptizantes enim fuerunt, juxta Blaubeuren domum vnius molitoris intrauêre, ibidem ſe ſuſcipi rogauerunt. Cumque molendarius ſe excuſaret, ſe locum in domo non habere, precibus apud Molendarium inſtiterunt, vt locum eis manendi in ſtabulo digno pretio concederet: quod molendarius intuitu Dei conceſſit. Iſte autem Textor omni hebdomadâ in magna quantitate, promptâ pecuniâ, farinam pro decoctione panum ab eo emit, quod molendinarius admirans, quomodo tot panes ſumere aut exponere poſſent? vnde in nocte vigilauit, & excubias habuit, explorationeq; edoctus, inuenit, quòd multi homines eos in nocte accederent. Molendinarius autem ſuos domeſticos in ſtabulo ſuſpectos habens, præfectum villulæ ſuæ accedens, huiuſmodi hæc omnia inſinuauit. At præfectus molendinario ſilentium imponens, dixit, ſe maturè acturum juxta conſilium Dominorum conſtitutorum in regimine Stutgardiæ. Qui exinde nocte ſuperueniens, 9. Anabaptiſtas cepit, & Stutgardiam captiuos adduxit. Qui ſecum habuêre coronam argenteam deauratam, torquem

torquem aureum valore 300. fl. argenteum deauratum sceptrum, argenteum pugionem & gladium: quæ omnia Vlmæ fabrefacta & empta fuêre. Inter nouem captiuos, fuêre duo Augustenses textores. Primus fuit, de quo suprà mentio facta est, qui apud Molendinarium hospitatus fuit, alter fuit Gallus Fischer. Hi voluêre cum his regalibus insignijs Wirtembergiæ seditiosos rusticos accedere, & Regem inter illos eligere, ac cum his regalibus coronare, & inthronizare, atque instituere: & Textor ille, qui apud Molendinarium hospitatus est, Rex fieri debuit. Cùm autem captiui ad Stutgardiam adducti essent, ipsi captiui ab inuicem segregati, vt per torturam eò meliùs ab eis explorari posset; Qui præfata & alia multa mala facinora, quæ præsumpsissent peragenda, confessi sunt. Rex itaque illorum Textor Augustensis cum alijs duobus socijs Stutgardiæ incineratus est. Gallus Fischer cum alijs duobus socijs in Niertingen incineratus est. *Kirchen an der Egk*, alij incinerati sunt. Vnus quoque Presbyter sæcularis, & Molendinarius etiam igni traditi sunt.

Anno Christi M.D.XXX.

AD primam diem Maij Carolus Imp. Augustæ mandauit conuenire omnes Principes, Prælatos, Nobiles, & Oratores ciuitatum Imperialium, totius Germaniæ, colloquium cum eisdem habendo, de tollendâ hæresi Lutheranâ, & nouâ reformatione, simul & bello ineundo contra Turcas, ne Germaniam ceruicosam inuaderent, quemadmodum Austriam vastauêre. I.

Augustensis Senatus fecit de nouo Augustæ in omnibus plateis, vbi antea non fuêre, catenas ferreas, vt tempore seditionis, seu alterius necessitatis in diætâ illâ, viæ platearum his obseratæ concluderentur. II.

Augustensis Senatus quoque mercede conduxit 1000. Lancearios vsitato nomine, qui die noctuque excubias haberent, ac diligenter vigilarent, ne quid sinistrè à quoquam hominum, aut perperè ageretur, & mandatis à Senatu decretis omni tempore obtemperarent. III.

IV. Hæc autem conductio Lanceariorum,& præclusio platearum de nouo per plateas Cæsari summè displicuêre; voluitque, vt Lancearij licentiarentur, ac catenæ deponerentur. Hac de caussâ Senatus Augustensis ad Cæsarem misit Bartholomæum Welser, & Wolfgangum Langenmantel Senatores, vt Cæsaris animum mitigarent. Qui legatione functi apud Cæsarem impetrauêre, vt catenæ remanerent, sed Lancearij stipendijs conducti,omnes licentiarentur, prout factum fuit. Sed successu temporis catenæ quoque incassatæ sunt, ad præcludendum stratas platearum, prout infrà suo loco & tempore patebit.

V. Augustæ Imperiali diætâ durante, Senatus instituit, vt omni tempore, die noctuque alternatim secundùm ordinem in turri Perlach vnus Scabinus, & vnus è duodecim viris, vulgò Zwölffer / vnà cum ceteris vigilatoribus vigilando excubias haberent, ne quid mali ex seditione aut conflagratione ignis oriretur, vigili curâ,vrbem hinc inde lustrantes, vt damna inde emergentia suis speculationibus præcauerent.

VI. Senatus quoque instituit, vt omni tempore per totum diem propter diligentiorem obseruationem & custodiam, ad quamlibet portam maiorem vrbis, sederent etiam secundùm ordinem, vnus ex Senatoribus, vnus ex primoribus ciuibus, & vnus ex Mercatoribus, vnà cum ceteris ciuibus ac conductis seruis. Sociauit eisdem etiam Carolus Imp. certos suos pedites secundùm exigentiam temporis,

VII. Secundâ die Maij Ioannes Dux Saxoniæ Elector Augustam intrauit cum 200. Equitibus, & quinque curribus, in quibus sedebant sui prædicatores, & certi Consiliarij eius, & vltra 50. viri ac mulieres, pedites, populus Gomorrhæ. Intrauêre autem cum ipso Duce aliquot Principes, Comites & Nobiles, qui eius Curiales ac serui fuerunt. Prædicare fecit hos prædicatores (vt fama fuit ex Senatus consensu) primitùs in Monasterio Prædicatorum: deinde in Monasterio S. Catharinæ: nulla tamen Monialis sermonem illorum audire voluit.

VIII. Martinus Luther cum Duce Ioanne incessit vsque ad Coburg, vbi

vbi tunc temporis remansit. Qui cùm elatus superbiâ, seipsum quasi Euangelistam haberet, qualiter de fide Christianâ & suâ doctrinâ adhuc sentiret, 16. articulis conclusit, & ad diætam Augustensem transmisit. Quietè se continere nesciens, talemque æstimationem de se habens, ex spiritu meridiano, ac si sine ipso Imperator ac ceteri Principes & Status, diætam illam expedire non possent. Sed fefellit ipsum Pseudo-Evangelistam spiritus suus nequam, quia sua scripta non sunt ad audientiam, veluti hæresiarchæ, admissa, sed vnà cum suis prioribus famosis libellis abiecta. Cui insuper Illustrissimi Principis Ioachim Marchionis Brandeburgensis Electoris Consiliarij Augustæ apud suum Principem morantes, Doctor Conradus Wimpina, & Ioannes Mensing, S. Theologiæ Professor de Ordine Prædicatorum, in libello ad omnes desuper edito, satisfecerunt, & veluti falsam ac hæreticam doctrinam probauerunt, prout exemplaria impressa clarè probata ostenderunt.

Die 13. Maij venit Ioachim Marchio Brandeburgensis Elector cum 150. Equitibus, arcus & tela ferenres. IX.

Eodem die venit Ericus Dux de Braunschvveig cum 50. Equitibus, qui omnes in manibus ferebant vulgò Schweinspieß. X.

Eodem die venit Henricus Iunior Dux de Braunschweig. XI.

Eodem die venit Philippus Landgrauius Hassiæ cum 120. Equitibus, arcus & tela ferentes, in griseis tunicis, & in sinistro brachio has quinque litteras: V. D. M. I. E. insutas habentes. Quæ litteræ significabant: *Verbum Domini manet in æternum.* Quas Catholici aliter interpretati sunt: Vnd Du Muest Ins Ellend. XII.

Die 14. Maij venit Ernestus Dux de Luneburg, cum 30. Equitibus, qui etiam Schweinspieß in manibus ferebant. XIII.

Die 15. Maij venit Philippus de Flersheim Episcopus Spirensis. XIV.

Die 16. Maij venit Hermannus Comes de Neuenaër Archiepiscopus Coloniensis cum 100. Equitibus, Arcus & Scheffelin ferentes. XV.

Die 18. Maij venit Albertus Marchio Brandenburgensis, XVI.

Presbyter tituli S. Chrysogoni Cardinalis, Archiepiscopus Moguntinensis Primas Magdeburgensis, & Administrator Halberstattensis, cum 130. Equitibus leuis armaturæ cum longis lanceis.

XVII. Die 22. Maij, *Vocem iucunditatis*, intrauit Conradus de Tungen Episcopus Herbipolensis, cum 100. Equitibus, Arcus & sagittas ferentes.

XVIII. Die 23. Maij, *secundâ feriâ Rogationum*, cùm nos in processione reuerteremur, Nobiles ac ceteri curiales Ioannis Ducis Saxoniæ, in domo Philippi Adlers in foro vinario, ipsis Ducibus videntibus & audientibus, nos proclamauerunt, sibilauerunt, & rugitus velut boues latrantes vocem dederunt. Æquè fecerunt ministri Landgrauij Hassiæ in hospitio ac curiâ Principis, in domo Georgij de Argen.

XIX. Similiter nobis ab ipsis euenit die 25. Maij in processione cùm reuerteremur cum Litaniâ. vltra proclamationes & subsannationes, astantibus Principibus in fenestris, conduxerunt vnum tubicinem malè sonantem, vulgò *Schalmeyer*, qui nos in cantu melodiæ suâ tubâ confunderet. Nam omnes laici, quos nos præterire oportebat, inde in risum concitabantur. Ministri Francisci Ducis de Luneburg de mensâ sui Principis ex fenestris cum ossibus carnium jaciebant.

XX. Die 24. Maij venit Georgius Marchio Brandenburgensis cum 160. Equitibus leuis armaturæ, ferentes lanceas.

XXI. Die 27. Maij venerunt Georgius & Bernyn fratres, Duces de Pomern cum 100. Equitibus absque armaturâ, Schweinspieß in manibus ferentes.

XXII. Die 28. Maij venit Georgius Dux Saxoniæ cum 100. Equitibus, ferentes arcus.

XXIII. Vltimâ Maij venit Wilhelmus Comes de Honstain Episcopus Argentinensis.

XXIV. Primâ die Iunij venit Wigandus Trevvizer Episcopus Bambergensis.

XXV. Die 2. Iunij venit Christophorus Dux Braunschvvicensis, Archiepiscopus Bremensis, Administrator Ferdensis.

Die

Die 3. Iunij venit Waltherus de Cronberg Administrator Ordinis DD. Teutonicorum, supremi Magistri in Prussiâ, per Germaniam & Italiam. XXVI.

Die 4. Iunij venit Hainricus Dux de Mechelburg, vnà cum filio suo Magno adhuc iuuene cum 34. Equitibus. XXVII

Eodem die venit Paulus Ziegler Episcopus Curiensis. XVVIII.

Die 8. Iunij venit Gabriel de Eyb Episcopus Eychstettensis cum 34. Equitibus. XXIX.

Die 9. Iunij venit Christophorus de Stadion Episcopus Augustensis. XXX.

Die 11. Iunij venit Hainricus C. Palatinus Rheni Episcopus Wormatiensis, & Præpositus in Elvvangen. XXXI.

In diebus illis quoque introierunt multi Prælati, Comites, Barones, Nobiles, atque Principum & ciuitatum Legati & Oratores. XXXII.

Die 14. Iunij venit Ernestus Marchio Badensis. XXXIII.

Die 15. Iunij, hoc est in die S. Viti, in profesto Corporis Christi de manè horâ 8. venit Erhardus de Arenberg Dux de Bullion, Cardinalis, Archiepiscopus Valentiæ, & Episcopus Leodiensis. Cardinalis ille fuit vir senex, hilaris, Doctor, expertus, diues, inclytus, humilis & iustus. Is Carolo Cæsari dum in Aquisgrano in Rom. Regem coronaretur, promisit, quòd quando in Imp. Rom. coronaretur, velit S. Majestati donare centum millia florenorum. Carolus autem dum Bononiæ in Jmperatorem esset coronatus, rescripsit præfato Cardinali, se iam coronatum fore, vtque promissionnem suam impleret, hortatur. At Cardinalis læto animo Carolo Imp. centum millia aureorum transmisit. Is enim Cardinalis cum D. Margarethâ Principatus Cæsaris in inferiori Germaniâ regebat. XXXIV.

Die illo summo manè horâ 4. conuenerunt in Capitolio, omnium Electorum, & Principum Consiliarij. Deinde horâ 5. venerunt personaliter omnes Electores, Principes, & absentium Electorum Ambasiatores. Horâ 6. illuc conuenerunt ad præfatos Principes Electores ceteri Principes omnes Augustæ præsentes, XXXV.

spiritua-

ſpirituales & ſæculares. Cumque præfati Principes in ſimul eſſent congregati in Stubâ, Cæſarej Conſiliarij eos acceſſerunt Philippus Epiſcopus Spirenſis, Ioan. Albertus Marchio Brandenburgenſis,& Wolfgangus Comes de Montfort deſtinati à Cæſ. Majeſtate. Qui poſtquam Principibus Credentiam ſcriptam cum terſâ oris facundiâ præſentaſſent: oratione finitâ, prout in commiſſis habebant, de conſpectu Principum iterum abierunt, & eâdem horâ de Auguſtâ egreſſi, Cæſarem in villâ Kiſſingen adierunt, illuc enim nocte illâ ex Monaſterio Campo Principum venerat, vt prandium ſumeret ibidem, & inde Auguſtam adiret. Manſerunt autem Principes omnes in Capitolio vſque ad horam 11. conſulentes quo ordine Cæſari obuiare vellent.

XXXVI. Ferdinandus Rex Hungariæ & Bohemiæ fuit cum Cæſare, & cum ipſo Auguſtam intrauit.

XXXVII. Bernardus de Gleſs, Presbyter Card. Tituli S. Stephani in Cælio monte, Epiſcopus Tridentinenſis, Præſidens ſecretorum Conſiliariorum,& ſupremus Cancellarius Regis Ferdinandi.

XXXVIII. Matthæus Lang Archiepiſcopus Salisburgenſis, Cardinalis S. Angeli, cum Cæſare etiam intrauit.

XXIX. Otho Hainricus & Philippus fratres C. Palatini Rheni, & Duces Bauariæ, cum Cæſare etiam intrauerunt. 300. Equites optimè loricati fuêre, vſque ad genua, habentes lanceas.

XL. Wilhelmus & Ludouicus fratres Duces Bauariæ & Comites Palatini Rheni cum 500. Equitibus armati venuſto ordine cum Cæſare intrauêre cum lanceis, ac ſi certamen inire vellent.

XLI. Georgius filius Maximiliani Imp. Epiſc. Brixinenſis etiam cum Cæſare intrauit.

XLII. Erneſtus Marchio Badenſis poſt Cæſarem certos dies venit.

XLIII. Maria ſoror Cæſaris, Regina Hungariæ, Vidua, Ludouici Regis quondam vxor, poſt ingreſſum Cæſaris certis diebus Auguſt. intrauit.

XLIV. Anna Regina Hungariæ vxor Regis Ferdinandi, cum ſorore Caroli Cæſaris, & Ferdinandi Regis Mariâ Auguſtam intrauit.

XLV. Laurentius Campegius Cardinalis Presbyt. tituli S. MARIÆ

trans

trans Tyberim Legatus à latere cum Cæsare Augustam cum 100. Equitibus intrauit. Vincentius Pimpinellus Archiepiscopus Rossanensis, Thomas Feltrensis Episcopus, Legati frater. AMBASIATORES. Regis Poloniæ, Regis Franciæ, Regis Angliæ, Regis Portugalliæ, Regis Daciæ, Regis Scotiæ. Principum Italiæ; Ferrariæ, Mantuæ, Ducis Sabaudiæ, Ducis Lotharingiæ, Venetorum, Genuensium, Florentinorum, Heluetiorum Catholicorum. Regni Hungariæ & Sclauoniæ. Imp. Moscouiæ. Nec non Legati, & oratores aliarum gentiũ ac Ciuitatũ cum Carolo Imp. Augustam intraverunt.

XLVI. Præfata itaque die S. Viti, hora 2. post prandium de Augustâ exière Cæsari obuiam omnes Principes Spirituales & Sæculares, Prælati, Comites, Barones, Nobiles, & Serui, Ambasiatores, Legati, & Oratores vsque ad pontem Lyci fluminis, & ibidem in maximo solis ardore ad duas horas eius aduentum præstolantes cum ingenti equitatu. Cardinalis Leodiensis, & Episcopus Eichstettensis propter debilitatem & senium Cæsari obuiam non processerunt, nimium insolitum æstum solis timentes.

XLVII. Postquam autem Carolus Imp. Lyci fluminis pontem pertransiuit, mox omnes Principes Electores, & ceteri omnes Principes, Comites, Nobiles, Oratores atque serui, cùm adhuc longè aberant, vt Cæsarem salutarent, eiusque aduentum saluum susciperent fausta imprecando, & ad inuicem colloquerentur, ab equis descenderunt, & pedestri ordine, ferè 40. passibus per pedes profecti sunt. Quod Cæsar & Ferdinandus Rex comperientes, confestim & ipsi de suis equis prosilierunt. Principes videntes Cæsarem ac Regem de equis suis descendere velle, celeri cursu id præuenire volebant, sed Cæsar ac Rex velociores fuêre ex industriâ. Et sic omnes pedestri ad inuicem accessêre. Descenderunt etiam omnes alij Principes, qui cùm Cæsare aduenerunt, de equis. Carolus autem Imp. ac Rex Ferdinandus cùm Principes accessissent, lætâ fronte, & hilari mente ex ordine omnes salutauêre, ac manus porrexêre, ac summè amicabiliter se eis exhibuerunt. Deinde Cardinalis Archiepiscopus Moguntinensis nomine omnium Principum ac Statuum tali affamine Cæsarem salutauit, atque allocutus est.

XLVIII. Illustrissime, Potentissime, Augustissime, Inuictissime & , Gratiosissime Domine: Domini mei, fratres, amici & affines, & , ceteri Principes & Status S. R. I. atque aliorum Ambasiatores , hîc præsentes, & ego, qui à V. C. Majestate scriptis ad indictam , Imperialem diætam Augustæ celebrandã vocati, obedienter com-, paruimus, ex prospero aduentu V. C. M. in sacrũ Ro: Imperium, , veluti gratiosissimi Domini nostri, vltrà quàm lingua fari potest, , gauisi summè sumus. Quâ ex re eamdem M. V. quàm humillimè , salutamus atque suscipimus, ad altamque & excellentissimam , dignitatem V. C. M. Imperialem coronationem fausta & prospera , imprecantes, felicemque ac pacificam, tranquillam, & longæuam , vitam in regimine optantes, firmâ fide animosi sperantes, cum , auxilio diuino V. M. ad communem vtilitatem totius Christiani-, tatis, & ad summum honorem ac profectum nationis Germanicæ , omnia euentura. Nosque qui ad diætam Augustensem vocati, sic-, uti membra Rom: Imperij cum omni subiectione ac obedientiâ , ad omnia operam dare volumus, fidelissimè consulendo, tractan-, do, verbo, facto & opere, quæ primò cedant ad honorem omni-, potentis Dei, ac deinde V. C. M. ac nationi Germanicæ ad laudẽ, , & gloriam ac profectum. His commendamus nos V. C. M. tam-, quam Domino nostro gratiosissimo.

XLIX. Oratione hac finitâ Carolus Imp. cum Ferdinando Rege, & Friderico Comite Palatino Rheni in partem secessit, cum eis-dem consilium habendo, quibus verbis Principibus grates referret. Consilio autem finito, Fridericus Comes Palatinus nomine & jussu Cæsaris, valdè curialiter, ornatè, terso sermone, omnibus Princi-pibus ac statibus castigatâ oratione grates retulit.

L. Deinde Cæsar iterum equum suum ascendit, cui juniores Duces Saxoniæ, Mechelburg, Luneburg, Marchio Brandebur-gensis, Landgrauius Hassiæ, & Wolfgangus de Anhalt frænum equi, sellam ac strepas manibus tenendo seruitium impenderunt. Exinde Ferdinandus Rex, ac ceteri Principes, omnes status atque serui iterum suos equos ascenderunt.

LI. Interim antequam tot copiæ equestrium ac pedestrium suo ordine

ordine procederent, Tubæ clangere, tympana perstrepere, equorumque hinnitus, innumerarumque voces gentium increbrescere. Tantaque mortalium varietas à quatuor plagis mundi, occurrebat, in istâ latâ planitie Lyci fluminis, vt retrò sæculis nulla ætas ante mœnia vrbis Augustanæ conspexerit, vel audiuerit affuisse. Aderant enim ex Hispaniâ Bæticj, Lusitanj, Cathalonij, Arragonij proceres maiores, atque primogeniti. Similiter ex regnis Castellæ, Legionis, Toletj, Valentiæ, Gallitiæ, Nauarræ, Maioricæ, Hispalis, Cordubæ, Murciæ, Giennis, Algarbiæ, Algisiriæ, Gigaltraris, Neopatriæ, Ceritaniæ, Rosilion, Oristan, Gotian, & Biscaiæ ferè omnes primogeniti Ducum, Marchionum, & Comitum affuêre. Superiores etiam omnes de Ordine S. Iacobi, Alacantra, & Calatrauâ. Affuêre etiam Romani, Siculi, Neapolitanj, Hetrusci, Corsici atque Itali, Translalpini, Calabri, Sabardienses, Lotharingi, Heluetij, de Burgundiâ, & inferiori Germaniâ, Flandriâ, Brabantiâ, Hannoniâ, Hollandiâ, Mechliniâ, Selandiâ, Frisiâ, Mamurciâ, Picardiâ, Molin, atque Geldriâ multi proceres & nobiles interfuêre, eò quòd in his principatibus, paucis exceptis, Carolus Imp. iure hereditario dominium habet.

LII.

Affuêre cum Rege Ferdinando Primates, proceres, & nobiles ex Hungariâ, Bohemiâ, Croatiâ, Dalmatiâ, Austriâ, Styriâ, Carinthiâ, Carniolâ, Sclauoniâ, Hystriâ, Græciâ, Morauiâ, Silesiâ Sueuiâ, Athesi, Alsatiâ, & Turgeuu. Affuêre etiam Turcæ, Æthiopes ac Arabes, & ceteri Principes & Ambasiatores, Legati, ac Oratores pænè ex omni Europâ atque Africâ cum suis seruis, diuersis habitibus, linguis, atque ritibus & moribus quoque affuêre.

LIII.

Deinde cùm Carolus Imp. versus vrbem iter flecteret, ex Augusta 2000. Mechanici, patrio nomine Landsknecht os nominatos, peditatum obuiam offendit. Omnes nitidissimis thoracibus, brachialibusque ferreis ac machæris ornati. Plurimi lanceas, certique bombardas, pauciores autem Alabardas portabant, 4. Vexilla habentes. Horum Capitaneus erat Hieremias Ehem. hi quoq; ex vrbe secum 12. magnas bigales bombardas eduxerunt. Ciues

ſtubæ & Mercatores equitatum facientes ferè 200. Equitum leuis armaturæ, valde decori ac ornati.

LIV. Affuêre etiam exinde 32. clientuli Dominorum Fuggerorum Raymundi, Antonij & Hieronymi, diſtincti à ceteris in colore veſtium, pariformiter incedentes.

LV. Exierunt etiam obuiam Imp. extra vrbem duo Magiſtri ciuiũ, Vdalricus Rechlinger, & Leonardus Bimmel. Alij duo Magiſtri ciuium Georgius Vetter, & Hieronymus Imhoff non affuêre; primus propter ſenium, alter propter cæcitatem, ſeu defectum oculorum. Et etiam quatuor Senatores, Conradus Rechlinger, Simpertus Hoſer, Stephanus Eiſelin, & Doctor Conradus Peutinger Cancellarius Auguſtenſis, vir facundus, & in multis expertus, nomine Senatûs & omnium Auguſtenſium Cæſarem ſalutauit, breuiuſculam orationem habendo. Dum autem ipſi Senatores Carolum Imp. in proſpectu habentes, ipſi accedere vellent, ab equis proſilientes, tribus vicibus genu procumbentes, curuati ſunt. Salutatione autem peractâ, omnes Auguſtenſes Bombardæ bigales & manuales incenſæ ſunt: à quarum ſonitu terra concuſſa eſt. Et exinde Cæſar Obumbraculum Auguſtenſium ſubintrans vrbem ingreſſus eſt. Sex autem Senatores, qui Imperatorem ſalutauerant, equos ſuos ſalutatione peractâ non aſcenderunt, ſed pedeſtres ad latera Cæſaris gradiendo vrbem ingreſſi ſunt.

LVI. Auguſtenſes fecerunt Obumbraculum de ſerico villoſo, diſtinctũ colore Auguſtenſiũ, viridi, rubeo & albo, ſuſtentatũ ſex phalangis. In dextro latere in tribus phalangis ſupereminebant Aquilæ Imperiales: & in alijs tribus phalangis in ſiniſtro latere inſignia Auguſtenſium. Obumbraculũ portauerunt ſex viri de Senatu: Ioannes Rechlinger, Wilhelmus Rechlinger, Franciſcus Hoffmair, Lucas Schellenberger, Vdalricus Sulzer, & Magnus Seitz Scabinus textorum. Hi ſex viri extra rubeam portam expectabant aduentum Cæſaris, ſub illoque vmbraculo Cæſar Auguſtam intrauit, & per vrbem inceſſit. Hi ſex viri ordinati ſunt, vt Obumbraculum portarent vſque ad Cappellam S. Leonardi; Sed in viâ laſſi omnes, excepto Magno Seitz, ſeruos ſuos ſubſtituerunt, qui obumbraculum portarent

tarent. Insuper aliqui eorum calceos de pedibus suis amiserunt, per viam incedendo cum Obumbraculo.

Omnis Clerus & Religiosi, exceptis Mendicantibus, in Ecclesiâ B. M. V. etiam conuenerunt, & Carolo Imp. processionaliter, vt moris est, in ornatis melioribus obuiam processerunt, vsque ad collem Perlach. Episcopus autem Augustensis, & eius Suffraganeus, atque Abbas S. Vdalrici infulati in processione ante Cappellam S. Leonardi, præstolabant aduentum Cæsaris. Aderat etiam ibidem Obumbraculum album ex purpura Damascenâ DD. Canonicorum Cathedralis Ecclesiæ cum sex phalangis. Jllud Obumbraculum portauerunt â præfata Ecclesia S. Leonardi vsque in Ecclesiam B. M. V. sex Canonici, Gregorius de Stain, Fridericus de Leonrott, Giso de Hasberg, Ioannes de Schaumberg, Eberhardus de Hirnhaim, & Wolgangus Marschalck. LVII.

Cæsar cùm Lutheranos Principes ad Augustam suos Concionatores, qui passim ac publicè sua dogmata obtrudebant, adduxisse percepisset, multaque religionis nostræ signa & mysteria in ea vrbe aboleri cœpisse audiuit, aduentum suum ad diem Eucharistiæ institutioni sacrû eo animo maturauit, vt vel inuitis hæreticis ritus à maioribus nostris obseruatos, & dudum in ea vrbe neglectos, publicè perageret. L VIII.

Ingressus Caroli Imp. Rom. in Augustam tali ordine fuit habitus, tam ornatus & pretiosus, vt nullus hominum meminerit aliquem conuentum, tam præstantiâ pretiositatis, quàm decore rei militaris ornatiorem vidisse. Primò incesserunt 1000. pedites Lancearij cum duobus vexillis, quorum supremus Capitaneus fuit Maximilianus Comes de Eberstain, conducti mercede à Carolo Imp. vt Augustæ die noctuque in vrbe vigilarent, excubiasque haberent, juxta decretum Cæsaris, ne aliquid sinistri machinaretur. LIX.

Equitatus autem cum Imp. tali ordine intrauit. Primò, multi Domini Hispanj aureis vestibus, & Sericis nigris villosis latis clauibus ornatissimi incedebant. Hinc subsecutus est exercitus Electorum: & in capite Ioannes Fridericus Dux Saxoniæ, filius Electoris cum venusto equitatu. Postea iterum multi Domini Hispanj LX.

veste aurea, vel ex plumatili serico concinnata circumamicti; Deinde Oratores Ludouici Comitis Palatini Rheni Electoris (ipse enim ægritudine detentus Heidelbergæ, personaliter venire non poterat) paruo equitatu ad 30. equites æstimato. Exinde exercitus Ioachim Marchionis Brandeburgensis. Deinde equitatus Georgij Ducis Saxoniæ. Deinde Archiepiscoporum Electorum, Moguntinensis, Coloniensis, Treuirensis. Deinde Wilhelmi & Ludouici Ducum Bauariæ equitatus. Exinde exercitus Othonis Hainrici, & Philippi, atque Friderici Comitum Palatinorum Rheni. Deinde Georgij Marchionis Brandeburgensis exercitus. Et deinde subsequenter in suo ordine aliorum Principum & Episcoporum equites incedebant. Post illos exercitus Italicus subsequebatur. Deinde 11. Iuuenes nobiles Domini de Roys, qui Maior domûs est D. Imp. præstantes equos equitantes. Exinde 22. Iuuenes nobiles Regis Ferdinandi optimè vestiti pulcherrimos magnos equos equitantes. Deinde 23. iuuenes Principum & Comitum filij Caroli Imp. semper vnus post alium in veste ex croceo serico villoso cum intermixturâ in vno brachio, vulgò Aschenfarb & Braun diminuatim particulati. Hi equitabant equos præstantiores ex Turciâ, Barbariâ, Angliâ, Polonia, atque equos vocitatos Ieneten. Deinde Regum & Potentatum Oratores. Exinde Caroli Imp. & Ferdinandi Regis Consiliarij, & hi qui in aulâ primatum gerunt, qui torques ingentis ponderis ex auro deferebant. Deinde 14. Æneatores seu Tubicines, Tympanaque ærea incredibili strepitu clangoreque sequebantur. Deinde Principes sæculares tres aut quatuor simul, juxta rationis conditionem & priscam obseruantiam secundùm senium & dignitatem.

LXI. Post Principes duo Heroldi Cæsaris, & duo Regis Ferdinandi in suis paludijs. Duo cum Aquilis Cæsareis, alij duo cum insignijs Regis. Quorum officium olim non nisi heroës exercebant, vnde nomen illorum tractum est. Deinde Dominus de Roys Maior domûs Imp. & Wilhelmus de Regendorff Maior domûs Ferdinandi Regis, cum magnis sceptris. Deinde vnus cum Cruce D. Legati. Exinde Ioannes Dux Saxoniæ cum ense nudo. Ad dexteram ipsius

ipsius, loco Ludouici Comitis Palatini Rheni Electoris, Otho Hainricus C. P. ad sinistram Ioachim Marchio Brandeburgensis Elector. Deinde Albertus Cardinalis Moguntinensis, Hermannus Coloniensis: & loco Archiepiscopi Treuirensis, D. Ioannes de Mezenhausen Præpositus maior Ecclesiæ Treuirensis.

LXII. Deinde Carolus Imp. sub obumbraculo, hilari facie per vrbem incessit, læta fronte, oculis saliens, omnia lustrauit, & quocumque locorum Ecclesias pertransijt, pileum deposuit, sibique reuerentiam exhibentibus in viâ, ipse quoque reuerentiam reexhibuit. Exinde à dextris Ferdinandus Rex Hungariæ & Bohemiæ, & Laurentius Campegius Cardinalis Presbyter tituli S. Anastasiæ, S. Sedis Apostolicæ à latere Legatus. Deinde Cardinalis Salisburgensis, & Cardinalis Tridentinus. Exinde Archiepiscopus Bremensis, Nuntius Apostolicus, & ceteri Episcopi, Principes, Prælati, Oratores, & magni Domini.

LXIII. Deinde Episcopi, & Prælati, atque magni Domini ex Hispaniâ, ac post illos 300. equites Hispani. Exinde magnus exercitus Regis Ferdinandi, inter quos etiam Turcæ fuerunt. In circumferentiâ Carolus Imp. habuit 300. pedites: centum Germanos staturâ insignes, centum Hispanos, & centum Flandrenses; ac eorum comprouinciales. Ferdinandus autem Rex habuit 100. pedites Germanos & Bohemos elegantis formæ. In postremo agmine incedebat equitatus vrbis Augustanæ, & pedites vnà cum magnis bombardis.

LXIV. Carolus Imp. cùm in vrbe ad Cappellam S. Leonardi peruenisset, Augustenses cum suo obumbraculo abierunt, & confestim Canonici B. M. V. antiquâ consuetudine ac institutione cum suo obumbraculo albo accesserunt; subintrante autem Cæsare, equus cui insidebat, aliquantisper recalcitrauit, quem Cæsar impressis calcaribus mox pacatum reddidit. Astabat autem in præsentia Imp. Episcopus Augustensis, & eius Suffraganeus atque Abbas S. Vdalrici infulati. Confestimque Marquardus de Stain Præpositus, & Philippus de Rechberg Decanus eiusdem Ecclesiæ, & alij duo Domini non Capitulares, Martinus Partenschlag, atque Leonardus

nardus Straubinger Imperatorem accesſêre, & ante ſuam Maieſtatem illi quatuor Domini genua flectentes, cœperunt cantare: *Advenisti desiderabilis, quem expectabamus in tenebris, vt educeres &c.* Quam Antiphonam exinde Chorus vſque in finem decantauit, cum nonnullis alijs antiphonis. Sicque omnis Clerus cum iſto cantu Imp. Regem, Cardinales, Principes, & Prælatos in Eccleſiam B. M. V. introduxerunt, cum multis faculis ardentibus. Nullusque ex plebeis intromittebatur, erantque omnes fores Eccleſiæ, præter vnam, clauſæ, per quam Imp. & Principes, ac illi intraturi erant, qui digni erant æſtimati à ſeruis Auguſtenſis Senatus.

LXV. Imperator in manu dextra virentem ramum, vel baculum in manu ferens, circumſpiciendo per gyrum, omnes inſpexit. Deinde in pauimento in medio Eccleſiæ, vbi à ſuis miniſtris ſedile paratum erat aureis tapetis obductum, vnà cum cuſſinis aureis, ambo genua Cæſar in terram flexit. Retrò Imp. ſteterunt Ferdinandus Rex & Cardinalis Legatus. Retrò Regem & Legatum Cardinales Salzburgenſis & Tridentinus: & poſt illos aliqui Epiſcopi. Ante faciem Imp. ſtetit Ioannes Dux Saxoniæ cum nudo enſe. Ad ſiniſtram manum quaſi per chorum Imp. ſtabant Archiepiſcopus Moguntinenſis, Otho Hainricus Comes Palatinus, & Præpoſitus Treuirenſis Et retrò illos ſteterunt etiam aliqui Principes. Ad dexteram manum Imp. etiam lateraliter quaſi per chorum Cæſarem inſpicere valentes, Archiepiſcopus Coloniens. Ioachim Marchio Brandeburgenſ. ac deinde ceteri Principes & proceres globatim quaſi in vno cuneo. In ſiniſtro latere verſus faciem Imp. ſtetit Epiſc. Auguſtenſis cum ſuo Suffraganeo & Abbate S. Vdalrici. Is finitis Antiphonis, aliquos Verſiculos & Collectas ſuper Imp. decantauit.

LXVI. Finitis Collectis in medio Eccleſiæ, Imperator deductus fuit ad Chorum ante ſummum Altare, vbi etiam ſedile paratum erat cum pretioſis aureis tapetis, quemadmodum in medio Eccleſiæ, in quo loco Rex, Cardinales, Archiepiſcopi, & omnes Principes ſteterunt, prout priùs in pauimento Eccleſiæ locum tenuerunt. Finitis autem ibidem Pſ. *Exaudi*, vnà cum Collectis per Epiſcopum Augu-

Augustensem, Legatus summum Altare ascendit, & signum crucis super Altare faciens, quod deosculatus, versus Imp. se gyrauit, & Versiculum decantauit: *Adiutorium nostrum in nomine Domini*; semper Choro respondente: *Benedicat vos diuina maiestas: Pater, & Filius, & Spiritus sanctus.* Chorus: *Amen.* Cùm Legatus benedictionem dabat, Imp. Rex & omnes Principes genua flectebant. Deinde Hymnus *Te Deum laudamus*, decantatus est. Sub isto Hymno Imp. & Rex cum Cardinali Archiep. Moguntino locuti sunt, quo ordine subseq. die festum Corp. Christi celebrare vellent. Ad versum illum *Te ergo quæsumus tuis famulis subueni*, Imperator super nudam terram, & non super puluinar genua curuauit. Æquè fecerunt Rex, Cardinales, ac ceteri Principes omnes, finitoque illo versu, omnes surrexerunt, sicque steterunt, quousque hymnus iste finitus fuit, atque desuper *Collecta* ab Episcopo Augustensi &c. Deinde cum Imp. Rex, Cardinales & omnes Principes, & proceres maiores, domum Pfalz adierunt, & paruo colloquio habito inter illos, Cæsar omnibus & singulis Principibus manum porrexit, suaque hospitia exinde adire iussit, Cæsarque Principibus edixit, se altera die Eucharistiam per vrbem, vt à maioribus suis acceperat, deducere velle.

LXVII. Senatus Augustensis Carolo Imp. donauit tres magnos altos argenteos deauratos becharios cum coopertorijs vulgò Schewrē. In vno Bechario fuerunt ducati; in altero floreni Hungaricj: in tertio floreni noui Augustensis monetæ. Ferdinando Regi Senatus etiam donauit vnum Becharium vulgò Schewren. Ceteris Principibus omnibus, atque alijs Prælatis & Nobilibus Senatus donauit pisces & vina; aut solum vinum. Nos ex processione ad nostrum Monasterium reuersi sumus per horam nonam noctis. Carolus Imp. fuit à Senatoribus vrbis interrogatus, an S. M. velit choream habere ciuium. Quibus ipse respondit, quòd habeat choream præ manibus, quam priùs ipse expedire vellet.

LXVIII. In die Corp. Christi Imp. ad summum Altare Cathedralis Ecclesiæ collocari fecit per suos Cappellanos, 6. Lucibulos aureos, Crucifixum aureum, & 8. Imagines grandes vsque ad vmbilicum

de puro auro, videlicet, B. V. M. SS. Apostolorum Petri & Pauli, Iacobi, Georgij, Antonij.

LXIX. Septimâ horâ diei ad curiam Imp. omnes Principes conuocati sunt, ea de caussa, vt cum maxima solemnitate cum Cæsare festum Corporis Christi peragerent. Id autem Ioannes Dux Saxoniæ Elector, & filius eius Ioannes Fridericus, & Ernestus & Franciscus Duces de Luneburg fratres, & præfati Ducis Saxoniæ sororius Georgius Marchio Brandeburgensis, atque Philippus Landgrauius Hassiæ, & Wolfgangus Princeps de Anhalt, cuius sororem Dux Saxoniæ Elector in vxorem duxit, recusarunt, Cæsarem rogantes, ne ad id compellerentur. Cæsar autem insaniæ illorum locum dans, cum ceteris Principibus omnibus magnâ cateruâ ædem B. M. V. adijt. Interim autem quo Missæ officium, & Processio celebrabatur, ipsi Lutherani Principes apud Ducem Saxoniæ conuenientes, suum conciliabulum celebrauêre.

LXX. Postquam Imp. vnà cum omnibus Principibus spiritualibus & sæcularibus Ecclesiam intrauit, Officium Missæ inceptum est per cantores Imp. in Organis, cantu tubæ, & tympanis, & per Episcopum August. solenniter decantatum. Horâ 11. Officium Missæ finem accepit, & exinde in melioribus ornamentis, quàm ipsi Canonici habebant, processio inchoata est. Primò post vexilla incedebant Scholares, deinde Clerus eiusdem Ecclesiæ, & post ipsos Episcopus Augustensis. Deinde Prælati & Clerici gentis Hispanicæ in melioribus ornamentis Ecclesiæ B. M. V. Deinde Imp. & Regis tubicines magno plausu tonantes. Deinde omnes Principes sæculares Germaniæ & Hispaniæ. Exinde sub Obumbraculo Cardinalis Archiep. Mogunt. in suis pontificalibus, qui V. Sacramentum Eucharistiæ portabat; Ferdinandus autem Rex illum deducendo à dextris ipsius incessit; Ioachim verò Marchio Brandeburg. Elector à sinistris. Obumbraculum sub quo Moguntinens. Archiepisc. cum V. S. incessit, nudis capitibus portauerunt ab Ecclesiâ B.M.V. vsque ad S. Petrum, Fridericus C. P. Rheni, Wilhelmus & Ludouicus Duces Bauariæ, Georgius & Berninus Duces Pomeraniæ, atq; Ioachim junior Marchio Brandeburg. filius Electoris. Deinde ab Eccle-

Ecclesiâ S. Petri, vbi lectum fuit Euangelium, alij sex Principes successerunt, qui portauerunt obumbraculum vsque ad Ecclesiam S. Crucis, vbi etiam lectum fuit Euangelium. Et in Ecclesia S. Crucis iterum alij sex Principes successerunt præfatis, qui portaverunt obumbraculum ab Ecclesiâ S. Crucis vsque ad ædem B. M. V.

Post V. Sacramentum Carolus Imp. nudo capite, in maximo solis ardore solus incessit, magnam ardentem candelam de albâ cerâ in manibus suis gestans. Post Cæsarem incessit Laurentius Card. Legatus: & ad latus illius grandæuus & magnificus vir, veluti Italus aut Hispanus, super quem Legatus suam manum dextrâ continuè superimpositam habebat. Deinde Cardinales Salzburg. Tridentinus, atque Leodiensis; Exinde à longè, quasi lateraliter, Archiep. Coloniens. atque Præpositus Treuirens. Deinde Archiepiscopi, Episcopi, Prælati, Legati Ambasiatores, oratores & magni Domini ex Germania, Hispania, Gallia, Italia, Anglia, atque Brabantia. In circumferentiâ verò incesserunt 400. pedites vulgò Trabanten Imp. & Regis, & juxta illos lateraliter ante & post V.S. incesserunt purpurati proceres 200. viri primatum habentes in aulâ Imp. & Regis, aureis induti, aut sericis villosis, quorũ quilibet magnã ardentẽ candelã in manu, portabat. Cæsar fecerat 100. candelas de cerâ albâ ad portandum; Rex verò totidem de cera crocea. Horâ primâ post meridiem processio finita est. Et exinde postquam omnes Principes Imp. saluum conductum ad domum Pfalz præbuêre, omnes suas ædes ad sumendum prandium adierunt. LXXI.

Die 17. Iunij, peracto prandio, Imp. conuocauit ad curiam suam 24. Principes Catholicos, & cum eisdem sedit in concilio vsque ad septimam horam versus noctem. LXXII.

Die 18. Iunij in Sabbato Cæsar conuocauit ad S. M. solummodo Lutheranos Principes, cum quibus ad tres horas sermonem protraxit, vt eos cum pietate ad viam veræ fidei reduceret, sed nihil profecit: quos obstinatos abire permisit. LXXIII.

Carolus Imp. dimissis Lutheranis Principibus, confestim LXXIV.

conuocauit ad curiam suam Catholicos Principes: & finito illo colloquio, horâ sextâ post Vesperas, Carolus Imp. 14. Tubicines vnà cum tympanis, atque tribus Heroldis, cum suis baculis in manibus, & certis equitibus per omnes plateas vrbis Augustanæ ire jussit, & per eosdem Heroldos proclamari: Quicumque ex Lutheranis sermonem ad populum faceret, seu quisquis prædicationem illorum audiret, tales omnes vellet Imperialis Maiestas summâ pœnâ punire. Semper duo Tubicines super vnum equum sedebant. In omni loco ciuitatis, & ante curias Principum Lutheranorum, ante proclamationem Heroldi sonus tubarum vnà cum tympanis præcessit: talique modo hoc serò Lutheranorum prædicationibus finis impositus est.

LXXV. Ioannes Dux Saxoniæ Elector proprium Lutheranorum prædicatorem habuit, qui prædicauit in Monasterio S. Catharinæ, & interdum apud S. Annam. Georgius Marchio Brandenburgensis in Ecclesiâ S. Mauritij suum Lutheranum prædicatorem sua temeritate intrusit. Landgrauius Hassiæ in nostra Ecclesia S. Vdalrici suum Pseudoprædicatorem intrusit, fama autem fuit, quòd isti Principes Lutherani pro hac re Senatum requisierunt, eò quòd personaliter omnibus sermonibus semper interfuêre. Erhardus Schnepf prædicator vocabatur.

LXXVI. Feria secunda, die 20. Iunij, Cardinalis Moguntinens. Officium Missæ in Ecclesia B. M. V. solenniter de Spiritu sancto decantauit, in tubis & organis per cantores Imp. atque Regis, in præsentia omnium Principum Ecclesiasticorum atque sæcularium, & Legatorum. Fridericus C. P. absens fuit in certis negotijs Imp. etiam ea de caussa, quia noluit locum acceptare infra Georgium Ducem Saxoniæ, sed illi præire, locumque tenere ante ipsum, in Ecclesia, & in sessione publica. Pro qua re Carolus Imp. se interposuit, & istam controuersiam amicabiliter inter ipsos deponere, ac in hac re concordare promisit. Cui ipsi ambo placidè acquievêre.

LXXVII. Euangelio in Officio Missæ decantato: Vincentius Pimpinellus Archiepiscopus Rossanens. Orator & Nuntius Apostolicus ad

ad Serenissimum Ferdinandum Regem Hungariæ & Bohemiæ, &c. Orationem in publicis Comitijs habuit in Choro.

Sequebatur ipsa Oratio, sed quia valdè prolixa est, consultò hic omissa est.

Oratione finita, Imperator, Rex, Legatus, Cardinalis, & omnes Principes ad Offertorium, altare accesserunt, ponentes oblationem. Officio Missæ finito, Carolus Imp. & Ferdinandus Rex, & omnes Principes, Cardinales, Episcopi, Comites, Barones, Nobiles, Vrbes Imperiales, Legati & Oratores domum Senatoriam adierunt. Postquam autem omnes suas sessiones ac loca acceperunt, Fridericus C. P. jussione ac nomine Caroli Imp. ad præfatos Status habuit Orationem (*quæ pariter hic omittitur*) cui adiecit: quòd ipsi Electores & ceteri Principes ac Status præsentes, maiori declaratione multò plus essent percepturi per vnam litteram Imperialis M. quæ in instanti publicè coram omnibus legeretur, quàm ipse ore pronuntiauerat, quâ ex caussâ Imp. M. diætam indixisset Augustæ, & quid itidem expedire vellet, & qualem processum habere. LXXVIII.

Deinde Alexander Schweiss Caroli Imp. Secretarius in audientiâ Imp. & omnium Principum ac Statuum legit litteram perlongam, cuius intentionis & propositi esset Imperialis M. ad tractandum & perficiendum in diætâ illâ. Summaria littera illa Imperialis tres articulos in se continebat. Primus articulus: quali modo esset contra Turcas bellum assumendum? Secundus articulus: Quidquid aduersi, aut grauaminũ Spiritualis superioritas haberet contra sæculares; & è conuerso Sæcularis superioritas contra spirituales; tales ambæ partes spirituales & sæculares deberent talia grauamina, per modum articulorum in Germanicâ & Latinâ linguâ scriptis concipere, & ad manus Imp. porrigere. In his velit S. I. M. pium, Deificum, gratiosum, honorificum, & æquum respectum habere, & desuper de congruo remedio cogitare. Tertius articulus fuit: Quòd omnes de facto seditiones, discordias & discrimina in toto Rom. Imperio deponere vellet, & ea, quæ deseruirent ad profectum & meliorationem ordinare. LXXIX.

LXXX. Postquam littera illa fuit vsque in finem perlecta, omnes Electores ac ceteri Principes surrexerunt, & inter se consultando colloquium habuerunt, deinde Ioachim Marchio Brandeburgens. Elector, loco omnium Electorum & ceterorum Principum ad Carolum Imp. orationem habuit, & primò super his quæ à Friderico C. P. oretenus pronuntiata erant, respondendo satisfecit, & de gratioso aduentu C. M. gratias retulit, & quali summo gaudio omnes Electores, ac ceteri Principes de aduentu S. M. affecti essent. Et quantum ad litteram, iam in præsentiarum lectam, perorauit, Quòd omnes Electores, ac ceteri Principes atque Status S. I. M. cum omni subiectione ac obedientia enixè supplicent, vt S. M. velit eis copiam iam perlectæ litteræ administrare, & postquam ipsam Copiam rescripserint, velint ex tunc eamdem desuper consultando præ oculis ac in manibus habere, & tali modo se exhibere, & omnia quæ eis possibilia forent, concludere, vt inde S. I. M. gratiosam complacentiam conciperet. Quibus Fridericus C. P. ex iussione C. M. iterum respondit: quòd C. M. consentiat Electoribus & ceteris Principibus, ac statibus, vt huiusmodi litteram iam perlectam rescribant,

LXXXI. Deinde Marschalcus de Pappenheim alta voce clamauit: Quòd omnes Electores & ceteri Principes ac status quilibet illorum, mittat vnum Scriptorem circa horam tertiam ad domum Senatoriam, vbi præfata littera per Secretarium Archiepiscopi Moguntinensis publicè ad pennas legatur. His omnibus finitis C. M. surrexit, & alij Principes omnes ferè horâ primâ, & saluum conductum omnes Cæsari vsque in curiam suam Pfaltz dederunt.

LXXXII. In vigilia Ioannis Baptistæ iussit Carolus Imp. ante curiam suam in foro Fronhoff fieri maximā struem lignorum, in modum pyræ, & asseribus circumdari, in altitudine quasi domunculam. In medio autem pyræ lignorum, statua erecta fuit, quæ vltra struem lignorum eminebat, supra quam sertum & corona ex floribus locata erat, eâ de causâ, vt pyrâ exinde succensâ, quisquis hominum in igne ascenderet, & de columnâ erectâ sertum & coronam inde tolleret, ob insigne facinus ab Imperatore honoraretur.

tur. Conuocauit autem Imp. ad ignem gaudij, vulgò Frewden-fewr/fratrem suum Ferdinandum Regem,& certos Principes. Tempore autem Completorij eodem serò cum sonitu Tubarum & tympanorum, stante Imp. vnà cum Principibus in cœnaculo, ignis succensus est. Quo ardente, duo Hispani in struem ardentem ascenderunt, & cùm in ascensu vix vnius palmi à Serto distarent, & manus ad sertum & coronam extenderent, nescio an timore flammarum ignis, vel recalcitrantibus pedibus, incertos gressus fixerunt, ambo vacui in terram ceciderunt, & inde magnum risum omnibus concitauêre. Ex casu autem illo nihil mali eis in corpore euenit. Videns autem hoc vnus Sueuus seruus vnius calceatoris, confestim per mediam ignis struem lignorum ascendit, & vsq; ad Sertum & coronam peruenit, & manu suâ apprehendit, & cum illis illæsus per ignem descendit. Ministri autem Imp. antecedentib⁹ tubis & tympanis cum magno clangore calceatorē illum ad præsentiam Cæsaris deduxerunt. Quem Imp. salutans 9. Coronas aureas ei donauit, eique vltrà promisit, si stipendijs S. M. militare vellet, velit illi omnibus diebus vitæ suæ stipendia dare. Fuerunt cum illo igne in foro Fronhoff / juxta communē æstimationem vltrà 12000. hominum.

LXXXIII. Eàdem die Ioachim junior Marchio Brandenburg. & Fridericus Dux Saxoniæ, filius Ducis Georgij, & Ioachim Princeps de Anhalt patriam suam adierunt. Similiter ferè omnes Principes & Domini dimidietatem seruorum suorum in patriam misêre.

LXXXIV. In die S. Ioannis Baptistæ Cæsar Officium audiuit in æde B. M.V. cum Principibus. Philippus autem Langrauius Hassiæ habuit se in choro sub eleuatione Sacramenti Eucharistiæ ac si esset vesanus, stolidus & demens, suaque genua in terram non fixit, omnibus de se præbens spectaculum suæ hæresis, & inueteratæ malitiæ, cæcitatisque. Eadem die post prandium, Imp. Rex, Electores, Principes, & omnes status domum Senatoriam adierunt. Circa horam verò tertiam, Legatus Sedis Apostolicæ à Latere, Laurentius tituli S. M. trans Tiberim, Presb. Card. Campegius, domum Senatoriam, Imp. ac conuentum Principum quoque adijt, functurus suâ legatione.

tione. Cæsar autem & omnes Electores ac cæteri Principes Legato obuiam processerunt vsque ad gradus domus Senatoriæ, & exinde Legatum duxerunt ad stubam sessionis, & ibidem Legatum sedere fecerunt super solium Ferdinandi Regis Hungariæ, & ipse Rex Ferdinandus locum sessionis accepit tamquam Rex Bohemiæ, sub Archiepiscopo Moguntino. Deinde Imp. & omnes Principes locum suæ sessionis acceperunt. Cumque Cæsar, Rex, & alij, quibus conuenit sedere, consederunt, Cardinalis Legatus Latinis verbis ea, quæ à S. P. in commissis habuit, expediuit. Et secundùm antiquam consuetudinem, primò Cæsari litteras Papales porrexit ad manus proprias, directas ad S. M. atque ceteros Electores & Principes omnes, in quibus litteris omnis facultas & potestas simul & commissio Legati exprimebatur. Cæsar exinde litteras Apostolicas S. M. porrectas à Legato, porrexit Moguntino Archiepiscopo veluti Cancellario: Deinde Archiepiscopus Mog: dedit præfatas Secretario, vt publicè coram toto Conuentu legerentur omnium statuum. Quibus perlectis, Legatus vltra dimidiam horam Orationem habuit, in quà C. M. Electores, & ceteros Principes ac Status omnes exhortatus est, tamquam membra Rom: Ecclesiæ, vt inde ne se segregent, vel abscedant, sed indesinenter more antiquo adhæreant, exhibeantq; contra infideles: ad quam deuastationem infidelium, & bellum contra Turcas velit sanctitas S. P. Sicuti Vicarius S. Petri, & Seruus seruorum Dei, omnia quæ sibi possibilia sunt, administare, omnem substantiam, proprium sanguinem, corpus, vitam & animam, spiritualia simul & temporalia. Et postquam Legatus perorauit, è consessu Imper. & omnium Principum surrexit & recessit, ad ædesque sui hospitij adijt.

LXXXV. Confestim postquam Legatus Card. de conuentu Principum egressus est; Oratores & Nuntij Austriæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, atque Görz, coram C. M. & Electoribus atque Principibus, atque toto conuentu huius diætæ comparuêre; & D. Sigismundus de Dietrichstain inter illos, loco illorum omnium luculenter perorauit, terso sermone enumerando, qualia damna & mala ingentia Turcarum immanitas Christianitati intulit in memoria homi-

num.

num, paucisque annis elapsis. Et præsertim anno præterito in Austriâ & Styriâ qualem stragem & vastationem eisd. intulit, & quòd principatus inferiores Austriæ, vsque in præsentiarum plusquam eis possibile fuit, Turcis resistentiam fecère, ita quòd deinceps, comparatæ ad tam ingentem potestatem Turcarum non sufficiant vires illarum solummodo in cuneum exploratorium. Quâ ex causâ coacti necessitate S. C. M. veluti Christianissimi & gratiosissimi Imp. aduocati, atque protectoris, & Caput totius Christianitatis, ceterosque Electores, Principes omnes atque status confugiunt, omni instantiâ clamantes eorum auxiliũ inuocando, enixéque flagitando, vt corde concipiant ingentia summa mala, quibus opprimuntur in rebus temporalibus, & occisione vxorum atque suorum paruulorum, & quòd eorum corpora, vita, honor atque omnia mobilia & immobilia eorum in perditionem eant, si eis cum magno exercitu equestri & pedestri, cum perseueranti subsidio non succurratur contra inimicos totius Christianitatis.

LXXXVI.

Vt autem omnia mala eis illata à Turcis eò clariùs innotescant, cùm affamine sui oris non possit ad plenum denuntiare, neq; id locus suppetat, enixè supplicant, S. C. M. atque Electores & Principes, ac status Rom: Imperij, sine tædio atque displicentiâ, eadẽ, quibus summa manifestatur, in libello scripto secundùm seriem per longum percipere & audire. Taliq; sermone finito ipse D. Sigismundus de Dietrichstain in manus Cæsaris præfatum libellum obtulit, quem Cæsar Mog: Archiep. porrexit, quem exinde suo Secretario dedit, vt coram toto cœtu publicè in sessione illâ legeretur, prout factũ fuit. Libellus ille plenus miseriâ, nihil aliud in se continebat, nisi lamentum & Væ, pijsque mentibus ex compassione horrorem inferebat.

His præfatis nuntijs à C. M. & Electoribus atque Principibus ac ceteris statibus responsum fuit: Quòd ipsi perceperint ore prolata, & in libello conscripta omnia mala, quibus oppressi sunt, velitque S. M. desuper operam dare vnà cum Electoribus & ceteris Principibus, prout Christiano gratioso Imp. conuenit, ad gloriam & honorem Omnipotentis Dei atque Reip. Exinde Oratores

& Nuntij præfati C. M. omnibus Principibus ac Statibus grates retulerunt, mox abierunt.

LXXXVII. Quibus egressis confestim Ioannes Dux Saxoniæ Elector & filius eius, Georgius Marchio Brandeburg. Ernestus & Franciscus Duces de Luneburg, & Philippus Landgrauius Hassiæ de suâ sessione surrexerunt, & versus C. M. steterunt, vbi Cancellarius Ioannis Ducis Saxoniæ talem orationem habuit:

Illustrissimus, ac ceteri illustres, gratiosi Domini mei, Elector, „& alij Principes hîc præsentes, pro certo sciunt, sine dubio, quòd „multipliciter delati & accusati sint erga C. M. Electores, ac cete„ros Principes, & Status R. I. quòd ipsi in S. R. I. in Germanicâ „natione nouas, inauditas sectas, errores & hæreses contra fidem „Christianam erigant & suscitent, occasionemque ad huiusmodi „præstent. Qua ex re, omni obedientia supplicent & orent S. M. „& Electores ac ceteros Principes amicabiliter vicinorum intentio„ne, vt sine tædio per longum velint audire & percipere, quæ & „qualia sui Domini gratiosissimi & Principes in suis principatibus, „locis & terris, vbique prædicare permiserunt: & quid omnes ar„ticuli fidei illorum in se contineant.

Oratione illâ à Cancellario Saxonjæ finita, Rex, Electores, & ceteri Principes Cæsarem adierunt, consiliumque cum eo habuêre, quid Lutheranis Principibus respondendum foret. Consilio finito, Cæsar respondendo ab eis postulauit vt articulos fidei illorum conscriptos & vsus Ecclesiarum S. M. porrigerent, quos articulos velit S. M. vnà cum Consiliarijs suis perspicere, & exinde eis gratiosum responsum dare. Et si quis inter illos esset, qui aliquam dubitationem in fide Catholica haberet, huic vellet S. M. personaliter satisfacere, gratiosam audientiam simul & responsum præstare. Ex quo ipsi astruerent illorum nouam doctrinam veram esse. Et si aliquis illos vi aut potentia sine auctoritate Scripturarum abducere vellet, appellari velint ad futurum Concilium, ne rebelles aut inobedientes censerentur. Cumque processum disputationis expotent, quem autem judicem in illa disputatione habere velint, designent, cùm lis sine judice ac Præsidente dirimi

non

non possit. An velint S. M. pro Iudice ac præsidente acceptare? Cancellarius præfatus jussu sui Principis ac ceterorum C. M. cum omni subjectione supplicauit, vt S. M. permitteret, vt publicè in audientia omnium ac S. M. libellus articulorum legatur, in quo contineantur ritus Ecclesiæ, ac fides illorum, quam ipsi sui Principes, ac Domini sui gratiosissimi, tenent & obseruant. Auram popularem inde captare volentes, Quod cùm Cæsar intellexisset, id recusauit, vt infrà.

Cæsar cum Rege ac alijs Electoribus & omnibus Principibus iterum consilium habuit, quid faciendum decernerent. Quibus Cæsar de consilio Principum iterum respondit per Fridericum C. P. Quòd C. M. ex speciali gratiâ, in complacentiam illorum, velit concedere, quòd crastinâ die in curiâ S. M. in præsentiâ Electorum ac aliorum Principum publicè legatur, & nunc libellus iste in manus S. M. præsentetur. LXXXVIII.

Deinde Lutherani Principes C. M. iterum enixè supplicauerunt, ex quo S. M. illum libellum nunc audire non vellet, vt priuatum libellum in manibus illorum vsque in crastinum permitteret, quia charta illa esset in multis locis rasa & defectuosa, alterâ die vellent eamdem chartam emendatam & castigatam S. M. præsentare, & insuper eamdē gratiam omni diligentiâ promereri. Imp. iterum desuper consilium habuit cum præfatis Principibus: quibus de consilio vltimatim respondit Lutheranis: Quâ temeritate, præsumptione, ac audaciâ litigamini, cuiusque spiritu ducti estis, quòd coram N. M. & omnium cateruâ Principum, ac Nobilium chartam vestram vitiosam & defectuosam publicè legi flagitamini, quam in nostras manus palàm porrigere non audetis? Concedo tamen petitionem vestram, ita tamen, quòd crastinâ die horâ secundâ post meridiem eamdem chartam emendatam in manus nostras præsentetis. Quod illi cum gratiarum actione promiserunt, & opere perfecerunt. LXXXIX.

Sabbato die 25. Iunij circa horam tertiam conuocati sunt, ad curiam Cæsaris Rex, Electores, & omnes Principes. Affuit etiam Ioannes Dux Saxoniæ cum suis quatuor adhærentibus Principibus, XC.

qui chartam suam, in qua continebatur fides illorum, ordinationes & cæremoniæ, ac ritus Ecclesiarum more moderno, & ad quid Episcopi & Plebani astricti essent, eorumque officium requireret, omnia per longum declarantes auctoritate Bibliæ, & S. Scripturæ secundùm intellectũ proprium. Illa autem charta nihil aliud sapiebat, nisi ferinam tragœdiam illorum consuetam, Monasteria destruere, personas religiosas expellere, Ecclesias destruere, res sacras profanare, Clerũ de terrâ tollere, opera bona pessumdare, Missæ officium & diuinum cultum veluti idololatriam fugere; Virginitatem spernere, nuptias celebrare, delitias huius mundi carnaliter amplecti & huiusmodi. Lectio huius chartæ durauit pæně vsque ad tres horas, quousque in finem perlecta fuit.

XCI. Finitâ lectione chartæ Carolus Imp. eam accepit, & cum Electoribus & ceteris Principibus consilium habuit, qualem responsionem Lutheranis sit daturus. Consilio autem finito, eis respondit: Ex quo articuli sint in grandi numero, & in seipsis graues, velit C. M. desuper consultando consilium habere, quidquid in hac re faciendũ sit, & exinde eis gratiosum responsum præstare. Et sic absoluti, omnes rediêre ad propria.

XCII. Cæsar chartam Catholicis viris diuersarum nationum, moribus probatissimis, & in S. litteris eruditissimis commisit, vt quod in eâ confessione exhibita approbandum censerent, laudarent; quod verò reprobandum, confutarent. Quam confutationem per eosdem Legatum & Principes approbatam, Cæsar vocatis ad se R. I. ordinibus, & inter eos Lutheranis Principibus, in eo ipso loco, quo eorum Confessio lecta fuerat, perlegi fecit.

XCIII. *Sequebatur in exemplari ipsa oblata Confessio Germanico & Latino stylo, quæ cùm toties cusa & recusa, mutata & immutata sit, eam omittenda hic duximus: secuti etiam ipsam confutationem jussu C. M. à Catholicis Doctoribus compositam.* Siquidem S C.M. cùm primùm Confessionem, per Principes & duas ciuitates (*Nierenbergens. & Reütlingens.*) qu se in eâ subscripserunt, exhibitam accepit, pro eo affectu, quo DEI Opt. gloriam, animarum salutem, Christianam concordiam, & publicam totius Germaniæ quietem, honorẽ vnionem

nem, atque salutem exoptat, non modò eam confessionem perlegit, sed quò firmiùs, maturiùs (vt in re tanti momenti decet) procederet, nonnullis viris in SS. Litteris eruditissimis, moribus probatissimis, & ab omni priuato affectu alienissimis, videndam, examinandamque dedit. Qui omni curâ atque diligentiâ, eâ Confessione perspectâ suam responsionem M. S. C. obtulerunt. Quam etiam responsionem, eadem C. M. tamquam communis salutis studiosa, perlegit, ac ceteris R. I. Electoribus & Principibus, ac statibus legendam dedit. Quibus omnibus tamquam orthodoxa, & quæ cum Evangelio, & SS. Litteris per omnia conuenit, approbantibus, deque eorum consilio & assensu, eisdem Principibus & Ciuitatibus tradendam decreuit. Carolus Imp. autem antea multos Doctores ad diætam Augustens. conuocari fecerat, inter quos 24. Doctores S. Scripturæ viros Germanos, inter doctos doctiores ac præstantiores Cæsar elegit, vltra Hispanos, Gallos, & Italos, quibus Lutheranorum chartam tradidit examinandam, vt ab eis perlecta, & diliter inspecta, maturâ deliberatione præhabitâ, desuper responsionem S. M. conscribant, & SS. Litteris veridicâ probatione, chartam Lutheranorum falsam, ac hæreticam doctrinam omnibus luce clariùs probent, & ostendant. Qui mandato Cæsar. obedientes suprà scriptum libellum ediderunt, & S. M. obtulerunt. Carolus autem Imp. libellũ illum gratanter assumens, illum sollerter perspexit, ac exinde publicè coram omnibus Principibus, ac proceribus atque Statibus legi fecit. *Vincula S. Petri Apostoli*, & die sequenti.

Dominica die Carolus Imp. Ioannem Freyburger Magistrum ciuium, & Casparum Dornsperger Scabinũ, ambos de Vberlingen cum maxima solennitate in Ecclesia B. M. V. in milites deauratos creauit, & vrbem illorum nouis priuilegijs donauit, dotauitque, eò quòd in vera fide Catholica firmi ac stabiles permanserint, & Clerum Constantiensem, ac aliunde eiectum, gratanter collegerunt, & honorificè tractauêre.

In die S Vdalrici Carolus Imp. vnà cum Principibus Monasterium S. Vdalrici adijt, & ibidem Officium Missæ per suos cantores & Abbatem decantatum in tubis & organis audiuit. XCIV.

L 3 Festum

XCV. Festum S. Iacobi Apostoli Carolus Imp. splendidè, permagnificè peregit in Ecclesia S. Crucis, vbi ipse Cæsar in habitu Ord. incessit, tamquam supremus Dominus & Magister Ord. S. Iacobi. Interfuêre autem omnes Fratres Domini milites in albo pallio super alia vestimenta solita superamicti.

XCVI. C. M. in die *Vincula Petri Apostoli*, vt catenatos à Diabolo & hæresi & schismate solueret, ipsos Lutheranos Principes ac Ciuitates post meridiem in Curiam suam conuocauit, vulgò Pfaltz / vbi ibidem in maiore stuba, ipse Cæsar ac Rex in suis solijs, atque ceteri Electores & Principes ac status omnes & Absentum Ambassiatores, suis congruis locis sessiones ac loca accepêre. Confestim jussione Cæsaris, per supremum Secretarium S. M. Alexandrum Schweiß / Confutatio contra præfatos articulos Lutheranorum lecta est. Lectione finita, Dux Saxoniæ, ac ceteri sui adhærentes Lutherani postulauerunt copiam ac rescriptum perlectæ confutationis suorum articulorum. Quibus Cæsar respondit; quòd S. M. velit desuper deliberare cum Electoribus, Principibus ac ceteris statibus, & post duos dies illis responsum dare: sicque omnes ad sua hospitia rediére.

XCVII. In die SS. Afri & Oswaldi Cæsar ad curiam suam omnes Electores, Principes & status conuocauit, similiter & Lutheranos Principes, quibus responsum dedit juxta consilium Principum Germaniæ, quòd eis libellum ad rescribendum administrare velit, ita tamen, quòd S. M. juramentũ præstent, quòd alijs libellum accommodando non administrent, vel ad imprimendum exponant. Quod illi renuerunt, sicque rescriptum & copiam huius libelli non meruerunt accipere. Deinde Cæsar Lutheranis desuper responsum reddi jussit, quod eis non placuit: & exinde omnes sua hospitia adierunt. Landgrauius verò Hassiæ cùm de curia Cæsaris abire vellet, super equum sedens, ipso Cæsare inspiciente, se cum equo girauit ac saltauit, dextrumque brachium cum cachinno in sublime erigens, *Iu* clamauit, sicque suum hospitium adijt.

XCVIII In profesto S. Afræ 6. Aug. hora 3. Vesperarum omnes Principes & status ad suam curiam conuocauit, eisque mandauit, Vt V.

Sacra-

Sacramentum Euchariſtiæ, & Miſſas more antiquo colant, venerabiliterque honorent. Quando infirmis, qui domi manebant, V. Sacramentū Euchariſtiæ apportabatur, vt prouiderentur, Hiſpanj, qui id videbant, Sacerdotem cum luminibus ſequebantur, Incolæ autem ciuitatis parum, aut nullam reuerentiam Sacramento exhibebant, inſuper hos deridebant, qui V. Sacramentum venerabantur, vel ſequebantur. Quod multotiens factum eſt, cùm id Hiſpanj viderent, talem irreuerentiam exhiberi diuiniſſimo Sacramento, tales induratos, qui ad pertranſitum Sacramenti nec ſurgere, aut caput denudare vellent, publicè in faciem cæderent, aut in terram deijcerent, obſtinationem illorum durè increpantes.

Eodem ſerò ſub cœna hora 8. Landgrauius Haſſiæ ſine ſcitu C. M. & aliquorū Electorum ac ceterorū Principum, mutatâ veſte ſuâ cum duobus equitibus occultè per portam in Gögingerthor/ receſſit, & domos latomorum adijt, vbi antea tres equites ſuos præmiſerat, ſicque Auguſtam relinquens & curiales ac ſeruos ſuos in eadem vrbe, feſtinanter Haſſiam adijt. Per quam ſtratam ſeu viam Landgrauius abijt, non fuit compertum. Fuga eius Cæſari, ac ceteris Principibus ſummè diſplicuit. Et confeſtim, cùm id C. M. percepit; 100. equites poſt Landgrauium miſit, vt ipſum apprehenderent, ac apprehenſum ad S. M. deducerent. Altera itaq; die equites ad Cæſarem reuerſi, renuntiarunt S. M. quòd neque veſtigium Landgrauij inueſtigare potuêre. XCIX

Eodem ſerò & horâ, quâ Landgrauius aufugit, Ioānes Schneid apoſtata Lutheranus prædicator Auguſt. in Eccleſia S. Crucis Ioannem filium Ducis Saxoniæ, in ſuo hoſpitio adijt, & in ſella ſedentem reperit, quem ita alloquutus eſt: Illuſtriſſime Princeps, quid agit Dominatio V. quid hîc ſedet? quare tutiora loca non adeatis? vulgò: Warumb thut jhr euch nit an Ewr gewar? futurum eſt enim, quòd per miniſtros Cæſaris vnà cum patre veſtro hac nocte in captiuitatem abducamini, ideò obſeruate vos, & cautiùs agite, neminique dicatis, quòd à me auiſati eſtis. Quæ omnia filius mœrens patri retulit. Qui confeſtim in conclaui conſilium habuerunt, quomodo ſe habere vellent? & concluſerunt, vt citò C.

omnes

omnes curiales ac serui illorum ad domum sui Principis conuocarentur. Quod & factum est. Qui sua arma ferrea induentes, tam Principes, quàm Nobiles & serui, ianuas domus repagulis clauserunt, cum silentio expectantes aduentum aduersariorum, quando à ministris Cæsaris obruerentur, & in captiuitatem abducerentur. Decreuerunt autem communi consensu & consilio ipsi Saxones, quòd velint suis armis Cæsareanis resistere, & potiùs vitam amittere, quàm Principes suos permittere in captiuitatem abduci. Sicque Principes per totam noctem illam armati absque somno vsque ad diem in sellis suis sederunt, & omnino nihil mali verbo aut facto vel aliquo nutu euenit; Sed neque ipse Cæsar, Rex, aut vllus Princeps, vllum verbum de hac re sciuit, sed nec cogitauit. Quia C. M. saluum conductum omnibus promissum strictè obseruare constituit. Manè autem facto cùm ipse Dux Ioannes abire vellet, mandato Cæs. detentus est. Apostata autem Ioannes Schneid suo mendacio machinari inde volebat seditionem, vel, vt ipsi Duces clam, quemadmodum Landgrauius Hassiæ, de Augusta abirent, & sic ea de caussa Lutherana labes diutiùs progressum haberet, quia ex falsa doctrina sua, sibi victum & amictum & lucrum acquirebat.

CI. Altera die Cæsar peracto prandio conuocauit ad publicam sessionem Legatum, Electores, & Principes omnes ac status, hortabaturque eos ad concordiam & ad obseruantiam fidei Catholicæ, prout superioribus diebus auctoritate S. Scripturæ declarari fecerat, Lutheranos obsecrando, vt SS. Litteris, ac sanis consilijs acquiescerent. Insuper detestans friuolum recessum Landgrauij Hassiæ. In illâ publicâ sessione coram C. M. Ioannes Dux Saxoniæ publicè narrauit, quomodo à Ioanne Schneid auisatus sit, quòd C. M. velit ipsum vnà cum filio suo captiuum abducere, & quomodo se cum suis habuit, & habere voluit, prout suprà descripsi.

CII. Deinde in octaua S. Laurentij, hora Vespertina Carolus Imp. misit suũ *Profos*, cum 200. Trabantis, vt Ioannem Schneid captiuarent. Qui jussa complentes, domũ suam cum astutia intrauerunt, & eum cum suâ conjuge (si fas est dicere conjugem, sed

potiùs

potiùs meretricem) puerperâ ſedentem , ſeminudum inuenerunt. Qui mox eum capientes, ipſe *Profos* ſuũ palliũ, quod more Hiſpanicæ gentis portabat, ſuper apoſtatam proiecit , & caputio equitis caput ipſius texit, ſicque armatâ manu in turrim , vulgo Vogelthuren abduxit. Cumque de domo ſuâ captiuus abduceretur, Textores & alij vicini furioſi accurrerunt, & libenter ipſum vi è manibus illorum liberaſſent, ſed non audebant, quia Cæſareani Alabardis ſuis eos qui ſe malè habebant, ad caput percutiendo ſine læſione abigebant. Quæ res Cæſarẽ non latuit, & inſuper, quòd ipſi Textores & vicini illorum in domibus ſuis armati excubias obſeruarent. Quâ ex re ipſe Cæſar ſuis Nobilibus & Lancearijs ac alijs clientulis mandauit, vt vigilarent, ne aliqua ſeditio oriretur. Sed Deo dante omnia quietè acta ſunt, nemoque læſus, ſed pacata ſine ſeditione permanſerunt.

Deinde feria ſexta ipſe Ioannes Schneid pœnaliter interrogatus fuit, & non ad iuramentum , qui multa mala & enormia confeſſus eſt. Ex pòſt in Vigiliâ S. Bartholomæi horâ 7. verſus noctem ipſe Ioannes Schneid de carcere ductus eſt ad Curiam Cæſaris, ferè cum 200 Lancearijs , vbi in plano Fronhoff vltra 300. Viri & mulieres ſteterunt ſibi applaudentes, clamanteſque : Sit laus Deo , quòd prædicator noſter iterum nobis redditur. Nonnulli autem è vulgo, qui ſeditioſi erant,à Lancearijs cum Alabardis percuſſi ſunt. Et ecce in oculis illorum omnium faber ferrarius cum duabus catenis quas fecerat , intrauit , quibus in collo & pedibus in domo Pfaltz ipſe prædicator alligari debebat, prout in inſtanti factum fuit. In die S. Matthæi in nocte, ipſe Ioannes Schneid perditus eſt. Varia fama de eo fuit, non ſolùm in vulgo, ſed etiam inter Principes. Aliqui dicebant, ipſum aufugiſſe auxilio ſui cuſtodis, qui etiam cũ illo aufugit. Alij dicebant eum à Cæſare liberè dimiſſum precibus ſororis ſuæ Mariæ Reginæ Hungariæ. Alij dicebant ipſum ſtrangulatum eſſe, & in die Wertach exinde proiectum. Et id audiui à portario Cæſ. qui aſſerebat ipſum fore vnà cum alijs tribus viris extinctum modo præſcripto. CIII.

Ioanne Schneid capto , confeſtim alij Lutherani prædicato- CIV.

res etiam aufugerant de Augustâ, & Memmingen, Lindau, Constantiam & Argentinam adierunt.

CV. Cæsaris *Profoß* à suo ingressu ad Augustam, vsque ad festum S. Bartholomæi gladio & laqueo 146. homines necauit, & in aquâ submersit: inter quos viri & mulieres 40. personæ Augustenses fuêre, prout ego ab honesto viro percepi, qui illud ex ore *Profoß* audiuit. Fuêre illi homines aliqui Hispani, & Lancearij, fures, seditiosi, blasphemi, Interfectores, & Rebaptizatores.

CVI. Quis Catholicorum non defleret vota cassata à Luthero, Missam & Eucharistiam extinctam à Zwinglio, Catabaptismum reductum à Balthasare, Vetus & nouum Testamentum reiectum ab Ambrosio Pneumatico? in quorum doctrinâ tot millia animarum periclitantur, pereuntque. Zwinglius suam falsam doctrinam 12. articulos continentem ad Augustam Cæsari transmisit: De Trinitate, De prouidentiâ DEI, De originali peccato. Quòd vnica hostia sit Christi pro sceleribus nostris. De moriendi necessitate. Quid sit Ecclesia. De Sacramentis. Item negat veram præsentiam in Sacramento Eucharistiæ Corporis & Sanguinis Domini. Cæremonias & imagines abijcit. Purgatorium negat. Cui prædicationis munus commissum sit? De Magistratu ciuili.

Postquam cum Lutheranis Principibus diu multumq; actum esset, & nihil effici posset, vt in viam veritatis redirent: 23. Sept. Saxoniæ & Luneburgens. Duces Augustâ egressi sunt. Deinde post aliquos dies, etiam Georgius Marchio Brandeburgens. recessit. Lutherani Principes & Ciuitates exclusi fuerunt à Consilijs ac tractatibus à Cæsare, & omnibus Ordinibus R. I. postquam intelligi manifestè dederunt se in suâ pertinaciâ ac hæresi permanere velle. Nihilominus præfati Principes Lutherani omnes post illorum recessum suos Consiliarios in Augustâ dimiserunt, qui ibidem vsque in finem diætæ Imp. permanserunt.

CVII. Accidit Augustæ in Imp. diætâ. 22. Augusti res inaudita prioribus retrò sæculis, & futuris temporibus vix credibilis. Hieronymus Welser vix 23. annorum, filius Lucæ Welser, qui fuit diues & honestus, Patricius & Consularis, non tamen altæ sapientiæ.

Qui

Qui in vxorem duxit vnicam filiam Sigismundi Gossebrott, à quo jure hereditatis suscepit post mortem illius vltra 50000. fl. Is Lucas antea bonus Catholicus fuit, sed illo tempore Lutheranus factus fuit: in consuetudine habebat, quòd quando vxori debitum reddebat, deprecabatur, vt filius inde nasciturus, ne fiat lusor, stuprator Virginum, blasphemus, dissipator substantiæ suæ, & id genus, & bonus Catholicus & vir honestus. Sed fefellit eum imprecatio sua: nimis enim delicatè materno amore à matre & auiâ nutriebantur. Quâ ex re, cùm ipse cum omni domo suâ à veneratione DEI, ac Matris eius, & omnium Sanctorum refrigesceret, permisit DEVS filios eius in reprobum sensum cadere. Primò primogenitum eius Sigismundum in confractione Crucifixi & altaris in Ecclesiâ Minorum. Et nunc illum Hieronymum, qui priùs Venetijs de Cœnaculo domus ceciderat,& exinde in vno pede claudicabat. Is quoque in Alsatiâ à rectoribus Alsatiæ Ferdinandi Regis captus fuerat, eò quòd contra mandatum Cæsaris, Regi Franciæ Lancearios conduceret & adduceret. Quare in vincula coniectus, vt capite plecteretur, vix magnis precibus, & maximâ summâ aureorum liberatus est. Ille filius in præfatâ die, cum vno Nobili Curiali Archiepiscopi Moguntini Ludouico de Dehadis nomine consedit, non in domo, sed in cryptâ, & structurâ lapidum in parochiâ S. Vdalrici, pro habitatione hominum ab Alexandro Schwartz inceptâ è regione domorum Raimundi Fuggers, cum taxillis lusit, atque vltra promptam pecuniam, & iocalia, quæ secum habuit, vsque ad corrigiam perdidit, & exinde centum viginti millia ducatorum in debitis, quos soluere justâ fide pollicebatur,quoque perdidit. Plus suo ludo debita contraxit, quàm sui parentes ac certi amici persoluere possent. Initio ludi Nobilis amisit omnem pecuniam suam, torquem aureum, annulos aureos, tunicam sericam villosam, & omnia, quæ tunc temporis secum habuit, sicque omnibus suis denudatus cum suo lusore sedebat, quia omnia quæ ludo perdidit, Hieronymo Welser reddebat honestè sine contradictione libens; quod Hieronymus Welser acceptabat gaudens & cachinnans. Quod ceteri Nobiles videntes in-

fortunium sui socij ac amici, illius miserti sunt nuditatem, & mutuauêre ei 200. fl. vt fortunam ampliùs attentaret. Qui sociorum ac amicorum consilio acquiescens, 200. fl. accepit, & cum Hieronymo Welser iterum ludere incepit; cui fortuna ita arrisit, quòd perdita iterum recuperauit in vnâ eádem sessione, ac exinde ipsum Hieronymum Welser omnibus suis nudauit, quemadmodum ipse suis nudatus fuerat, exceptâ tunicâ, quâ Nobilista ille illum Hieronymum Welser caussâ honoris denudare noluit. Et insuper in debitis centum viginti millia ducatorum. Medio tempore, quo ludus ille taxillorum fiebat, Nobilis vir Ludouicus de Dehadis sæpiùs Hieronymum Welser commonebat rogando, vt à ludo cessaret, quia nunc totus infortunatus esset, satis jam perdidisset, quæ vix soluere posset, & adeò ei fortuna aduersaretur, quòd si haberet vnum principatum aut regnum, certè amitteret. At Hieronymus Welser è contrario dicebat, vt ludum continuaret, nam solutionem fideliter & veraciter à se & suis recepturus esset. Sicque Nobilis ille inuitus lusit cum illo, quousque tantam summam pecuniarum perdidit. Itaque ab inuicem recesserunt, vt solutio alterâ die subsequeretur. Ipse Hieronymus Welser confestim de seipso desperans, malitiam malitiæ addens, & quasi furtum, Marcum Schwab aurifabrum honestum virum accessit, & emit ab eo duos annulos aureos 300. fl. quos soluere verâ fide promittebat, priùs suis socijs ostendens, si tantùm valerent. Æquè ita egit cum alio Aurifabro Ioanne Haller, de quo etiam emit annulos aureos, sicque defraudato pretio, furtiuè & occultè de Augustâ ipse Hieronymus Welser aufugit. Ipsi autem aurifabri sæpiùs pro solutione parentes, fratres & amicos ipsius Hieronymi Welser accesserunt, sed nihil obtinere potuerunt. Timebant enim, quòd si aurifabris satisfacerent, cogerentur exinde quoque contentare nobilem virum Ludouicum de Dehadis. Nihilominus ipsi per medias personas institerunt apud Ludouicum de Dehadis, si aliquo modo per contractũ cum ipso concordari possent. Offerebantq; se illi daturos totam summam debitorum soluendo in promptâ pecuniâ 4000. fl. & insuper sub titulo precariæ, omnibus diebus

vitæ

vitæ suæ 200. fl. Quæ Nobilis acceptare noluit, asserens se ita agere cum tempore cum illis, vt competenter ei satisfiat, ex præfato debito contracto, quemadmodum in principio ipse satisfecerit ipsi Hieronymo Welser, cùm non suâ sponte, sed quasi coactus ludum cum ipso continuauit, sæpius quoque eum hortatus esset, vt ludo finem imponat, cùm totus infortunatus sit, ne plus perdat, quàm soluere possit, alioque tempore iterum veniat, quando ipsi fortuna plus arriserit, quàm eo tempore; cui etiam locum præstare velit ad placitum. At eius sano consilio acquiescere nolentẽ dixisse, vt ludum continuet, & de solutione non sollicitus sit; nam à suis fidelem solutionem omnium debitorum accepturum, prout testes sint omnes, qui interfuerunt, eaque de caussâ ludum cum eo continuasse. In breui exinde Ludouicus de Dehadis de Augustâ recessit, & controuersia præfato modo suspensa permansit. Quorsum autem Hieronymus Welser abijt, compertum non habeo. Multi opinati sunt, Hieronymum Welser in comitijs tot Principum & nationum tam inauditum ludum taxillorum actitasse, vt inde sibi nomen & memoriam immortalem acquireret, non attendens damnum & infamiam sui, ac suorum. Nutu DEI æstimo hoc factum, vt reuoluto anno, die & tempore, quo hæc tota propago atque progenies occupata fuit in proprio damno, scandalo, & malâ famâ, quo anteà occupata fuerat, qualiter innocenti ac benefactori D. Raimundo Fuggero nocerent, diffamarent & caperent. Velint, nolint ipsi Fuggeri omnes summâ laude in diætâ illâ Augustensi à Cæsare, Rege & omnibus Principibus ac Statibus decantati & visitati sunt, & ipsi è conuerso.

Cæsar Augustæ Ecclesiam Minorum Fratrum ad Festum S. Francisci iussit mundari ab omni spurcitiâ Lutheranorum. Legatus autem Apostolicus interrogatus, an Ecclesia Minorum sit reconcilianda? respondit: Non; eò quòd manifestè non appareat, sanguinem ibidem effusum esse. Sed ex quo Altaria sint profanata, & pro parte destructa, quousque iterum reædificentur, ad tria altaria portatile locari iussit. In die itaque S. Francisci primitùs iterum Missæ inceptæ sunt. Ferdinandus Rex Missæ interfuit. Cæsar quo- CVIII.

que adesse voluit, sed negotio cum Imperialibus ciuitatibus impeditus, venire non potuit. Finito officio Missæ, post recessum Regis, cùm sedilia ab Ecclesiâ exportata, ad vnum cumulum collocarentur, seditio exorta est: nam vnus Carpentarius Augustens. vnum Hispanum in Ecclesiâ in faciem percussit, qui ibidem sedilia Lutheranorum ferreis catenis affixa vi extraxit. Et extra Ecclesiam Sixtus Saur Aurifaber vnum Hispanum vulnerauit. Et nisi præfectus Augustanus superuenisset cum suis commilitonibus, certi occisi fuissent. Exinde præfectus Ecclesiam Minorum clausit.

CIX. Cæsar Augustensem Senatum ad se conuocauit, & eis qui missi fuerant à Senatu, litteras sigillatas sigillo Augustensi ostendit, interrogando, an illa cognoscerent? At illi se bene cognoscere affirmabant. Cæsar, obseruastis illa? Primò tacuêre: deinde responderunt: Nos omnem diligentiam adhibuimus. Cæsar: qualem diligentiam adhibuistis, benè scimus. Scitis, quid requirit, quando quis Litteras & sigillum non obseruauerit? Nos volumus antiquã, veram fidem Catholicam obseruare & manutenere, nobis date responsum, cuius intentionis estis, & vtrùm nostro mandato parêre vultis? At Senatores dilationem petiuêre vsque in alterum diem: quæ dilatio illis concessa. Et sequenti nocte concilium habuêre pænè per totam noctem, subsequentiq; die Senatum magnum conuocauêre, & apud S. Petrum Missam cantare fecerunt, vbi antiquo more omnes interfuêre. Vnus autem Senator à Cappellano Reginæ Hungariæ interrogatus, quamdiu Officio Missæ non interfuisset Eucharistiam videndo? respondit: in sex annis. Deinde Augustensis Senatus Cæsari responsum dedit, se in omnibus mandatis obtemperaturum.

CX. Deinde Senatus Augustensis mandauit omnibus ciuibus à minimo vsque ad maximum, vt quando campana Sturmglogg pulsaretur (relaxantes pristinum mandatum, quòd omnes in domibus maneant) omnes Capitaneos suos armati accedant; & insuper Capitaneis secreta commissio iniuncta est.

CXI. Cæsar in vnum congregari fecit omnes Nuntios & Oratores Ciuitatum Imperialium, quibus denuntiauit, omninò se velle, vt vitam

vitam Christianam more antiquo ducant: quibus etiam in omnibus SS. Litteris satisfecit, si saltem sanis consilijs acquiescere voluissent: erant autem Argentinenses, Constantienses, Memmingenses, & Lindauienses doctrinâ Zwinglianâ totaliter obcæcati.

In die S. Calixti Cæsar in præsentiâ Principum à Ciuitatibus ad perlecta Capitula sui erroris responsum petijt; Ciuitates autem rescriptum Capitulorum lectorum petiêre. Cæsar autem id negauit: sed si suum edictum, mandatum, & responsum sacris litteris fundatum iterum audire vellent, id S. M. concedere vellet. Cancellarius autem Coloniens. Archiepiscopi à Ciuitatibus in Aduocatum accitus, Cæsari jussu earum respondit: Quòd omnes Ciuitates adhuc non sint deliberatæ pro dandâ responsione. Cæsar: Quæ Ciuitates? Cancellarius: Augustenses, Vlmenses, Francofurtenses, & Hallenses. At Cæsar admirans, Ciuitates has jussit alterâ die dare responsum. — CXII.

Eádem die magnus Senatus Augustensis in simul congregatus est; cumque eádem die non satis deliberatus esset ad responsum, à Cæsare longiorem terminum ad respondendum postulauit. Cùm autem Cæsar alijs tribus Ciuitatibus instaret pro responso: ex quo Augustenses, qui in præsentiâ essent omnes in vnum congregati, hactenus responsum non dedissent, multò minùs illi possent, cùm solummodò potestatem haberent, eisque opus esset ad Senatus suos rescribere, & quid eis in hac re placeret ad respondendum, explorare. Demum Hallenses Cæsaris mandatum acceptarunt, Vlmenses, & Francofurtenses in pertinacia permansêre. — CXIII.

Augustenses verò quinquies magnum Senatum congregauerunt, ac demùm in die Simonis & Iudæ finale responsum negatiuũ dederunt, quamuis priùs consenserant. Recusabant enim restitutionem anniversariorum, Lampadarum, Ampullarum, & id genus, pecuniamque illam deputare vellent in Eleemosynam ad Bursam pauperum. In alijs verò vellent se taliter habere & exhibere, quòd C. M. inde complacentiam haberet. In illa die Principes soli consilium habuêre in domo Capitulari Ecclesiæ B. M. V. — CXIV.

Eo tempore Augustæ ante ædem B. M. V. circa horam 7. noctis — CXV.

noctis Thecam vnam vnius Norimbergensis refertam libris Lutheranorum ignis inuasit valore vltra 200. fl. & omnes in fauillas & cineres redegit.

CXVI. Sabbato die in festo S. Elisabeth post horam tertiam post meridiem, Imp. Carolus, Rex Ferdinandus, Electores, Principes ac status omnes Senatoriam domum ascenderunt, & ibidem in præsentia omnium lecta sunt 80. folia, continentia quæ in diæta illa per Cæsarem, Electores & Principes ordinata atque statuta sunt, pro fide Catholicâ obseruandâ, antiquo more vsque ad futurum Concilium, quod in sex mensibus per orbem cum denominato loco litteris publicari debet, & exinde subsequenti anno inchoari. Interim debent omnes in doctrina Christiana antiquo ritu stare; Monasteria, Collegia, Ecclesiæ suis possessoribus restitui; Monachi, Presbyteri vxorati, & Moniales vbique expelli. Constitutum est, vt generalis pax obseruetur, & nullus alium vi armorum inuadere audeat, sed lis & controuersia huiusmodi in judicio dirimi debent, vt eò fortiùs Turcis bellum inferi posit. Constituti sunt multi articuli contra Mercatores, & de optima politia obseruanda. Et pro executione talium ordinati & electi sunt 24. Viri, vltra Principes pro regimine R.I. quibus cuilibet omni anno dabuntur pro stipendio 500. fl. Hi præfata ordinata & statuta manu tenere debent, & superattendere, transgressoresque punire, etiam edicto Banni Imp. aut armis castigare, membrisque R. I. vt contra transgressores arma capiant, mandare. Simili pœna hi puniri debent, qui bellatorum numerum impositum non mittunt. Hi viri sunt Iudices Cameræ Imp. Spiræ residentes.

Anno Christi M.D.XXXI.

I. CArolus Imp. Natalem Domini Coloniæ celebrauit cum magna frequentia omnium Electorum atque aliorum multorum Principum, ad eligendum nouum Rom. Regem consortem Imp. jussu Caroli Imp. Noluit autem Carolus Imp. electionem noui Rom. R. Francofordiæ celebrare, consensu simul & consilio Roman. Pontif. Legati Campegij Cardin. Electorum omnium

omnium atque aliorum Principum, juxta antiquam consuetudinē, & tenorem Bullæ aureæ, propter obstinationem in falsa doctrina Lutherana, qua ipsi Francofurtenses infecti erant, & Cæsari rebelles, nec eius aut aliorum statuum sanis consilijs acquiescere volentes. Itaque in Vigilia Epiphaniæ Coloniæ Ferdinandus Rex Hung. & Bohemiæ, in Rom. Regem vnanimiter à quinque Electoribus Alberto A. Mogunt. Hermanno A. Coloniensi, Ioan. A. Treuir. Ludouico C. P. Ioachimo March. Brandenburg. electus, & 11. Ian. Aquisgrani ab A. Coloniensi coronatus est.

II. Conuenerant eo tempore Principes Lutherani, & Ciuitates alijque eorum adhærentes in ciuitate Schmalkalden, quæ sub ditione est Ioannis Ducis Saxoniæ, atque Landgrauij Hassiæ & Wilhelmi C. de Hennenberg, ibidem tractantes, quomodo impedire possent, ne frater Caroli Imp. Ferdinandus in Rom. Regem eligeretur. Miserunt itaque ad Coloniam Io. Fridericum Electoris Ioan. Ducis Saxoniæ filium cum 150. equitibus. Is Dux Sax: eo die quo electio noui Regis Coloniæ celebrari debebat, & Carolus Cæsar Ecclesiam adiret, loco patris sui ante Imp. ensem portauit: & post Missam cùm Electores pro electione noui Regis Cappellam intrare vellent, Ioann: Fridericus D. Sax. Electores accessit, & publicè de loco electionis, & contra electionem Ferdinandi Regis protestatus est, asserens eadem esse contra ordinationem & statuta aureæ Bullæ. Electores autem eius protestationem non curantes, Cappellam intrauerunt, & concordantibus votis Ferdinandum in Rom: Regem eligentes publicè exinde proclamando, populo publicarunt.

III. Interim dum Electio noui Regis celebrata fuit, Ioan. Fridericus Dux Sax: extra conclaue & Cappellam remansit, nec aliquis loco patris sui in electione affuit. Post electionem cùm Cæsar de Ecclesiâ suum hospitium iterum adiret, Dux Saxoniæ Imperialem ensem iterum assumpsit, & ante Imp. vt anteà fecerat, portauit. Fama fuit ipsum Io. Fridericum Ducem Sax. ante electionem noui Regis postulasse à Cæsare inuestituram Electoratus, vt patri suo succederet. Id autem Cæsarem renuisse.

IV. Post coronationem Ferdinandus Rex concito gradu per Rhenum ascendit, & ex Spirâ Werdæam oppidum Sueuiæ adijt, vbi offendit ibidem Augustens. Senatores à Senatu missos, Doctorem Conradum Peuttinger, & IoannemHainzlin ad salutandum & muneribus nouum Rom. Regem honorandum: qui ibidem per 8. dies Ferdinandi Regis aduentum expectauerant. Qui deinde nauigio Linz adijt.

V. Basilæenses & alij Helvetij occiderunt 1500. Anabaptistas, qui se in vno cuneo congregauerant. In Höchstetten 6. viri Anabaptistæ decollati sunt; & certi dimissi, qui errorem reuocauerunt. Et hi qui fuerunt dimissi, dicebant, se ab antiquo viro rebaptizatos fore, & exinde confestim ab oculis illorum euanuisse, affirmabantque illusionem diabolicam fuisse. Talem illusionem diabolicam affirmabant certi viri ex pago Aislingen, vbi circiter 300. Anabaptistæ conuenerant. Qui ab equitibus Ligæ Sueuicæ dissipati sunt.

VI. Sabbato ante *Lætare* in oppido Gundelfingen 3. mulieres Anabaptistæ in aquâ submersæ sunt, & vir vnus decollatus. Ex vrbe Laugingen vltra 30. viri & mulieres educti sunt, eiusdem farinæ, in perpetuum exilium. In vna naui 53. Viri & mulieres Anabaptistæ ex Vlma atque Laugingen, descenderunt per Danubium, Morauiam adire volentes, qui omnes in Straubingen capti sunt per WilhelmumDucem Bauariæ. Qui cùm viderent quòd ipsi omnes ad mortem adjudicarentur, errorem omnes reuocauerunt, præter tres, qui decollati sunt, ceteri autem dimissi sunt satisfactione acceptâ.

VII. Wolfgangus Wogelman Burgrauius Augustens. vir grandæuus, honestus, in multis expertus, facundus & prudens, qui ad certos annos anteà fuerat Scriba primarius, seu alio nomine Cancellarius Memmingens. Senatûs. Deinde Secretarius Episcopi Augustens. & demum Augustæ ab eo Burgrauius institutus est. Iste Burgrauius in diætâ Augustensi Imperiali à Cæsare impetrauit pro filijs Præcepturam, & adhuc vnam Præbendam in vrbe Memmingen. Ipsi autem Memmingenses odio habebant ipsum, eò quòd

ex

ex ipſorum ſeruitio recedens, ſe in curiâ Epiſcopi Auguſtenſ. officio mancipaſſet, cùm illorum omnia ſecreta ſciret, & ipſi Memmingenſes hæretici Zvvingliani, manifeſtè Cæſari rebellaſſent, obſtinatiſſimè, timebant, ne fortè ipſe Burgrauius, cùm quotidie apud Cæſarem verſabatur, eorum ſecreta ad aures Caroli Imp. deduxiſſet, quare ei maximè inſidiabantur, quod eum non latebat. Quare à Cæſare quoque impetrauit ſaluum conductum ſigillo & ſubſcriptione propria manu Cæſaris munimine litteras roboratas, ne Memmingenſes ipſum Wolfgangum Wogelman verbis aut factis offenderent in corpore aut rebus, aut ei impedimentum præſtarent, quando illorum vrbem intraret, accipiendo poſſeſſionem præfatorum beneficiorum, loco filiorum. Dominicâ itaque die poſt feſtum Epiphaniæ ipſe Wolfgangus Wogelman contra conſilium multorum poſt horam 10. diei Memmingen intrauit, ſecum habens Cæſareum ſaluum conductum, eademq; horâ captus, & confeſtim ad torturam ductus eſt, eique obiecerunt, quòd eius delatione & traditione occaſionem præſtitiſſet Proceribus Ligæ Sueuicæ, quòd in ſeditione Ruſticorum 12. Viri ciues Memmingenſes ab eis decollati ſint. Qui reſpondit: verum eſſe, quòd ſeditioſos hos denominauit, id autem eum non aliâ cauſsâ feciſſe, niſi ob Rempublicam & quietem Memmingenſium, quemadmodum ipſis, & etiam Sueuicæ Ligæ juramento aſtrictus, mancipatus erat. Tortus autem ſuſpendio varijs pœnis fuit per medium illum diem, & totam noctem. Quare coactus confiteri ex pœnâ inflictâ, ad eorum beneplacitum, quæ numquam anteà mente conceperat, aut cogitauerat, ſicuti poſteà publicè reuocauit, & publicauit, antequam decollaretur. Et vix dimidiâ horâ antequam decollatus eſt, ſuſpendio tortus eſt. Eum itaque in ſpatio 24. horarum in ſaluo conductu cœperunt, pœnis examinauerunt, & ſine proceſſu juris morti adiudicauerunt. Fuit autem bonis filijs ornatus. Primogenitus fuit Scriba Senatus in Laugingen, qui pro patre interpellauit apud Sueuicam Ligam in Nördlingen congregatam. Alter filius Secretarius Landtgrauij Haſſiæ, apud certos Principes; Alij filij apud C. M. pro crimine læſæ Maieſtatis.

VIII. Augustæ post Epiphaniæ, eo tempore, quo Senatus renouari solet, octo honesti Viri Catholici de antiquâ fide ex Senatu exclusi & depositi sunt, & alij de nouâ fide electi.

IX. Propè Augustam in siluâ *Aychelochconuenerunt* vltra 200. Anabaptistæ, & ibidem per duos dies prædicauerunt: exieruntque in curribus & equis atque per pedes Viri & mulieres ex Augustâ ad eos, illos videre & audire volentes Dominicâ *Septuagesimæ*.

X. Dominicâ *Sexagesimæ* Anabaptistæ venerunt prope Augustam ad patibulum summo manè, & ibidem prædicare cœperunt. Cumque ex vrbe Viri & mulieres eos accedere vellent, à Senatu prohibiti sunt. Et solummodo 4. maiores portæ apertæ sunt, quæ & cum multis custodibus conseruatæ sunt, ne eos aliquis adire possit. Magister ciuium Magnus Seitz cum equitibus vrbis ad eos accessit, jussitque post prandium abire.

XI. Dominica *Reminiscere* Augustæ, venerunt 10. Viri, & 3. mulieres de secta Anabaptistarum horâ primâ ad domum prædicationis monasterij S. Vdalrici, & ibidem in magna frequentia populorum prædicauerunt 5. Viri, vnus post alium vsque ad Vesperas. Bis autem seditionem concitauerunt. Quare præfectus vrbis cum seruis suis eos accessit, & captiuos ad carcerem duxit. Quatuor autem Viri, & 3. mulieres, eos subsecuti sunt, clamantes: quòd etiam de eorum societate essent, petentes, vt etiam cum eis incarcerarentur, quod & factum est. Maximè prædicando clamabant aduersus Lutheranos dicentes: Quòd Senatus eos pati non deberet: & quòd jussione multorum prædicassent, aiebant: vt qualis doctrina illorum foret, palàm facerent. Cùm à præfecto caperentur, plebs Augustana fugam inijt, ac si turbo pulueres dispergeret.

XII. Augustæ subsequente hebdomadâ capti sunt vltra 40. Viri & mulieres Augustenses, qui Anabaptistas hospitauerant, atque de eorum sectâ erant. Qui exinde extra vrbem in exilium missi sunt.

XIII. Augustæ præfectus vrbis feriâ sextâ ante *Lætare* per plateas vrbis incedens præconis voce proclamari fecit: Si quis Augustensium

suum Anabaptistam in hospitium susciperet, vel victum administraret, hunc Senatus punire vellet in corpore, & bonis suis,

Augustæ vxor opulenti Textoris Ioannis Vnshelm in *Quadragesima* peperit in tribus distinctis matriculis, seu, vt physici dicunt, secundinis: Primò, in vna secundina peperit porcum, in dorso habentem effigiem velut vnius pueri. Vixit porcus ille vsq; ad tertium diem. In secunda secundina fuit Rana vna, caudam habens serpentinam. In tertia secundina fuit caput vnius pueri. Quæ tria simul nocte sepulta fuêre occultè in cœmeterio S. Georgii, in qua parochia ipse Textor habitabat. Ad talem partum vocati sunt physici & medici iurati Augustensium. XIV.

Augustæ, vxor quædam prope Monasterium SS. Vdalrici & Afræ in platea (vulgò San t Afrengäßlin) post præfatam parturitionem Catulum peperit, Quem cùm obstetrix veluti puerulum à puerpera suscepisset, mox è manibus obstetricis elapsus sub mensam cucurrit, prout ipsa obstetrix retulit. XV.

Illo tempore in vrbe Lins in sex hebdomadibus 73. Viri & mulieres, qui rebaptizati fuerant, qui errorem cognoscere nolebant, morte puniti sunt. XVI.

In pago Zusmarhausen eiusdem farinæ 3. Viri decollati sunt, & 6. mulieres iuuenculæ in aqua submersæ sunt. XVII.

In octaua Epiphaniæ equites SueuicæLigæ comprehenderunt in curia rusticana propè Alen nomine Mantelsdorff 17. Anabaptistas, qui omnes simul in præfata domo inclusi, igne consumpti sunt, cum omnibus habitaculis, quæ ad curiam illam pertinebant. Et ipse rusticus paterfamilias illius curiæ, cum duobus filijs in arbore suspensus fuit, eò, quòd ipsos hospitauerat. XVIII.

Liga Sueuica ordinauit 1000. equites ad requirendum & occidendum Anabaptistas. XIX.

Interim quo Ioachim Marchio Brandenburgens. in Imperiali Augustensi diætâ fuit, *Stendalienses* in absentiâ sui Principis (vrbs enim *Stendel* proprio iure ad Marchionatum pertinet) Lutherani facti sunt. Et insuper Clerum atqueEcclesias spoliauerunt. Quare Ioachim Marchio Brandeb. ex Augustâ filium suũ Ioachim XX.

ad Brandeburg misit, vt *Stendalienses* compesceret, reosque vinculis manciparet, quousque ille ex diætâ suum principatum adiret. Curam insuper haberet, ne aliæ eius ciuitates etiam talia præsumerent. Iunior itaque Marchio in patriam reuersus mandatum patris fidelissimè prosecutus est. Stendalienses itaque post reuersionem Ioachim antiqui Marchionis tali modo puniti sunt. In festo Paschatis, principales 22. Viri pœnituerunt, qui nudipedes, & nudo capite, gladium nudum vnâ manu, baculum album alterâ gestantes manu, in processione circuire coacti sunt. Et resarcient Clero damna illata. Et dederunt emendam Ioachim Marchioni Brandeburgensi Principi Electori 10000. fl.

XXI. Eodem tempore conuenerunt in Magdeburg ciuitates Saxoniæ, consuluêre inuicem, quid illis facto opus esset? Concluserant ibidem illi de Goslariâ, & de Gottingen, & de Hildesem, & Hauonariâ cum illis de Embeck, quòd Cæsaris jussionibus obedire velint. Sed Magdenburgenses & Braunswicenses in solitâ malitiâ obdurati permanserunt; Lubeccenses plus alijs insanire cœperunt.

XXII. Falsus rumor venit in *Biberach* vrbem post festum Paschæ, quòd Vlmenses destruxissent omnia altaria Ecclesiarum, Missasque celebrari in futurum prohibuissent. Apposuerunt & ipsi manus, ac Altaria destruxêre, imaginesque SS. fregerunt, Lutherizantes, contra promissionem Carolo Imp. factam. Cùm autem comperissent, se vagâ relatione deceptos fuisse, Vlmæque adhuc omnia Altaria integra fore (cùm *Biberach* tantùm 4. milliaria ab Vlmâ distaret,) ciues in seditionem inde concitati, boni Catholici cum Lutheranis, eò quòd Ecclesias profanassent, multi ex vtraque parte vulnerati & occisi sunt.

XXIII. Idem fecerunt oppidani in *VValdsee*. Quæ dum generosus D. Georgius Truchses de Walpurg oppidi Dominus comperisset, 40. Equites ad Waldsee misit ex Stutgardia (eò quòd ibidem residentiam, veluti gubernator Ducatûs Wirtembergens. habebat) vt postquam Waldsee ingressi essent, excubias vrbis cum his ciuibus qui rectè de fide Catholica sentiebant, vbique ad portas custodiam obseruarent. Quo facto, vellet eis eádem die de serò equitatum trans-

transmittere, quo omnes Lutheranos transgressores castigare, captiuare, & occidere possent, secundùm demerita illorum. Cùm autem 40. equites Waldsee intrassent, mox oppidani portas vrbis clauserunt, timentes præuaricationem illorum vlcisci à suo Domino jrato: & armata manu contra 40. equites insurrexerunt, eosque vsque ad vnum neci tradiderunt. Equites autem videntes se propter fidem Christi morti destinatos, viriliter agentes, & ipsi multos oppidanos occiderunt. Cùm autem post Vesperas Equitatus à Georgio Truchsess missus ad Waldsee, nec intrare valentes audientes rebellionem ciuium, ac stragem equitum, ad Dominum suum reuersi sunt. Qui exinde tantum dolorem concepit, quòd infra 14. dies finem vitæ fecit: lecto decumbens mortuus est.

XXIV. Moniales in oppido *Gundelfingen* Ord. S. Augustini omnes vnanimiter de Monasterio exierunt, sæculares effectæ sunt, matrimonia contrahentes. Inter quas duæ septuagenariæ extiterunt, relinquentes Monasterium & bona illius Principi ciuitatis Othonj Hainrico Palatino. Princeps verò Otho Hainricus bona Monasterij sibi vsurpare nolens, cùm posteà Senatus Vlmensis, tamquam hæretici omnem cultum diuinum euertissent, & Clerum eiecissent, Moniales in oppido *Geislingen* quoque effugauerunt: quas Otho Hainricus Palatinus piè suscepit, & in Monasterio *Gundelfingen* collocauit, & eis omnia bona Monasterij assignauit. Vlmenses dederunt omnibus Monialibus in simul pro illarum sustentatione 2000. fl. vna vice tantùm: & hanc pecuniam secum ad *Gundelfingen* detulêre, erant enim inter illas multæ nobiles personæ.

XXV. Vlmensis Senatus conuocauit ad Vlmam, Oecolampadium, Zwinglium, Buzerum archihæresiarchas cum suis altilibus vltra 100. Et post habitum conciliabulum circa festum Ioannis Baptistæ præcepit Senatus ibidem, vt omnes rurales sub pœna 16. cruciferorum, sermonem præfatorum hæreticorum adirent. Deinde isti pseudo-prædicatores per Magistrum ciuium Vlmensem Bernardum Beserer in ditione Vlmensiũ ducti sunt de oppido ad oppidũ, de pago ad pagum, vt senes ac decrepiti Viri atque mulieres simul & juuenes pseudoprophetarum communionem ac falsam doctri-

nam

nam audirent, arbitrans se obsequium præstare Deo, vt omnes subditos seduceret, sicuti ipse cæcus seductus fuerat.

XXVI. Cumque ad oppidum Gaislingen venissent, rogabant incolæ omnes, in communi, vt permittantur verâ Catholicâ fide in pace frui, aliàs alium dominum quærere velint. Sed apud Vlmenses nihil obtinere valuerunt, sed excluso Plebano ibidem viro doctissimo & honesto cum omni Clero, Lutheranam & Zwinglianam sectam instituerunt, ac deinde Ecclesias profanantes, omnia Altaria destruxerunt. Taliter in Leipheim, Alpek, Nau, & alijs villis eis subiectis fecerunt.

XXVII. Vlmenses in Comitatu Helenstain æquè facere statuerunt, sed oppidani in Heidenheim, & Abbates Monasteriorum atque villani in Brenzenthal id facere recusarunt, asserentes Comitatum Helenstain Vlmensibus non venditum seu emptum, sed solumodò impignoratum fore, & spectaret ad Ducatum Wirtembergensem, eiusdem Ducatûs Rectores (quos vulgus Regentes nominat) accedere vellent, & de hac re eos consulere, aliàs à tramite veræ fidei Catholicæ atque normâ veritatis recedere nollent.

XXVIII. Bernardus Besserer Magister ciuium fuit obstinatissimus Zwinglianus & caput omnis mali. Is in Senatu Vlmensi egit, quòd filius eius, fratres, amici & affines eius, contra consuetudinem communem, à Senatu in Consules, Senatores, atque iudices electi sunt. Electi quoque sunt in consules & Senatores Apostatæ sacerdotes, qui matrimonium contraxerant.

XXIX. His omnibus peractis, Vlmensis Senatus conuocauit omnem Clerum, inhibuitque eis, ne vltrà Missas celebrârent. Æquè fecerunt in villis suis sub pœna capitis. Et laicis prohibuerunt, ne Missas audirent sub perpetuo exilio ab vrbe Vlma. Quo facto, Senatus elegit 200. viros, quos ad Ecclesiam parochialem B.M.V. misit, vbi erant vltra 70. Altaria, & valde pretiosæ tabulæ, vt omnia altaria euerterent, tabulas atque Imagines SS. confringerent, Organum conquatiendo, ad terram deijcerent, domumque lapideam valde pretiosam, vbi V. S. locatum fuerat, in aceruum minutatim præcipitarent. Dicitur tamen hæc interuentu cuiusdam

dam integra permansisse. Sicque factum est operâ diaboli, vt tam egregia opera Tabularum atque Imaginum valore vltra centena millia aureorum, in tribus diebus omnia destruerentur, frangerentur, & profanarentur, quod vix credibile sit, vt tantum laborem in 14. diebus perficere valuissent. Sicque speluncam latronum erexerunt.

XXX. Senatus Vlmensis omnes Religiosos conuocauit, eis mandantes, vt in certo termino præfixo, ipsimet in suis Ecclesijs sua altaria, & omnes imagines SS. confringerent, aliàs Senatus vellet contra eos procedere, tamquam contra rebelles. Cumque Religiosi coacti id opere perfecissent, iterum ad Senatum vocati sunt: quibus Senatus persuasit, vt habitum deponerent, exinde vellet eis Senatus prouisionem constituere.

XXXI. Prior Ordin. Prædicatorum cum certis Fratribus id recusauit, Stutgardiamque adijt, & ibidem se Conuentui sui Ordin. se adiunxit, & antea quæcumque pretiosa sui Monasterij, & litteras testimoniales censuum, decimarum atque prædiorum ex Vlma occultè eduxit. Quod cùm Vlmensis Senatus percepisset, ægrè id tulit, & sub grauissima pœna in ditione illorum[deest aliquid.]Ne quis censum, aut redditus Fratribus de Ordin. Prædicatorum persolueret, sed ipsos redditus ac censum Cameræ Vlmens. Senatus persoluerent. Fratribus de Ordin. Prædicatorum, qui apostatauerant, dedit Senatus vnicuique solummodo 10. aureos, vt cum his quilibet artem apud mechanicum addiscere posset, vnde victum ad sustentationem quærere posset.

XXXII. Prior Vlmensis & sui Fratres de Ord. Prædic. ascripsit & dedit omnes census & redditus sui Monasterij in Vlmâ, Monasterio in Stutgarten. Et exinde auxilio Ferdinandi Regis accessit Carolum Imp. supplicans S. M. vt cum Senatu Vlmensi ageret, quatenus permitterent redditus & census sui Monasterij Fratres in Stutgarten subleuare & percipere, vbi ipse & sui Fratres alerentur. At Imp. his auditis scripsit ad Vlmens. Senatum, vt sub maximâ pœnâ, & priuatione omnium Priuilegiorum, illorum ablata restituerent, & ne vltrà redditus atque census illorum perciperent:

ſeu arreſtarent, ſed eos, vt priùs, leuare & colligere permitterent. Quod coacti, inuoluntarij fecêre.

XXXIII. Vlmæ Canonici regulares in Monaſterio, vulgò S. Wengen/ omnes Monaſterium præfatum Senatui ibidem vnà cum redditibus & prouentibus reſignauerunt, idque litteris & ſubſcriptionibus ſuis manibus firmauerunt. Et exinde vnâ die, videlicet in feſto S. Afræ Martyris, omnes habitum religionis depoſuerunt, præter vnum Hieronymum Rem nomine, qui podagrâ laborabat. Cui Senatus Vlmenſ. nomine precariæ omni anno omnibus diebus vitæ ſuæ promiſit 100. fl. & ſufficientes ſigillatæ litteræ ei datæ ſunt. Et huiuſmodi centum fl. fideliter ei à Senatu perſoluuntur, vbicumque locorum fuerit. Ipſe ferè per vnum annum fuit Auguſtæ: deinde adijt amicum ſuum Epiſcopũ Labacenſem. Ceteris Fratribus æquè ſimilis precaria 100. fl. vel qui velint vxores ducere, ſeu aliàs libentiùs promptam pecuniam habere, dedit Senatus 500. fl.

XXXIV. Præpoſitus illorum ante certos dies conceptum Senatûs Vlmenſ. coniecturans, cum clinodijs, priuilegijs, litteris cenſuum & redditiuum, atque grandi ſummâ pecuniarum, clam ex Vlmâ profugit ad *Plaubeüren*: Nam habitum religionis deponere nolebat, ſperabatque, quòd Fratres ſui Conuentûs id quoque facerent, ac fugâ ipſum ſequendo, illum accederent, cùm magnam ſummam pecuniarum haberet, eos ſecum ſuſtentaret, donec ipſe à Carolo Imp, reſtitutionem impetraret, ſicuti etiam pro parte factum fuit, quamuis ſuus Conuentus apoſtatauerat.

XXXV. Senatus Vlmenſis cùm percepit Præpoſitum cum ſuo theſauro, atq; litteris originalibus fugâ lapſum, ſuſpicatus eſt id actum fore conſilio & auxilio duorum ſuorum germanorum, qui ciues Vlmenſ. fuerunt. Quare à Senatu mox vinculis mancipati, & ante torturam minas inferendo interrogati ſunt, an fuga Præpoſiti fratris illorum, & ablatio rerum omnium, de eorum conſilio aut ſcitu facta fuiſſet, de hac re veritatem dicerent. Qui iureiurando proteſtati, ipſis de hac re omninò nullum verbũ conſtare. Deinde torturâ interrogati ſunt. Qui reſponderunt vt ſuprà. Scripſit quoque Præpoſitus ad Senatum Vlmenſ. excuſans fratres ſuos de innocen-

innocentia illorum, protestans se ignorantibus Fratribus suis abijsse, secumque pecunias, & alia quæque sui Monasterij pro sustentatione Conuentus sui secum portasse. Vlmens. Senatus his auditis fratres Præpositi ex carcere liberè exire permisit.

XXXVI. Senatus Vlmens. in vrbe Vlmâ omnes Cappellas ad solum deposuêre, quorum lapides vehi fecerunt extra vrbem: & ex his fortalitia, atque crassum murum per gyrum vrbis fecêre. Altas quoque turres deposuerunt, omnia construxerunt deseruientia ad bellum.

XXXVII. Carolus Imp. misit Præpositum Augustens. Marquardum de Stain vnà cum duobus militibus ad Senatum Vlmens. caussam quærendi: Cur, quando regalia & priuilegia illorum confirmasset, feudum Comitatûs Helfenstain obticuissent.

XXXVIII. Die 12. Augusti, videlicet sextâ in nocte lucescente in Sabbatum filius Magistri ciuium Vdalrici Rechlinger, qui & ipse Vdalricus vocabatur, Imagines & Crucifixum Cappellæ S. Othmarj Augustæ juxta Ecclesiam S. Crucis in frusta concidit vnà cum vno seruo, & postea illa frusta reposuêre ante januam domus Portenarij, vulgò Klönckerthörlin / qui erat bonus Catholicus, & sic clam abierunt. Portenarius de manè consurgens, cùm fracturas imaginum ante suam domum inuenisset, ad domum Magistri ciuium reportauit. Et in vigiliâ Assumptionis B. M. V. manè filius Vdalrici Rechlinger incarceratus est. Seruus autem eius euasit.

XXXIX. Sabbato post Bartholomæj monialis N. Rechlingerin ex Monasterio S. Catharinæ Augustæ clàm aufugit. Similiter etiam non longè postea alia monialis N. Gozenhouerin ibidem quoq; aufugit.

XL. Christophorus de Bobingen Augustæ in Ecclesiâ B. M. V. suas primitias celebrauit, ac immediatè alterâ die apostatauit, vxorem ducens nuptias publicè habuit cum solennitate.

XLI. Vicarius vnus Ecclesiæ S. Mauritij Aug. de Kauffbäuren nocte comprehensus cum vnâ feminâ decũbens in domo vbi frumenta venduntur, circa festum Omnium SS. & à seruis Augustens. deprehensus, in domuncula vulgò Narrenhäußlin incarceratus est. Idem sacerdos Dominicâ secundâ Aduentus iterum nocte in mere-

tricio deprehensus, in præfatam custodiam inclusus fuit: vbi die facto magnus concursus populi fuit ad videndum; vbi magnam confusionem & derisionem passus est. Sed exinde dimissus non se emendauit, amore cæcus, in die Innocentum nocte iterum deprehensus, ex vrbe eductus est, in æuum numquam intraturus.

Anno Christi M. D. XXXII.

I. ABbas S. Galli à quinque Cantonis integraliter ad suum Monasterium & ad omnia bona Monasterij restitutus est, & subditi sui in valle Rhenanâ, vulgo Rheinthal/ & in Turgou/ atque in Comitatu Tockenburg/ Rorschach/ & oppidum Weil Abbati de nouo juramentum fidelitatis & subjectionis præstiterunt. Abbas cum Senatu oppidi S. Galli longam controuersiam habuit, Turegienses enim vendiderant Monasterium S. Galli ciuibus & Senatuj eiusd. oppidi S. Galli pro 27000. fl. qui cedere nolebant. Sed tandem ab iniustâ emptione cedere jussi sunt à quinque Cantonis. Intrauit itaque Abbas in suum Monasterium atque vrbem S. Galli feriâ sextâ ante *Dominicam Oculi*. Deinde Sabbati die Ecclesiam suam à spurcitijs mundauit. *Dominicâ Oculi* Abbas in suo Cœnobio Missam celebrauit. Pro damno illato, ob destructionem in Ecclesia altarium, sedilium, dormitorij, & officinarum, ac rerum domesticarum vtensilium ablatarum, Abbas in satisfactionem & recompensam postulauit à Senatu & incolis oppidi S. Galli 80000. fl. Mediatores autem partium ambarum per amicabilem contractum Abbatem induxêre, quòd pro damnis illatis 10000. fl. accepit.

II. Augustæ in die S. Agnetis in Parochiâ S. Vdalrici mulier honesta Kertzenmacherin puerum peperit, qui retrò habuit formam fæmellæ, & antè formam masculi.

III. Senatus Augustens. per aliquos destinatos Senatores Priorem & Conuentum Mon. Prædicatorum accessit, vbi solummodo tres Conuentuales erant, qui voluerunt per inuentarium conscribere vtensilia domus, clinodia, & calices, vnà cum ornatibus Sacristiæ, & alia omnia quæque, quæ ipsi habebant & subleuabant in reddi-

tibus

tibus & censibus. Et exinde intendebat Senatus mobilia sub suis clauibus conseruare. Quod Prior & Conuentus recusauit. Sicque caussa illa sub indignatione quieuit. F. Simpertus Taxter Augustens. filius Scabini honesti viri, Conuentualis magnum Zelum & constantiam in hac re pro conseruatione sui Monasterij ostendit. Quare & contumeliam reportauit.

Augustæ in die Parasceues campanæ Pulsatæ fuerunt apud S. Mauritium & S. Annam contra consuetudinem Ecclesiæ ad Lutheranorum prædicationem. IV.

Augustæ ex fæce Lutheranâ & Zwinglianâ emersit magna societas Sodomitarum. Inter quos principalis ciuis locuples, Sigis. mundus Welser (qui pulchram vxorem habuit) extitit. Is in Sodomiticum actum Carpentarium vnum ex Oberhausen habuit, qui ambo accusati cum alijs multis Turegũ, & ad alia loca aufugerunt. Ille Sigismundus Welser anteà Lutheranâ fæce taliter infectus fuit, quòd nocte in Ecclesia Minorum altare & Crucifixum destruxit, prout superiùs in suo loco annotaui. Qui insuper tam prodigum fratrem habuit, qui vltra duo centena millia florenorum in ludo taxillorum amisit, quemadmodum etiam superiùs descripsi. Habuit honestos parentes, ex patritia origine procreatos, qui ex suis redditibus annuatim 5000. fl. percipere noscuntur. V.

Augustæ feriâ sextâ post festum Paschæ capti fuerunt duo Sodomitæ. Bernardus Opser, & vnus fricator: qui Sabbato post Bonifacij decollati sunt, & posteà per ignem in cineres redacti. VI.

Augustæ quoque captus fuit propter peccatum Sodomiticum Scholasticus S. Georgij. Qui propter magnas preces vita donatus fuit: sed super ipsum in eductione de carcere campana, vulgò Sturmglogg pulsata fuit, ac posteà ei sinistra manus abscissa. VII.

Augustæ feriâ secundâ Rogationum processione finitâ, D. Christophorus Schmid de Zusmarhausen oriundus Viceplebanus Ecclesiæ S. Mauritij à Senatu captus est. Qui & eádem die bis durè tortus, in libra suspensus requisitus fuit, an si etiam peccatum Sodomiticum commisisset, prout ab alijs in tortura de ipso adductũ fuit. Is negauit se peccatum Sodomiticum commisisse, sed confes- VIII.

ſus eſt ſe numquam Horas Canonicas orando perſoluiſſe; & ante celebrationem Miſſæ vinum ſublimatum bibiſſe, atque farcinulas comediſſe. Altera die Senatus Auguſtenſ. ſacerdotem illum carro imponi fecit, ferreis catenis ligatum, cum nouem equitibus Epiſcopo captiuum ad Dilingam tranſmiſit. Epiſcopus quoque ſacerdotem illum pœnaliter de ſuis exceſſibus interrogauit. Demum precum inſtantiâ à patre illius ſacerdotis, fratrum, amicorum, & fautorum porrectâ, poſt feſtum S. Ioan. Baptiſtæ à carcere liberè dimiſſus eſt tali ſub conditione: Quòd vltra omnibus diebus vitæ ſuæ diœceſem Auguſtenſ. non intret,& in ſpacio ſex annorũ altare non accedat ad Miſſam celebrandam. Et in hac re pro maiori cautela, pater ipſius ſe obligauit, fideique juſſorem ſe ipſum pro filio conſtituit.

IX. Eodem tempore ex ciuitate Laugingen educti fuerunt 20. Viri & mulieres numquam reuerſuri propter Lutheranam fæcem.

X. Carolus Imp. diætam Ratiſponæ ad feſta Paſchalia omnibus ſtatibus R. I. indixit: deinde cum fratre Rege Ferdinando, Palatinis, & nonnullis alijs Principibus Ratiſponam intrauit; & feria quarta poſt *Miſericordia Domini* Ratiſponenſis diæta cum prima ſeſſione incepta eſt. Zwinglianæ ciuitates in illa diæta non comparuerunt. Lutherani Principes interim quo diæta Ratiſponæ eſt habita,non comparuêre perſonaliter,ſed per Oratores,& non cum plenaria facultate ſuorum Principum, contra edictum Cæſaris, vt miſſi Oratores Principum atque Ciuitatum plenâ poteſtate fungerentur, ſine relatione & requiſitione. Qua ex re Cæſar omnibus aduenientibus & abeuntibus ad diætam illam ſaluum conductum promiſit vſque ad lares proprios. Oratores verò taliũ comparuêre, non vt poteſtate, à quibus directi fuerant, officio fungerentur,ſed plus magis, vt aduerterent, quæ ibidem ventilarentur. Quæ cùm Cæſar cum Rege, & alijs certis Principibus conſpiceret, cautiùs egerunt, ita, quòd nullus illorum intentum explorare potuit, etiam intimi à ſecretis Conſiliarij.

XI. Quâ ex re Lutherani Principes, cum 60. Ciuitatibus Imperialibus diætâ Ratiſponenſi durante, in *Schvveinfurt* conuenerunt,

&

& ibidem vsque ad festum S. Georgij permanserunt. Ad quos Carolus Imp. destinauit Illustrissimos Principes Electores Albertum Archiep. Moguntinens. & Ludouicum C. P. vnà cum fratre Friderico, & nonnullis alijs Principibus, qui nomine S. M. cum ipsis agerent, vt in suam gratiam, atque ad vnitatem Ecclesiæ redirent. Quid autem ibidem actum aut conclusum sit, ad aures vulgi non peruenit. Sicque illa conuentio in *Schvveinfurt* soluta est.

XII. Carolus Imp. Lutheranis in *Schvveinfurt* existentibus tale ænigma proposuit, cuius nodum soluere nequibant: quare Nürnbergæ de consensu Cæs. iterum conuenerunt, ad quos ipse Cæsar præfatos Electores Principes misit, qui demum ad tempus pacem & concordiam inierunt, & se auxilium contra Turcas præbituros secundùm taxam antiquæ consuetudinis compromiserunt. Timebant enim, cùm Cæsari auxilium ferrent contra Turcas, ne Cæsar congregato exercitu, sententiam ac intentionem mutaret, eos inuaderet, vastaret atque debellaret.

Anno Christi M. D. XXXIII.

XIII. AVgustensis Senatus Sabbatho die in festo S. Ignatij ex Mon: Fratrum Minorum ibidem exportare (*fecerunt*) 2. onustas quadrigas cum ornatibus optimis sacerdotalibus, quos, vt rumor vulgi fuit, vendiderunt, pretiumque pauperibus erogauerunt.

XIV. Eádem die Magistri Zechæ Ecclesiæ S. Mauritij Augustæ, quorum principalis Marcus Ehem fuit, Sacristiam ibidē ad parochiam pertinentem clauserunt, ac æditua ad præfatam Sacristiam claues abstulerunt, & primam Missam de manè in aurorâ abrogarunt. Et ad Missæ decantationem in altari Plebani, vulgò Frühe Meß/ quæ expensis DD. Fuggerorū quotidie more antiquo celebrabatur, ornatum & luminaria ne administrarentur ab æditua inhibebatur. In die Parasceues ne Imago Saluatoris ad sepulchrum locaretur antiquo ritu, inclusum seris seruauerunt. Fuggeri itaque locum iræ dantes, administrauerunt Calicem, ornatum, luminaria, & omnia necessaria altaris pro celebratione Missæ.

Domi-

XV. Dominica *Quasi modo*, Prædicatorem ibidem more antiquo de domo prædicationis, ne deinceps sermonem faceret, expulerunt. Qui coactus, eâdem die, scilicet D. Georgius Storr in Ecclesiâ solummodo Euangelium pronuntiauit, & durante prædicatione, Canonici coacti sunt interim alijs diuinis officijs silentium imponere. Quod etiam successu temporis pertinaciter parochiani obseruauêre. Magistri Zechæ quoque Canonicis vexilla processionalia, & Monstrantias, ac alia quæque ad altare Plebani spectantia, abstulerunt: & Imaginem Saluatoris pro Ascensione Domini & Angelos & Columbã. Nam antiqua consuetudine *Ascensio Domini* in eâdem Ecclesia celebrior celebrabatur, quàm in alijs Ecclesijs.

XVI. Antonius Fugger cùm videret, Marcum Ehem ciuem August. vesano ac vafro spiritu, viperinâ Zwinglianâque farinâ fermentatum, ac Zelo amaritudinis & liuore repletum contra omnem antiquum ritum Ecclesiæ Catholicæ: iterum pro antiquis veris Catholicis prædicatorem & sacerdotem proprijs expensis instituit, omniaque necessaria administrauit, vt omnia Sacramenta in præfataEcclesia parochianis administrarentur. Et ne celebritas Ascensionis Domini intermitteretur, ad consolationem, gaudium & deuotionem antiquorum Christianorum, suis expensis occultè fieri fecit Imaginem Saluatoris nostri in Iride, & duos Angelos, vnà cum Columbâ pretio 20. fl. Canonicos quoque eiusdem Ecclesiæ flagitauit, ne ob pauorem diuinum cultum omitterent, sed antiquâ consuetudine deuotionibus Christi fidelium satisfacerent, eò quòd ipse omnem temerariam præsumptionem Marci Ehem abstulisset, suaque largâ administratione, ob deuotionem Catholicorum antiquorum, omnem defectum suppleſſet. Quod illi volenti animo annuerunt. Hæc omnia cùm Marcus Ehem valdè obscurè comperisset, suggestum Ecclesiæ ascendens sub tecto, testudinatum foramen, vbi Imago Saluatoris per funes trahi solet in sublime, ligneis cancellatis repagulis atque ferreis obstrui fecit. Quod D. Antonius Fugger conspiciens, locum iræ cum silentio dedit, cum vehementi dolore, eò quòd ipse videret deuotionem populi, atque gaudium senum, juuenum, impuberum vtriusque sexûs cum luctu

extingui,

extingui, & quòd ipse maiorē jurisdictionem in Ecclesiâ, quàm Marcus Ehem haberet, eò quòd esset perpetuus collator eiusdem Ecclesiæ, & Marcus Ehem amouibilis, triennalis magister parochianus. Quam facultatem DD. Fuggeri multis expensis anteà apud Sedem Apostolicam propter instantiam parochianorum impetrauerant.

XVII. In die itaque Ascensionis Domini, peracto prandio, germani fratres DD. Raimundus & Antonius Fuggeri, vnà cum certis amicis, fautoribus, seruis ac clientulis suis, & structuræ illorum magistris, Ecclesiam S. Mauritij intrauêre. Quæ vtriusque sexus diuersâ & ætate ac intentione repleta erat. Iussu itaque D. Antonij Fuggeri Magistri structuræ illorum, clausam turrim quadam industria procurantes per æditum reserari fecerunt, & Ecclesiam ascenderunt, magnoque strepitu cancellata ferrea & lignea repagula destruentes, foramen ac locum vbi Imago Saluatoris trahi deberet, aperuerunt. Quod cùm Marcus Ehem id relatu percepisset, mox Magistrum ciuium, affinem suum, Vdalricum Rechlinger adijt, eique intimauit ea, quæ Antonius Fugger facturus esset. Qui eidem reciprocè mandauit, vt citò, sed modestè Ecclesiam S. Mauritij adiret, & si Ascensio Domini non foret celebrata, Imaginem Saluatoris in pauimento Ecclesiæ stare mandaret. Si autem Ascensio Domini celebrata esset, cum silentio abiret, Imaginemque superiùs stare permitteret. Interim autem quo hæc acta sunt, Ascensio Domini more antiquo celebrata fuit, & decantatio Horæ Nonæ incepta. Huiusmodi autem Ascensio Domini taliter celebrata fuit, quòd in quantum veri Catholici plus ob deuotionem flebant pias lachrymas, & gaudebant; in tantum alij ex nouâ sectâ in reprobum sensum dati, alios blasphemando execrabantur, inuocantes omnes dæmones vt adessent, cælestisque ignis quòd descenderet, pro incineratione autorum & Imaginum. His peractis, Marcus Ehem contra mandatum Magistri ciuium seditiosam cateruam assumpsit, cum quâ Ecclesiam S. Mauritij intrauit, ac in medio pauimenti Ecclesiæ, in loco vbi Ascensio Domini celebrata fuit, per girum suos cuneos vallauit, ac si certamen inire vellet. Exinde æditum contumeliosis verbis ac inhonestis inuasit, eumque per-

P cutere

cutere annisus est, eò quòd januam turris in Ecclesiâ pro Ascensione aperuisset, clauesque Ecclesiæ irato animo ab eo recepit, sicque cum suâ seditiosâ societate semi-eductis gladijs & pugionibus contra veros Catholicos stetit, parumque abfuit, quin euaginatis gladijs in inuicem irruissent. Enimuerò si solummodo vnus gladium de vaginâ extraxisset, certamen progressum habuisset. Deinde Marcus Ehem eleuatâ manu extentoque digito versus Antonium Fugger, clamauit: Prospice tibi, quia exinde reperturus es mercedem tuam. Ipsi autem Fuggeri antea Marco Ehem tanta seruitia ac beneficia contulerant, amicè tractando, ac si esset frater illorũ, pro quo beneficio tam ingratum ipsum experti, quòd vices rependit, sicut serpens in gremio, ignis in sinu, & mus in perâ suis benefactoribus rependere solent. Posteà Marcus Ehem cum suâ factione in Choro Nonam cantantes Canonicos furore repletus adijt, contumeliosisq; verbis eos inuasit, & deijciendo libros inibi cum suis magnum strepitum fecit, eosque confudit, quòd à cantu cessantes, proiectis superpelliceis, fugam inierunt. D. Raimundus Fugger in principio hæc futura prospiciens, domum suam adijt. Paulò pòst etiam frater eius Antonius subsecutus est. Deinde Marcus Ehem coassumpto fratre suo Hieremia Ehem, & suâ cateruâ locum testudinis ascendit, adijtque, vbi Imago Saluatoris & Angelorum locatæ fuerant, iterum ad pauimentum Ecclesiæ in funibus remisit. Quæ cùm à pauimento in funibus pendentes, vix altitudine trium virorum exstarent, jussu & opere Hieremiæ Ehem ex industriâ in terram cadere permiserunt, ac si fortuito casu id actum esset. Quo casu imagines in plures partes diuisæ sunt, Præfectus autem Augustensis superueniens cum suis seruis seditionem vi ac potestate sedauit, pacemq; indixit. Deinde Marcus Ehem cum suis consilio inito, Ecclesiam clausit, clausamque per tres horas tenuit, quousque à Magistris ciuium ei mandatum fuit, vt Ecclesiæ januas iterum reseraret. Magistri ciuium miserunt ad Decanum & Canonicos eiusdem Ecclesiæ, vt Ecclesiam adirent, moreque consueto Vesperas atque Completorium decantarent. Deinde omnis Senatus per quinque dies congregatus, etiam Dominicâ

nicâ die vsque ad meridiem in conclaui sederunt conferendo, quid super hac re acturi essent.

Senatus Sabbato die D. Antonium Fugger, similiter & partem aduersam, segregatim tamen, vt coram Senatu comparerent. citauerunt, vt palàm quælibet pars intentionem huius controuersiæ exponeret. Quo facto, vtræque partes sine aliquâ inculpatione in pace ad lares proprios redierunt. In octauâ Ascensionis Domini D. Antonius Fugger, vt coram Senatu compareret, vocatus est, eoque astante, Liber, vulgò Stattbuech/ publicè lectus est, eique obiectum fuit, ipsum ansam præstitisse ad concitandam seditionem, & quomodo huiusmodi transgressores ex edicto & tenore istius libri puniri debeant; Cum eo tamen mitiùs agere velint, ob eius (ac suorum) munificentiam, ac largas eleemosynas, quæ profusè in pauperes, inopes, claudos ac debiles, in conciues & extraneos elargiuntur, piè administrando. Sed ne immunis euaderet, tamquam transgressor, sequenti feriâ sextâ, scilicet in profesto S. Petronillæ, deberet turrim Göggínger-Thuren intrare, ibique per 7. dies ac noctes permanere. Sed post biduum possit egressum vnamquamlibet diem ac noctem quinque florenis redimere, & postea domum adire. Cumque D. Antonius Fugger dilationem respondendi per Doctorem postulâsset, ei denegatum fuit, sed vt ipse pro se, suaque transgressione responsum redderet, jussus est; seu alium ex Senatu more aliorum ciuium eligeret, qui suam intentionem proponeret. His auditis, D. Antonius Fugger breui ac castigatâ oratione se absoluens, à Senatu discessit, & præfixo termino de serò, comitantibus duobus seruis, turrim intrauit. Qui postquam sibi lectisternia præparauêre, abierunt, & ipse D. Antonius Fugger solus remansit. Circa horam 10. verò noctis cùm lectum ad quiescendum adiret, inuenit malè stratum ac dispositum. Quare necessitate coactus ipsemet lectisternia aliter locauit, strauitque: & in lecto permansit vsque ad octauam horam diei, & ex tunc vsque ad horam prandij, per pinnas ad hortos & campos oculos reflexit: Alterâ autem die horâ meridianâ iterum domum suam liber adire jussus est. Sicque Pater Patriæ pœnam luit, qui se

XVIII.

ſicut verus Catholicus habuit, juxta decretum C. M. & omnium Principum atque Statuum R. I. Et ipſe Marcus Ehem cum ſuâ cohorte immunis euaſit, qui bis mandatum tranſgreſſus fuerat, contra juſſionem Magiſtri ciuium faciendo, & ſeditioſam ſocietatem congregando.

XIX. Sacramentum Euchariſtiæ in præfatâ Eccleſiâ infra octauam Corporis Chriſti in altare Plebani, incluſum Marcus Ehem cum ſuâ factione pati noluit, & ad Chorum Canonicorum deportatum fuit.

XX. In die Dedicationis Eccleſiæ S. Vdalrici Auguſtæ, quidam Textor poſt Completorium circuiuit altare S. Vdalrici præfatæ Eccleſiæ cum extracto virili membro ex caligulis, in manibus portans publicè coram honeſtis mulieribus atque alijs perſonis atque viris honeſtis ac deuotis vtriuſque ſtatûs, qui eo in loco cauſsâ deuotionis Eccleſiam intrauerant, vt ſic ille Lutheranus deuotionem illorum peſſumdaret, derideretque. Voluit etiam vrinam ſuam in cryptam S. Vdalrici in deriſionem ſpargere; ſed clamore mulierum facto, fugâ lapſus eſt.

XXI. Coniurata ſocietas, vt æſtimabatur, ex Anabaptiſtis ſociata, ferè 400. virorum malignantium, ex Germania diuiſim per Rhenum aſcendens, vt igne vbique locorum villas atque vrbes vaſtarent, & in fauillas redigerent. Ex quibus Wormatiæ 12. Viri capti fuerunt, qui in torturâ reatum cognoſcentes numerumque & intentum ſuæ ſocietatis prodentes, multa enormia confeſſi ſunt, quare & dignâ pœnâ conſumpti ſunt. Inceſſerunt etenim in vrbibus, pagis & villis ab inuicem ſequeſtrati, per rimas domus ſpeculantes, vbi ſtramen, fœnum, puluinaria, & id genus locata eſſent, vt ibidem ignem ſecretè immitterent. Et in quocumque loco quis certificatus fuerat per viſum, aut per aliam explorationem, faciebat cum cretâ ad domum tale ſignum X*I.* quod quilibet ſociorum videns, cautè tempus obſeruans, ignem immittere poſſet. Fuerunt etiam aliqui ex ſocietate illâ Argentinæ & Conſtantiæ capti, qui etiam confeſſi ſunt, vt præfati in Wormatiâ.

In

In die S. Seruatij, Magistri ciuium Vdalricus Rechlinger, Magnus Seitz, & Conradus Rechlinger, atque Simpertus Hoser, nomine Senatus Augustæ Episcopum Augustensem Christophorum accesserunt, præsentantes ei quatuor arcus papyri descriptos cum certis articulis, & inter alios, hi 4. articuli fuerunt. 1. Vt officium Missæ deponant. 2. Et quòd campanas non pulsent. 3. Et quòd Senatus August. habeat auctoritatem prouidendi omnes parochiales Ecclesias, cum Plebanis atque prædicatoribus. 4. Et quòd Clerici atque Religiosi conueniant cum laicis: vulgò vergleichent. Quibus Episcopus etiam scriptis in vno arcu, negatiuè respondit. XXII.

In Vigiliâ Pentecostes Augustæ sub officio Missæ seruus Doctoris Rechlinger super equum sedens per ambitum S. Ioannis Ecclesiam B. M. V. intrauit, & Altare Plebani miris saltibus gyrauit in contemptum cum maximâ leuitate. Deinde ianuam Ecclesiæ versus Præposituram exiuit. Quam leuitatem nobilis Vir Wolfgangus de Freyberg Capitaneus Augustens. videns, extra Ecclesiam ipsum subsecutus est, & nutu manuum ad se vocauit. Quo annuente, cùm ad ipsum peruenit, mox crinibus ipsius apprehensis, illum de equo deiecit, pedibus conculcando taliter pugnis suppressit, quòd serui Wolfgangi de Freyberg timentes, coacti sunt huiusmodi blasphematori auxilium præstare suæ liberationis, ne à suo domino perimeretur. XXIII.

In festo S. Bernardi, quidam laicus in Ecclesiâ B. M. V. sub Officio Missæ incedens, vt bos clamare cœpit cum maximâ leuitate, in derisionem Cleri, quod Capitaneus Augustensis Sebastianus Schertlin videns, extra Ecclesiam illum secutus est, qui & ipsum sub suis prostrauit pedibus: pugnisque taliter castigatus est, quòd vix demum precibus sit ereptus, cum protestatione, se deinceps numquam talia commissurum. XXIV.

Augustæ processiones in Litanijs & festo Corporis Christi ne haberentur publicè per plateas incedendo, à Senatu prohibitæ sunt, itaque ab omnibus obseruatum est. XXV.

In festiuitatibus SS. Vdalrici & Afræ Augustæ Canonici XXVI.

B. M. V. & S. Mauritij, non audebant more antiquo processionaliter Ecclesiam SS. Vdalrici & Afræ adire, sed vnus post alium sine superpellicijs Ecclesiam intrauerunt, & deinde successiuè adunati processionem in extrema parte Ecclesiæ ordinauerunt, chorumque cum cantu consueto intrauerunt.

XXVII. In profesto Corporis Christi omnes Scabini Augustæ in Ecclesia B. M. V. omnes candelas atque phalangas numero 42. abstulerunt, exceptis macellarijs. Quæ candelæ in festiuitatibus semper ex antiquo instituto accensæ fuerunt.

XXVIII. In profesto Corporis Christi Augustæ Magistri Ecclesiæ, vulgò Zechmaister/ Georgius de Stetten, Ioannes Heslin, Ioannes Aman Prælatum & Conuentum S. Vdalrici adierunt, postulantes sibi dari magnam campanam ibidem: qui à nobis negatiuum responsum reportauerunt, eò, quòd illa campana esset Monasterij, prout ex libro structuræ Ecclesiæ nostræ continebatur, prout expensæ, & pondus publicè coram eis lectum fuit. Deinde feria 3. subsequente ipsi abstulerunt clam & sine requisitione hora prima post meridiem à præfata Ecclesia Caldarium aspersionis aquæ benedictæ, & deduxerunt in carro pistoris ad domum Georgij de Stetten, & in die S. Michaëlis fregerunt in frusta vendentes pro 49. fl.

XXIX. In profesto B. Mariæ Magdalenæ præfati Magistri Zechæ turrim Ecclesiæ nostræ ascenderunt ad construendam domunculam ibidem pro vno horologio empto pro 70. fl. Quibus responsum fuit nomine Abbatis & Conuentus per Erasmum Hueber Priorem, & Antonium Reischlin Subpriorem, & Magnum Nusser nostrum Cancellarium cum protestatione, quòd ædificationem domûs horologij eis non aliter admittere velimus, nisi sub antiqua potestate ac iurisdictione, quòd Prælatus & Conuentus possint ad nutum horologium & domunculam deponere, & vltra locum nostrum præoccupare seu intrare. Ad protestationem illam Magistri Zechæ responderunt: Quòd ipsis optimè constet, se nullum jus habere in loco illo, velintque ipsi successores illorum, domunculam & horologium omni tempore ad requisitionem Prælati & Conuentus amouere atq; deponere.

In

In Dominio Landgrauij de Leichtenberg in villâ *Debnitz* in mense Septembri horribilis casus accidit. Nam in præfatâ villâ Plebanus ibidem, & aliqui Nobiles, pro collatione sumendâ ad mensam in simul consederunt. Fuêre autem eis appositæ certæ scatulæ cum Zuckero & Confecto, & inter ceteras scatulas vna scatula eis fuit apposita cùm rotulis ex albo Zuckero. At Plebanus vnam post aliam in manum suam accepit, & cuilibet ex Nobilibus, & qui ibidem in collatione sederant, vnam porrexit in os, cum his verbis: *Hoc est corpus meum;* quo facto confestim nescio quâ de caussâ extra januam stubæ egressus est, vbi eius vnus oculus extra caput, distantia vnius pugilli pendens, & superior pars oris tali distantiâ à labijs distans, vnde labium dependebat, lacerabatur; & à quo id factum sit, nescitur. Sed asseritur diuinitùs hoc contigisse, ex vindictâ Dei. XXX.

Vlmæ feria 6. post Clementis Senatus ibidem publicè proclamari fecit, vt nullus hominum sub illorum jurisdictione constitutus, deinceps Sextis & Sabbatinis diebus carnes comederet, sub pœnâ 2. fl. Insuper indulsit omnibus ciuibus in vrbe Vlmâ, ac rusticis in pagis & villis, quòd extra Vlmam benè possent Missas audire, & diuinis officijs interesse, nam antea sub graui pœna prohibitum erat. XXXI.

Augustæ in Monasterio Harburg, 12. Moniales de tertia regula S. Francisci fuerunt, quæ vnanimiter Monasterium, redditus, & censum circa festum Omnium SS. Senatui Augustensi resignauerunt: & in prompta pecunia Senatui præsentauerunt 2500. florenos. Pro quibus omnibus Senatus dedit cuilibet illarum omnibus diebus vitæ suæ 50. fl. sub nomine precariæ. Quæ ante Natiuitatem Domini omnia vtensilia Monasterij inter se diuiserunt. Fuit vna illarum octogenaria, & Magistra illarum monocula. Quælibet earum proprium hospitium conduxit, aliquæ ex illis matrimonium contraxerunt. XXXII.

Tectum turris Ecclesiæ S. Mauritij in Augusta, quod per tres habitationes & gradus sublimius fuit, quàm nunc est, depositum fuit, & exinde cupreum tectum desuper constructum. Medietatem XXXIII.

tem expensarum Canonici dederunt, & alteram partem Magistri Zechæ eiusdem Ecclesiæ. Qui eisdem abstulerunt cœmeterium: & ne quis deinceps ibidem sepeliretur, lapideo pauimento strauerunt. Insuper ibidem domum construxerunt, cum 12. habitationibus, pro Coriarijs, vt ibidem coria sua venderent.

XXXIV. Senatus Augustens. emit à Monialibus S. Catharinæ pratum pro 600. fl. & aliquos hortos pro 500. fl. extra vrbem apud domos vbi lateres decoquuntur: feceruntque ex illis cœmeterium, eò, quòd definierunt omnes in Senatu, quòd vlterius nullum hominem permittere velint, vt in ciuitate sepeliatur. Fecerunt etiam ibidem domum pro fossore mortuorum; & aliam habitationem pro illo, qui in carro mortuos ad sepulturam perducat.

Hucusque Auctor noster Annales suos MSS. perduxit, quibus nos aliquid addere, nefas duximus: anno ætatis suæ 58.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

Ecce tibi Relationem Historicam de ortu & progressu hæresum in Germania nostra. Dum legisti, quoties gemitus, quoties indignatio te commouit, vt tanto incendio litares, quod ex tantula natum est fauilla? Corripuit ignis iste, qui ex vnius hominis domo prorupit, ædes innumeras, vrbes florentissimas, regna (quis credat?) integra. Heu quot millium sanguine restinctus! quid aio, Restinctus? velut oleo, quod affundebatur, excitatus est. Vide, mi Lector, quibus auctoribus hæc religio sit inducta, Apostatis sceleratissimis, & nullâ virtute redemptis. *Vide, quos fructus protulerit hæc, si Superis placeat, Reformatio. Fusè multi, nonnulli & eleganter istos stylo contulerunt: Narratio nostra nec longa est, nec elegans; vera tamen, & sincera. Tantam morum & Religionis barbariem haud melior decebat oratio. Quin id ipsum Veritati maiestatem facit, quòd simplicissimè scripta. Hæc impressimus quidem chartis facilè perituris: at vt altiùs imprimantur animis (Deus votum secundet!) omnium, id, quo potuimus modo, laborauimus.*

FINIS.

LB